

Nakala ya Mtandao (Online Document)

BUNGE LA TANZANIA

MAJADILIANO YA BUNGE

MKUTANO WA KUMI NA TISA

Kikao cha Kumi – Tarehe 27 Machi, 2015

(Kikao Kilianza Saa Tatu Asubuhi)

DUA

Spika (Mhe. Anne S. Makinda) Alisoma Dua

KIAPO CHA UAMINIFU

Waheshimiwa Wafuatao waliapa:-

1. Mhe. Dkt. Grace Khwaya Puja
2. Mhe. Innocent Rwabushaija Sebba

SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, nataka nichukue nafasi hii kuwapongeza wateule hawa wawili ambao Mheshimiwa Rais sasa amekamilisha idadi ya watu kufuatana na Katiba inavyomruhusu.

Maandiko matakafifu ya dini nyingine yanasema, yule bwana tajiri alienda kuwachukua wengine saa ya mwisho, lakini wakawa na nguvu zile zile kama wale walioanza asubuhi. Kwa hiyo, tunawapongezeni, ahsanteni sana, karibuni. *(Makofi)*

MASWALI NA MAJIBU

Na. 103

Tatizo la Maji Kalenga

MHE. GODFREY W. MGIMWA aliuliza:-

Jimbo la Kalenga linakabiliwa na matatizo makubwa ya maji katika Kata ya Kihwele, Maboga, Luhota na Maguliwa:-

Je, Serikali ina mkakati gani wa kuwapatia wananchi miradi ya maji katika Kata hizo?

NAIBU WAZIRI, OFISI YA WAZIRI MKUU, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA (TAMISEMI) alijibu:-

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Spika, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Geoffrey William Mgimwa, Mbunge wa Kalenga, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, ni kweli kuwa Kata za Kihwele, Maboga, Luhota na Magulilwa zinakabiliwa na uhaba wa maji safi na salama kutokana na miradi iliyopo kutokidhi mahitaji kwa sababu ya ongezeko kubwa la watu.

Serikali kwa kulitambua hili, imekuwa ikitenga fedha kupitia Halmashauri yake ya Wilaya ya Iringa kwa ajili ya kutekeleza miradi ya maji ambapo katika mwaka wa 2013/2014 zilitengwa shilingi milioni 586.1 na kutumwa shilingi bilioni 1.4. Kiasi cha shilingi milioni 807 ziliongezeka kutoka kutokana na mpango wa Matokeo Makubwa Sasa. Aidha, kwa mwaka wa fedha 2014/2015 Serikali ilitenga shilingi milioni 859.6. Hadi sasa zimepokelewa shilingi milioni 818 sawa na asilimi 95.

Mheshimiwa Spika, Kata ya Maboga imetekeleza mradi wa maji katika Kijiji cha Iganging'u na Magunga kwa gharama ya shilingi milioni 461.0. Mradi huu umekamilika tangu mwaka wa fedha 2014 na unahudumia watu wapatao 2,896; na katika Kijiji cha Magunga umefikia asilimia 85. Aidha, katika Kata ya Kihwele, upo mradi katika Kijiji cha Mfyome ambao unametekelezwa kwa gharama ya shilingi milioni 520.3 na umefikia asilimia 85.

Mheshimiwa Spika, ili kukabiliana na changamoto ya upatikanaji wa maji katika Jimbo la Kalenga na Halmashauri ya Iringa kwa ujumla, Serikali itaendelea kutenga fedha kila mwaka kwa ajili ya kutekeleza miradi ya maji katika maeneo mengine zikiwemo Kata za Luhota na Maguliwa ambapo jumla ya shilingi milioni 859.6 zitatengwa katika bajeti ya mwaka 2015/2016.

SPIKA: Mheshimiwa Godfrey William Mgimwa, swali la nyongeza!

MHE. GODFREY W. MGIMWA: Mheshimiwa Spika, ahsante kwa kunipa nafasi. Kuna miradi mbalimbali kama ilivyotamkwa na Mheshimiwa Naibu Waziri, miradi hii ambayo ni ya Magunga kuelekea Kihwele, Magunga kuelekea Lumuli, Kikombwe, Weru na Mwambao.

Miradi hii bado haijakamilika. Napenda kufahamu, kwa nini mpaka sasa hivi ingawa pesa zilikuwa zimetengwa miradi hii haijakamilika?

Swali langu la pili, napenda kujua kwamba katika miradi hii yote iliyoelezwa hasa katika Kata nyingine kwa mfano Lyamgungwe; napenda kufahamu, kwa nini wakandarasi mpaka sasa hivi hawajapatiwa malipo yao, wamekuwa wakinisumbua na wakisumbua Halmashauri kupata pesa zao? Napenda kufahamu, je, ni lini wakandarasi hawa watapatiwa pesa zao? (Makofi)

SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Maji, majibu!

NAIBU WAZIRI WA MAJI: Mheshimiwa Spika, kama ambavyo Mheshimiwa Naibu Waziri amesema katika jibu la msingi, vijiji ambavyo amevitaja ni kwamba vipo katika hatua mbalimbali za utekelezaji. Vijiji viko vya asilimia 85 na vingine vimefikia asilimia 47 na kwamba utekelezaji utaendelea na kwamba mipango ya vijiji vingine alivyovitaja ipo katika mwaka wa fedha 2015/2016. Kuhusu tatizo la miradi hii kusimama au kusuasua tatizo kubwa tu ni fedha lakini Halmashauri ya Iringa zilitengwa shilingi bilioni 1.7 na mpaka sasa tumeshapeleka shilingi milioni 975. Kwa hiyo, nitafuatilia nione tu kwamba tunatoa msikumo ili vijiji hivyo alivyovitaja vitekelezwe.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

SPIKA: Ahsante, tunaendelea. Mheshimiwa Susan Kiwanga!

MHE. SUSAN L. KIWANGA: Mheshimiwa Spika, naomba kuuliza swali kama ifuatavyo:-

Kwa kuwa mradi wa maji wa Benki ya Dunia pale *Msolwa Station* Kata ya Msolwa Kijiji cha Msolwa umehamishwa licha ya wananchi kuchangishwa shilingi 7,000/= kila mmoja; sasa wananchi wa *Msolwa Station* wanataka kujua, nini hatma ya mradi huo kuhamishwa Benki ya Dunia wakati wao walichangia na pale hakuna maji kabisa? Ahsante.

SPIKA: Haya, hamtendei haki watu, lakini Waziri jibu.

NAIBU WAZIRI WA MAJI: Mheshimiwa Spika, naomba kujibu swali la dada yangu Mheshimiwa Susan kama ifuatavyo:-

Kwanza yeye na mimi tulishajadili kuhusu mradi huo na wakati fulani ulikuwa katika hatua ya manunuzi. Kwa hiyo, kwa taarifa hii anayonipa ni kwamba ananielekeza niweze kufuatilia, niwe na jibu la uhakika, ni kweli mradi huo umehamishwa na sababu hasa zilizofanywa za kitaalam labda wameamua kuhamisha mradi huo. Lakini awe na subira, nitafanya utafiti huo, nitafuatilia na nitampa majibu.

SPIKA: Naomba tuendelee na swali linalofuata! Mheshimiwa Catherine Magige, kwa niaba yake, Mheshimiwa Dkt. Goodluck Ole-Medeye!
Na. 104

Mafanikio ya Mfumo wa Sekondari za Kata

MHE. DKT. GOODLUCK J. OLE-MEDEYE (K.n.y. MHE. CATHERINE V. MAGIGE) aliuliza:-

Mfumo wa Sekondari za Kata umeanza muda mrefu sasa hapa nchini:-

(a) Je, Serikali imefanya tathmini ya mafanikio yake?

(b) Je, ni wanafunzi/vijana wangapi ambao wamepitia Sekondari za Kata ambao wamehitimu Vyuo Vikuu nchini?

NAIBU WAZIRI, OFISI YA WAZIRI MKUU, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA(TAMISEMI) alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri Mkuu, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Catherine Valentine Magige, Mbunge wa Viti Maalum, lenye sehemu (a) na (b) kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Spika, shule za sekondari za wananchi, yaani zile za Kata zimekuwa zikijengwa kwa ushirikiano kati ya Serikali, wananchi na wadau mbalimbali ili kuongeza fursa za elimu kwa wanafunzi wanaomaliza Elimu za Msingi ambazo hadi sasa kwa mwaka 2012 zilikuwa zimefika shule 3,420.

Tathmini kwa mwaka 2002 hadi 2012 inaonyesha kuwa shule hizi zina mafanikio makubwa ikiwemo kutoa fursa zaidi kwa wanafunzi wanaojiunga na Elimu ya Sekondari kutoka wanafunzi 45,632 hadi wanafunzi 522,379. Kuongezeka kwa wanafunzi wanaodahiliwa kuingia kidato cha tano kutoka wanafunzi 14,129 hadi wanafunzi 40,840 na kuongezeka kwa shule za sekondari kutoka shule 1,024 hadi shule 4,528.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

(b) Mheshimiwa Spika, ubora wa shule za sekondari za wananchi umekuwa ukiimarika mwaka hadi mwaka kwa kiwango cha kuridhisha sana. Mwaka 2012 Serikali iliwapongeza wanafunzi 20 bora waliofanya vizuri katika mitihani ya kidato cha sita walipotembelea Bunge lako Tukufu ambapo wanafunzi saba kati yao walitoka katika shule za sekondari za wananchi, yaani Shule za Kata. Aidha, katika mitihani wa kidato cha sita wa mwaka 2014 kati ya shule 10 bora, shule sita zilikuwa za Serikali na kati ya hizo shule nne zilikuwa ni za wananchi na shule nne zilikuwa ni shule zisizo za kiserikali.

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa takwimu za ufaulu wa mitihani hiyo unaonyesha watahiniwa waliofaulu kwa daraja la kwanza mpaka la tatu ambao ndiyo wana sifa ya kujiunga na elimu ya juu walikuwa asilimia 88.25 kwa shule za sekondari za wananchi na asilimia 81.78 kwa shule kongwe za Serikali. Tathmini hii inaonesha ubora wa shule za wananchi kuongezeka na ni wazi zinatoa wanafunzi wengi wenye sifa za kujiunga na elimu ya juu kwa ushindani sawa na shule nyingine. Serikali itaendelea kuimarisha shule hizi kwa kupitia mpango wa MMES na kushirikiana na wadau mbalimbali ili ziendeele kutoa fursa kwa vijana kupata elimu katika nchi yetu.

SPIKA: Ahsante. Mheshimiwa Dkt. Ole-Medeye, swali la nyongeza!

MHE. DKT. GOODLUCK J. OLE-MEDEYE: Mheshimiwa Spika, nakushukuru sana. Kwanza naomba nimshukuru sana Mheshimiwa Waziri Mkuu kwa majibu mazuri juu ya swali hili.

Mheshimiwa Spika, ninayo maswali mawili ya nyongeza ambayo nayauliza kwa niaba Mheshimiwa Catherine Magige.

SPIKA: Hayo ya kwako.

MHE. DKT. GOODLUCK J. OLE-MEDEYE: Mheshimiwa Spika, nayauliza kwa niaba ya Mheshimiwa Catherine Magige, siyo ya kwangu.

Mheshimiwa Spika, swali la kwanza, Shule hizi za Kata zilipoanza kujengwa Serikali ilikuwa na mchango mkubwa kwamba wananchi walikuwa wanatakiwa wajenge kuta na kisha Serikali inagharamia uezekaji, lakini hali hiyo sasa hivi imebadilika. Wananchi wakianza kujenga shule ni kama vile wanaachiwa kwamba ni yenu wenyewe. Mfano mzuri uko katika shule kadhaa ambazo zimejengwa hivi karibuni pale Arusha. Sasa maana yake ni kwamba, mchango wa Serikali umezidi kupungua katika shule hizi katika ujenzi. Pia katika uendeshaji, Serikali inasema ada ni shilingi 20,000/= lakini mchango anayolipa mzazi labda ni shilingi 300,000/= ndiyo hali ilivyo sasa hivi; ambapo huo mchango wa mzazi ni sawa na shilingi 7,000/= ya ada ya mwanafunzi. (Makofi)

SPIKA: Swali! Ni kweli. Hii sitaki kunisaidia kazi, lakini uliza swali.

MHE. DKT. GOODLUCK J. OLE-MEDEYE: Mheshimiwa Spika, kwa nini Serikali imepunguza mchango wake na ina mpango gani wa kuongeza mchango huo?

Mheshimiwa Spika, vilevile swali la pili; Mataifa yote yaliyoendelea yamefikia maendeleo hayo kwa sababu ya kuweka elimu kuwa kipaumbele. Lakini kwa bahati mbaya hapa Tanzania elimu siyo kipaumbele. Serikali ina mkakati gani wa kupunguza matumizi yasiyokuwa na tija kama kuhudhuria mikutano isiyokuwa ya kisheria, kushiriki warsha na kadhalika na kupeleka fedha hizo katika elimu?

Nakala ya Mtandao (Online Document)

SPIKA: Hatuwezi kuwa na uhakika kama hayo maswali ya nyongeza ni ya Mheshimiwa Magige, hayo ni ya kwako mwenyewe! Mheshimiwa Naibu Waziri, majibu! *(Kicheko)*

NAIBU WAZIRI, OFISI YA WAZIRI MKUU, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA(TAMISEMI): Mheshimiwa Spika, kwanza nataka tu tufike mahali Watanzania tuwe tunajivunia mambo ambayo tunafanya katika nchi yetu. Kazi kubwa imefanyika katika Taifa hili, nimetoa takwimu hapa; wanafunzi waliokuwa wanatoka katika maeneo ambayo ni *peripheral*, wafugaji na wengine ambao wamekaa pembeni kule, hivi tunavyozungumza sasa hivi wanapata fursa ya kupeleka watoto hawa katika shule za sekondari. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, nataka nikwambie, kama kuna jambo moja ambalo limetujengea sifa kubwa katika Taifa hili na katika Serikali hii, ni pamoja na *investment* yetu katika shule zetu za sekondari ambazo zimekwenda mpaka katika *level* ya Kata. Hivi tunavyozungumza, hapa tunayo maelekezo ya Mheshimiwa Rais yanayotuelekeza kwamba tuhakikishe kwamba tunajenga maabara katika kila shule ya sekondari iliyopo katika nchi yetu ya Tanzania.

Mheshimiwa Spika, tumefanya *investment* kubwa! Nataka niseme hapa kwamba wenzetu wa Cuba walifanya jambo kama hili tunalolifanya hapa, hawakufanya katika madarasa tunayozungumzia sasa hivi. Walifanya chini ya mwembe! Walikuwa na *blackboard* ile unaiweka inakaa hivi, ndiyo walikuwa wanatumia. Waka-*eradicate*, wakaondoa habari ya watu wasiojua kusoma na kuandika. *It is my judgment* kama mwakilishi wa Serikali kwamba katika eneo la elimu katika nchi hii, tumefanya kazi kubwa ambayo ni ya kupongezwa na ni kazi ya kutukuka. Nilitaka niseme hilo la kwanza. *(Makofi)*

Sasa kuhusu kwamba Serikali imefika mahali imewatelekeza wananchi; bahati nzuri tunazungumza na Mheshimiwa Ole-Medeye ambaye amefanya kazi Serikalini kwa muda mrefu sana; tunachofanya ni hivi, Halmashauri zenyewe zinapanga vipaumbele. Tuna kitu kinaitwa *O and OD (Opportunities and Obstacles to Development)*, fursa na vikwazo. Tunasema hivi, tunataka kufungua shule za sekondari idadi yake ni hii na majengo yake ni haya. Tutaka wananchi wenyewe wajenge mpaka kiasi hicho anachokisema, unafika kwenye *lenter* na Halmashauri yenyewe inaonesha jinsi ambavyo itakuja kumaliza, sasa kwa maana ya kusaidia kupaua na mabati na mbaao na vitu vingine. Hivi ndivyo ambavyo tunafanya.

Mheshimiwa Spika, sasa Halmashauri moja na nyingine zinaweza zikawa hazitekelezi wajibu wake; naomba, nalichukua ili ni-check na hii Halmashauri anayozungumzia, nijue nini kilichotokea? Nijue walipanga nini na walifanya nini? Lakini Serikali kuingiza mkono wake pale maana yake ni Halmashauri kuingiza mkono wake.

Mheshimiwa Spika, hili suala la kipaumbele nimelisema hapa. Maoni yangu ni kwamba mpaka sasa *investment* yetu ni kubwa. Ninazo takwimu hapa nita-*share* na Mheshimiwa Ole-Medeye na wale wengine wote ambao wanataka kuuliza maswali, tuoneshe mabilioni ambayo tumetenga. *Percentage wise*, kwa maoni yangu ni kwamba tumefanya kazi kubwa katika ku-*invest* katika eneo la elimu. *(Makofi)*

SPIKA: Haya tunaendelea. Siwaoneni mwanzo. Mmesikiliza majibu, mnasimama. Hamna! Mheshimiwa Selemani Said Jafo, swali linalofuata!

Na. 105

Matatizo Yanayoikabili Zahanati Marui

MHE. SELEMANI S. JAFU aliuliza:-

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Zahanati ya Marui inakabiliwa na matatizo mbalimbali yakiwemo uchakavu wa majengo, ukosefu wa nyumba ya Mganga na ukosefu wa umeme:-

Je, Serikali ina mpango gani wa kutenga fedha kwa ajili ya ujenzi wa nyumba ya Mganga na ukarabati wa majengo ya zahanati?

Je, Serikali iko tayari kusaidia kuweka umeme wa *solar power* ili kutoa huduma ya umeme kwa huduma za akina mama wajawazito?

NAIBU WAZIRI OFISI YA WAZIRI MKUU, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA (TAMISEMI) alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri Mkuu, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Selemani Saidi Jafo, Mbunge wa Kisarawe lenye sehemu (a) na (b) kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Spika, ni kweli Zahanati ya Marui inakabiliwa na tatizo la uchakavu wa jengo la kutolea huduma za wagonjwa wa nje (*OPD*). Katika kukabiliana na tatizo la uchakavu wa jengo la *OPD*, Halmashauri ya Kisarawe tayari imetenga jumla ya shilingi milioni 55 kwenye bajeti yake ya ruzuku ya maendeleo kwa mwaka wa fedha wa 2015/2016 kwa ajili ya ujenzi wa jengo jipya la kisasa la *OPD*.

Mheshimiwa Spika, kuhusiana na tatizo la nyumba, Halmashauri ya Wilaya ya Kisarawe kwa mwaka wa fedha 2013/2014 ilitenga na kutumia jumla ya shilingi milioni 28 kwa ajili ya kujenga hadi kukamilisha nyumba ya Mganga katika zahanati hiyo. Nyumba hiyo kwa sasa imekamilika na inatumika.

(b) Mheshimiwa Spika, ujenzi wa jengo jipya na la kisasa la *OPD* kwa gharama tajwa hapo juu utafanyika sambamba na shughuli za uwekaji wa mifumo ya umeme wa jua (*solar power*) kwenye zahanati hiyo kwa kutenga jumla ya shilingi milioni kumi hadi kukamilika na hivyo kufanya bajeti iliyotengwa kwa ajili ya ujenzi wa uwekaji wa umeme wa nishati ya jua kwa jengo la *OPD* kuwa jumla ya shilingi milioni 65 hadi kukamilika.

SPIKA: Mheshimiwa Jafo, swali la nyongeza!

MHE. SELEMANI S. JAFO: Mheshimiwa Spika, ahsante. Pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Naibu Waziri, kwanza napenda kuishukuru sana Serikali kwa juhudi kubwa, wananipa ushirikiano pale Kisarawe, lakini sambamba na hiyo, nalishukuru sana Shirika la *Plan International*, juzi juzi wametuletea mradi wa *1.2 billion* kujengea wodi ya wazazi pamoja na kutupatia *ambulance* mpya pamoja na zahanati na nyumba ya mganga.

Mheshimiwa Spika, naomba kuuliza maswali mawili ya nyongeza. Ninavyojua ni kwamba juhudi kubwa inafanyika hivi sasa, zahanati zinaimarika lakini kwa jiografia ya Wilaya ya Kisarawe wagonjwa wanatoka katika zile zahanati wanakuja Wilaya ya Kisarawe, Hospitali ya Wilaya. Lakini kwa bahati mbaya sana hospitali yetu ina changamoto ya *ultrasound*.

Sambamba na hilo, sasa nataka nijue, je, Serikali itatusaidia vipi? Tunahitaji kwamba wale wagonjwa wanaotibiwa katika zile zahanati tulizozijenga kule wakija hapa Kisarawe wanapata huduma ya kutosha kwa kuwepo kwa *ultrasound*.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Pili, naishukuru Serikali kwa kuhakikisha kwamba tulikuwa na 1.3 billion ambapo tumefanya ukarabati mkubwa kufanya ujenzi wa *mortuary* pamoja na wodi nyingine za wazazi. Lakini Serikali ilikuwa na *commitment* ya kutupatia shilingi bilioni moja. Je, Serikali inaahidi nini katika kuhakikisha kwamba pesa hiyo inakamilika sasa ilimradi wananchi wa Kisarawe waweze kupata huduma? Ahsante.

SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri, majibu!

NAIBU WAZIRI OFISI YA WAZIRI MKUU, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA (TAMISEMI): Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri Mkuu, naomba kujibu maswali mawili ya nyongeza ya Mheshimiwa Selemani Saidi Jafo, Mbunge wa Kisarawe kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, bahati nzuri haya maeneo yote ambayo Mheshimiwa Jafo anayazungumzia nimekwenda, tumekagua wote kwa pamoja na niko *conversant* na jambo hili linalozungumzwa hapa.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ni kweli kwamba Mbunge huyu amefanya kazi kubwa, ametumia pia hela za Mfuko wa Mbunge katika kuhakikisha kwamba maendeleo haya ambayo yamezungumzwa hapa, naye amechangia kwa kiasi kikubwa. Hilo la kwanza, napenda nami nirudishe shukrani zetu kwake na kumsifu kwamba amefanya kazi nzuri pale. *(Makofi)*

La pili, ambalo nataka nizungumzie hapa, anazungumzia tatizo la mashine hii ya *ultrasound*; anasema kwamba kama hiyo zahanati itakuwa imemalizika, ukimpeleka mtu katika Hospitali ya Kisarawe ni kweli hawana *ultrasound*, na *ultrasound* inakweza kwenda kwenye shilingi milioni 20 na kiasi. Sasa nimemuomba kwamba ikiwezekana aangalie katika mfuko wake kama atakuwa bado ana sehemu, nasi tuone jinsi ambavyo tunaweza tukasaidia kwa upande wa Serikali ili mashine hii ya *ultrasound* iweze kupatikana katika Hospitali hii ya Wilaya ya Kisarawe. Hili ndilo ambalo naweza nikalisema hapa.

Mheshimiwa Mbunge anazungumza habari ya shilingi bilioni 1.3 kwamba ilikuwa ni ahadi ya Serikali, hiki anachosema ni kweli, tulikuwa tumepeleka shilingi milioni 300 na hiyo shilingi bilioni moja ilikuwa bado haijapelekwa na tuli ahidi na tuliandika barua mpaka Hazina kwa ajili ya kufuatilia. Nitaendelea kufuatilia ili kuhakikisha kwamba hela hizi zinapatikana.

SPIKA: Mheshimiwa Mkosamali!

MHE. FELIX F. MKOSAMALI: Mheshimiwa Spika, nashukuru. Juzi tuliridhia Mkataba wa Afrika wa kuweka mazingira mazuri sana kwa watumishi wa umma wakiwemo hawa waganga. Wakati tunachangia tukasema, *issue* siyo kuridhia, *issue* ni utekelezaji wa haya mambo yaliyopo ndani ya hii mikataba. Sasa swali, kuna mpango wowote wa kujenga nyumba za waganga na kuweka mazingira ya watumishi wa umma kama tulivyofanya ili isionekane tu tulikuwa tunafanya mbwembwe hapa Bungeni na nini? Kuna mpango wowote au tulikuwa tunaridhia tu?

SPIKA: Mliridhia juzi, leo mpango! Haya, Mheshimiwa Waziri majibu! *(Kicheko)*

NAIBU WAZIRI OFISI YA WAZIRI MKUU, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA (TAMISEMI): Mheshimiwa Spika, wala hakuna mbwembwe zozote hapa, hakuna kitu chochote. Area hii tunayo-address hapa ni *sensitive* kwa maisha ya watu wetu. Huwezi kufanya mbwembwe hapa! Usipofanya hivi inavyosemwa hapa, watu watakufa! Ukifanya mbwembwe hapa, halafu watu wanakufa, unasema nini kama Serikali? Ninachosema ni kwamba kinachofanyika hapa, watu wanaweza wakapinga kila kitu kinachofanyika katika nchi hii,

Nakala ya Mtandao (Online Document)

hawawezi kupinga jitihada za Serikali kuhakikisha kwamba wananchi wake wanapata hizi huduma muhimu tunazosisema hapa.

Mheshimiwa Spika, tumefanya nini? Maeneo yale ambayo yako pembezoni, maeneo hayo ni ya kwake, bahati nzuri mimi natokea Kigoma na Mheshimiwa Felix Mkosamali anafahamu. Yale maeneo ambayo yamekaa katika *peripheral* yote tumehakikisha kwamba angalau tuwapelekee miundombinu, tuwapelekee majengo, maboti au magari, *ambulances* na vitu vingine kwa maana ya ku-consider kule pembeni walikokaa.

Kwa hiyo, kidogo kidogo tumeanza kazi hii ya kujenga nyumba za watumishi, kwa sababu watumishi wengi unawapanga kule, hawaendi kwa sababu hawana mahali pa kwenda kukaa. Kwa hiyo, ana-address kitu ambacho ni *pertinent*, lakini nataka niseme kwamba siyo mbwembwe, iko katika katika programu yetu sasa kuhakikisha kidogo kidogo tunaanza kushirikiana katika Halmashauri kujenga nyumba za watumishi, waganga.

SPIKA: Mheshimiwa Martha Mlata!

MHE. MARTHA M. MLATA: Mheshimiwa Spika, ahsante. Katika Kituo cha Afya cha Rungwa Wilaya ya Manyoni, Jimbo la Manyoni Magharibi, kwanza tunaishukuru Serikali kwamba imetupatia gari la wagonjwa. Lakini tatizo kubwa ambalo liko pale ni kwamba mama mjamzito anapofikia hatua ya kufanyiwa *operation* au mgonjwa mwingine yeyote, ni kwamba anatolewa nje, anapitishwa juani kupelekwa kwenye sehemu ya kufanyiwa *operation*, kitu ambacho kwanza ni udhalilishwaji, lakini wakati mwingine mvua inakuwa inanyesha. Sehemu ndogo iliyobaki ni kujenga *corridor* kuunganisha kutoka kwenye wodi mpaka kwenye chumba cha *operation*. Serikali ni lini itatekeleza ahadi hiyo ili kukamilisha jengo lile? Ahsante. (*Makofi*)

SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri, majibu!

NAIBU WAZIRI OFISI YA WAZIRI MKUU, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA (TAMISEMI): Mheshimiwa Spika, kwanza nikiri kwamba sijajua mazingira haya anayoyazungumzia Mheshimiwa Martha Mlata. Kama anazungumza habari ya *corridor* maana yake ni kwamba miundombinu yote iko pale.

Mheshimiwa Spika, nitakuomba nipate nafasi, nitakaa naye nimuulize vizuri, anieleze vizuri eneo lenyewe analozungumzia ili ni-check na Halmashauri hii ya Singida kama ni Manispaa au ile ya Vijijini niweze kujua, halafu tutashughulikia wote kwa pamoja kuona kwamba *corridor* hiyo inajengwa ili akina mama wanaokwenda pale wasije wakaadhirika kama alivyokuwa anaeleza hapa.

SPIKA: Haya, tunaendelea na swali linalofuata Wizara ya Fedha, Mheshimiwa Cecilia Daniel Parezzo atauliza swali.

Na. 106

Akaunti za Madeni Yaliyodumaa

MHE. CECILIA D. PARESSO aliuliza:-

Taarifa ya ukaguzi ya CAG ya mwaka 2012/2013 ilionesha kuwepo akaunti za madeni yaliyodumaa zenye kiwango cha shilingi bilioni 1,247.43 ambayo malipo yake yalikoma tangu majadiliano yalikuwa yanaendelea juu ya kufuta madeni hayo:-

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Je, Serikali inatoa kauli gani kuhusu hilo?

Je, Serikali haioni kuwa kwa kufumbia macho jambo hili inaleta hofu kwa watumishi wa Serikali wasio waaminifu kushirikiana na wahalifu kuiba fedha hizo?

NAIBU WAZIRI WA FEDHA (MHE. MWIGULU L. M. NCHEMBA) alijibu:-

Mheshimiwa Spika, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Cecilia Paresso, Mbunge wa Viti Maalum, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, ni kweli katika taarifa ya ukaguzi wa CAG ya mwaka 2012/2013 inaonesha kuwepo kwa akaunti za madeni yaliyodumaa zenye kiwango cha shilingi bilioni 1,247.43 na kimsingi akaunti hizo za madeni siyo fedha taslimu, bali ni madeni ya fedha inayodaiwa Serikali na wanachama wa kundi la *Paris* na lile lisilo la *Paris Club* ambapo Serikali ilisitisha kulipa madeni hayo kufuatia makubaliano yaliyowekwa chini ya utaratibu wa *Highly Poor Indebted Poor Countries Initiative* ambapo wadai hao walitakiwa kupunguzia nchi masikini mzigo wa madeni.

Mheshimiwa Spika, utaratibu huo ulizitaka nchi hizo kufuta madeni hayo kwa mujibu wa makubaliano ya kundi la *Paris Club*.

Mheshimiwa Spika, Serikali inaendelea kufanya mazungumzo na nchi hizo ili ziweze kutoa misamaha kwa mujibu wa masharti ya kundi la *Paris Club*. Nchi hizo ni pamoja na Brazil, Japan, Angola, Iran, Romania, China na Iraq. Hadi sasa madeni yenye kiwango cha shilingi bilioni 515.69 yamesamehewa na nchi za Japan na Zambia; na kiasi kilichobaki cha shilingi bilioni 731.74 mazungumzo kati ya Serikali na nchi husika yanaendelea.

Mheshimiwa Spika, narudia tena, Serikali haijafumbia macho jambo hili, kwani mazungumzo bado yanaendelea, na hakuna namna ambavyo watumishi wanaweza kushirikiana na wahalifu kuiba fedha hizo, kwani siyo fedha taslim, bali ni madeni.

SPIKA: Mheshimiwa Paresso, swali la nyongeza!

MHE. CECILIA D. PARESSO: Mheshimiwa Spika, ahsante. Naomba kuuliza maswali mawili ya nyongeza. Ripoti ya CAG inaeleza kwamba wakati wa ukaguzi kulikuwa kuna upungufu wa kutokuwepo na vielelezo vya kuthibitisha hayo mazungumzo yenu kati ya Serikali na nchi zinazowadai na wala hakukuwa na hadidu za rejea, hiyo ni kwa mujibu wa ripoti ya CAG. Kwa kuwa katika majibu haya amekiri kwamba kuna mazungumzo yamefanyika; na kwa kuwa ripoti hii ilitolewa na CAG na CAG anaweza kuhakiki tena; je, ni lini mtapeleka ushahidi huu kwenye Ofisi ya CAG ili tuweze kuthibitisha haya mnayosema?

Swali la pili, kwa mujibu wa taarifa hiyo hiyo ya CAG, ameonesha udhaifu mkubwa katika usimamizi wa Deni la Taifa. Kwa kuwa kuna Taasisi na Idara nyingi ambazo zinashughulikia Deni la Taifa, je, Serikali imefikia hatua gani ya kuanzisha Ofisi moja kushughulikia Deni la Taifa?

SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri, majibu!

NAIBU WAZIRI WA FEDHA (MHE. MWIGULU L. M. NCHEMBA): Mheshimiwa Spika, kwanza, kwa utaratibu wa kiukaguzi unapofanyika, ripoti ya awali ya CAG inapotolewa huwa bado inasubiri majibu ya Serikali kwenye maeneo waliyoyawekeka ulizo. Hili alilolisemea Mheshimiwa Paresso la taarifa za mazungumzo yanayoendelea; kwa kuwa mazungumzo yalikuwa bado hayajakamilika, ni moja ya nyaraka ambazo tayari zilishakabidhiwa, na siyo swali tena kwa

Nakala ya Mtandao (Online Document)

sababu ni mazungumzo bado yanaendelea. Kwa hizi ambazo zilishakubalika, taarifa zake ziko tayari na hazina maswali ya aina hiyo.

Mheshimiwa Spika, niweke wazi kwa Waheshimiwa Wabunge kwamba mara Mkaguzi anapokuwa ametoa maulizo kwenye baadhi ya vitu ambavyo alikuwa na mashaka navyo wawe wanajiridhisha kwanza na majibu ya Serikali kwa sababu kiuhasibu yale ambayo anayaulizia yanakuwa bado yanahitaji ufafanuzi kutoka upande wa pili ambao ni wa Serikali kabla haijachukuliwa kwamba kweli pale pana upotevu ama pana wizi.

Mheshimiwa Spika, kuhusu swali la pili, tumeshafikia hatua za mwisho na Ofisi hiyo itakuwepo na mpaka sasa Wizara ya Fedha inaunganisha kuwa na ofisi moja ambayo itakuwa na wataalam ambayo itakuwa ni ya kila siku na itatusaidia siyo tu kwenye madeni, bali itatusaidia pia kwenye kusimamia taratibu zile za mikopo na itakuwa imekuwa ofisi ambayo ni ya kila siku tofauti na sasa ambavyo tunakusanya wataalam kutoka maeneo tofauti tofauti kuweza kushughulikia suala hilo. Kwanza itatusaidia kusimamia kwa ukaribu kuanzia hatua za ukopaji na siyo tu wakati wa madeni yenyewe ili kuweza kusaidia ushauri ambao ulikuwa umetolewa uweze kufanyiwa kazi.

SPIKA: Mheshimiwa Mangungu, swali la nyongeza!

MHE. MURTAZA A. MANGUNGU: Mheshimiwa Spika, nakushukuru kwa kuniona. Licha ya Tanzania kuwa na madeni ya kudaiwa na nchi mbalimbali, Tanzania pia inadai. Ni hatua gani ambayo Serikali imefikia kwenye deni la Tanzania dhidi ya Uganda hasa kuhusu vita ile ya Kagera?

SPIKA: Haya, Mheshimiwa Naibu Waziri. *(Kicheko)*

NAIBU WAZIRI WA FEDHA (MHE. MWIGULU L. M. MCHEMBA): Mheshimiwa Spika, madeni ambayo Tanzania inadai yakiwa yale ambayo ni ya kiuchumi moja kwa moja, taratibu za kimadeni na ya nchi na nchi zinafuatwa.

Mheshimiwa Spika, hili aliloliuliza Mheshimiwa Mangungu, Tanzania ilishiriki katika maeneo mengi katika ukombozi wa Kusini mwa Afrika pamoja na hilo analolisemea la Uganda. Lakini haikuwa katika makubaliano ya kukopeshana ambayo inaweza ikatengeneza deni, ikatengeneza utaratibu wa Serikali wa namna ya kufuatilia deni hilo.

Kwa hiyo, kwa msingi huo, kama kuna cha kulipwa, nadhani kitakuwa kwenye upande wa kimahusiano ya nchi hizi mbili na siyo kwa namna ambayo Tanzania inaweza ikaenda kufuatilia kwamba tulishiriki kuikomboa Msumbiji, tunadai kiasi hiki; tulishiriki kuikomboa Namibia, tunadai kiasi hiki; ama tulishiriki kuikomboa Angola, tunadai kiasi hiki. Ie ilishiriki kama nchi iliyokuwa mstari wa mbele na haikuwa katika mkataba wa kuweza kulipwa katika kufanya kazi hiyo na mpaka sasa Tanzania itaendelea kuwa mstari wa mbele katika kutengeneza siasa pamoja na uchumi wa ukanda huu wa Kusini mwa Jangwa la Sahara. *(Makofi)*

SPIKA: Haya, tunaendelea na swali linalofuata, Mheshimiwa Jaku Hashim Ayoub.

Na. 107

Utozaji Kodi Bidhaa Kutoka Zanzibar

MHE. JAKU HASHIM AYOUB aliuliza:-

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA) hutoza kodi mara mbili kwa bidhaa zinazotoka Zanzibar kuingia katika soko la Tanzania Bara:-

Je, kwa nini TRA imeamua kutoza kodi mara mbili bidhaa za magari yaliyotumika kutoka Zanzibar na kuweka viwango sawa vya magari?

Kwa kuwa uchumi wa Zanzibar unategemea bidhaa kutoka nje ya nchi, kwa nini kodi ya magari isirejeshwe kama zamani ili kufufua soko la magari ambalo limekufa tangu kutokea mabadiliko Julai, 2014?

NAIBU WAZIRI WA FEDHA (MHE. MWIGULU L. M. MCHEMBA) alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri wa Fedha, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Jaku Hashim Ayoub, kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Spika, TRA hutoza kodi ya bidhaa za magari yaliyotumika yakiwemo yale yanayotoka Zanzibar kwa usawa na kwa mujibu wa sheria za kodi zilizopo.

Mfumo wa uthamini wa magari kwa vituo vyenye forodha hapa Tanzania Bara hutumia mfumo wa *Used Motor Vehicles Evaluation System* isipokuwa kwa Zanzibar. Kwa kuwa Zanzibar haitumii mfumo huo nilioutaja hapo, magari yote yaliyotumika na yanayoingia Tanzania Bara hulazimika kufanyiwa tathmini upya na hivyo TRA hukusanya tofauti ya kodi iliyozidi tu na siyo kutoza kodi mara mbili.

Mheshimiwa Spika, iwapo thamani itakuwa sawasawa na ile iliyokusanywa Zanzibar, hakuna kodi yoyote inayokusanywa Bara isipokuwa ni ile ambayo itakuwa imeshalipwa Zanzibar.

(b) Mheshimiwa Spika, Serikali iliamua kurekebisha viwango vya kodi kwenye magari yaliyotumika baada ya kujiridhisha kwamba magari chakavu yana gharama kubwa ya uendeshaji kwa mmiliki, mazingira na uchumi kwa ujumla. Magari chakavu yanahitaji vipuri mara kwa mara na hivyo kulipelekea taifa kutumia fedha nyingi za kigeni kuagiza na kuingiza vipuri. Aidha, magari chakavu pia yameonekana ni chanzo kimojawapo cha uchafuzi wa mazingira pamoja na ajali za barabarani.

SPIKA: Ahsante. Mheshimiwa Jaku Hashim Ayoub!

MHE. JAKU HASHIM AYOUB: Mheshimiwa Spika, ahsante sana. Pamoja na majibu mazuri sana ya Mheshimiwa Naibu Waziri na vile vile akiwa Naibu Katibu Mkuu wa Chama cha Mapinduzi, Chama kikubwa kuliko vyama vyote na Chama tishio kwa Tanzania; na nimwambie Mheshimiwa Rukia, asije akarukia gari akawa mwendo wake haujui. *(Kicheko/Makofi)*

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Spika, naomba kuuliza; kwa kuwa Zanzibar inategemea uchumi wake ikiwemo sekta ya biashara na sekta ya utalii, kwa nini Serikali isiondoe utaratibu wa kutathmini magari yanapoingia katika soko la pili la Muungano hasa kwa kuzingatia Serikali ya Jamhuri ya Muungano ndiye baba na baba anayo haki ya kumlea mtoto kiuchumi?

Mheshimiwa Spika, la pili, niendeleo tu kumwambia Naibu Waziri kwamba sisi baadhi ya Wabunge, ile nia yake, asije akarudi nyuma kutokana na utendaji wake na tunamshawishi nia hiyo aendelee nayo bila shaka yoyote, tupo bega kwa bega kwa vile...(Kicheko)

MBUNGE FULANI: Kaa chini!

SPIKA: *Hallo!* Mbona halihusiani na swali?

MBUNGE FULANI: *Message sent!*

MHE. JAKU HASHIM AYOUB: Mheshimiwa Spika, message imefika.

Swali langu la pili, kwa vile swali langu la msingi limehusu suala la magari; na hivi juzi tu Mheshimiwa Naibu Waziri alijibu kuhusu swali la magari nililomuuliza mimi; kuna wananchi wamekamatwa na gari lao na wakalipishwa ushuru wa shilingi milioni 70 na faini ya dola 5,000. Ni lini gari hilo utalikabidhi kwa wananchi wale bila masharti yoyote ikiwa watendaji wako wa TRA hawako tayari kulitoa?

Mheshimiwa Spika, ahsante sana.

SPIKA: Mmh! Haya, ahsante! Mheshimiwa Naibu Waziri, ujibu mawili, kasoro hilo la nia, sisi hatuzijui. (*Kicheko*)

NAIBU WAZIRI FEDHA (MHE. MWIGULU L. MCHEMBA): Mheshimiwa Spika, kwanza, nimpongeze sana Mheshimiwa Jaku kwa kufuatilia sana masuala ya wananchi wa Zanzibar, hasa yanayohusu wafanyabiashara.

Mheshimiwa Spika, lakini niseme tu kwamba kinachosababisha ukokotoaji mpya wa kodi ya bidhaa inayokuja Tanzania Bara kutoka Zanzibar ni ule tofauti wa uchumi kati ya Tanzania Zanzibar na Bara na utaratibu unaotumika katika kukokotoa kodi.

Katika hali ya kawaida utaratibu huu unaotumika unasaidia wafanyabiashara waliopo Zanzibar kufuatana na mazingira ya kiuchumi. Kama nilivyosema kwenye jibu la msingi, kinachotozwa ni ile tofauti na siyo kodi mara mbili kama ambavyo mara nyingi imekuwa ikichukuliwa. Ni ile tofauti ambapo kodi iliyotozwa kule ni tofauti na hii ambayo imepigiwa hesabu kwa huku Tanzania Bara.

Mheshimiwa Spika, tunafanya hivyo kwa sababu moja tu kwamba isingefanyika hivyo, wafanyabiashara sio wa Zanzibar, hata wa huku wangetumia njia ya kwenda kulipa kodi kule ili waweze kuingiza bidhaa ileile kwa ajili ya biashara kwa upande wa Tanzania Bara.

Kwa hiyo, kama mfumo utakuwa *harmonized*, hakutakuwepo na hizo *computations* mara mbili, lakini madhara yake uchumi ulio mdogo na wafanyabiashara waliopo katika upande wa pili wa Muungano watakuwa katika *disadvantage*.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Kuhusu hili la pili la kufuatilia lile gari, niseme tu baada ya kuwa tumemaliza Bunge, Mheshimiwa Jaku tunaweza tukaambatana naye kwenda kuhakikisha kwamba madam kodi ya gari lile imehalipwa, tuweze kulitoa kwa uharaka ili watu wanaotakiwa kuchukua waweze kuchukua.

MHE KHALIFA SULEIMAN KHALIFA: Mheshimiwa Spika, nakushukuru.

Mheshimiwa Naibu Waziri wakati anajibu swali la msingi alitaja ile wanasema *Used Car Evaluation System*. Tatizo lipo hapa, *discretion* ya kufanya *evaluation* au *valuation* ya gari ipo mikononi mwa maafisa ambao wanatoza kodi na hapa ndipo wananchi wanapoonewa sana.

Mheshimiwa Spika, mwananchi amenunua gari kwa dola 3,000 na hajawahi kupata wazimu, amenunua kwa dola 3,000, anayetoza kodi anamwambia gari hii kwa mujibu wa bei ya soko ni dola 10,000. Sasa hii ni uonevu mkubwa ambao ni lazima TRA iwe makini sana. *(Makofi)*

Ni lini sasa Serikali itahakikisha kuwa bei ambayo gari imenunuliwa ndiyo ambayo inatozwa kodi? *(Makofi)*

SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri, majibu kwa kifupi tafadhali kwani tumetumia muda mwingi sana kwa swali hili.

NAIBU WAZIRI WA FEDHA (MHE. MWIGULU L. MCHEMBA): Mheshimiwa Spika, utaratibu unaotumika kwa sasa baada ya Mamlaka ya Mapato kutumia mifumo ya *electronic* katika *ku-share* taarifa za kuanzia gari ilipotoka mpaka inapofika, ni mara kadhaa imegundulika kwamba taarifa za yule aliyeagiza, maeneo mengine mtu anaagiza kutoka nje ya nchi, lakini aliyetuma ile gari anakuwa ni Mtanzania ama mtu anayefahamiana naye na wanakuwa wamepanga kwamba gari hili niandikie bei hii ambayo inakuwa kimakusudi kwamba itatozwa kodi kidogo.

Kwa hiyo, Mamlaka ya Mapato inachofanya ni kutumia taarifa rasmi za kimfumo za bidhaa zile kwa sababu zipo kwenye soko na kuweza kukadiria kwa taarifa zilizo rasmi.

Mheshimiwa Spika, ameuliza ni lini sasa Mamlaka ya Mapato itatoza kodi ile ile ya gari iliyonunuliwa, ni pale ambapo bei ya kununulia itakuwa ile ile kwa taarifa zilizo rasmi za soko bila kutumia taarifa nyingine ambazo zimetengenezwa ambazo zina ajenda ya kukwepa kodi.

SPIKA: Ahsante. Naomba tuendeleo na Wizara ya Ulinzi na Jeshi la Kujenga Taifa. Mheshimiwa Maryam Salum Msabaha, atauliza swali hilo.

Na. 108

Migogoro ya Mipaka katika Kambi za Jeshi

MHE. MARYAM SALUM MSABAHA aliuliza:-

Kumekuwapo na migogoro ya mipaka baina ya Kambi za Jeshi na wananchi kwa muda mrefu katika maeneo mengi ya nchi yetu.

Je, Serikali haioni kuwa umefika wakati sasa wa kumaliza migogoro hiyo kwa Kambi zote kuweka mipaka imara ya nguzo za zege badala ya kutumia miti ya miembe na mingine ambayo haiiondoi tatizo?

WAZIRI WA ULINZI NA JESHI LA KUJENGA TAIFA alijibu:-

Mheshimiwa Spika, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Maryam Salum Msabaha, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, Wizara ya Ulinzi na Jeshi la Kujenga Taifa kwa kushirikiana na Jeshi la Wananchi wa Tanzania imeanzisha mpango maalum wa kupima maeneo yote yanayomilikiwa na Jeshi na kuweka alama madhubuti pamoja na mabango makubwa ya kutoa tahadhari kwa wananchi ili wasivamie maeneo hayo. Utekelezaji wa mpango huu umeshaanza, ukamilishaji wake utategemea upatikanaji wa fedha kutoka Serikalini kwa ajili ya upimaji wa maeneo yaliyobaki.

Aidha, Wizara yangu inapenda kuwaasa wananchi wanaoishi karibu na Makambi ya Jeshi kutovamia maeneo ya Jeshi ili kuepusha migogoro ya ardhi isiyo ya lazima baina ya Jeshi na wananchi.

MHE. MARYAM SALUM MSABAHA: Mheshimiwa Spika, ahsante sana. Naomba kumuuliza Mheshimiwa Waziri maswali mawili ya nyongeza.

Mheshimiwa Spika, kwa kuwa Jeshi sehemu ya Migombani *beacons* zile ziliwekwa tangu mwaka 1962 na imekuwa kero kwa wananchi wanaoishi katika maeneo jirani. Je, ni lini sasa Serikali itahakikisha sehemu hii ya Migombani hususani wananchi wale wanaoishi katika Jimbo la Mpendae kwa upande wa kule watapata haki zao katika maeneo yale na siyo mara kwa mara wanasumbuliwa sana na Jeshi?

Swali la pili, kwa kuwa tatizo la ardhi hasa kwenye mipaka ni kubwa na hasa kati ya maeneo ya Serikali na ya wananchi. Je, Serikali haioni sasa kuna umuhimu wa kutenga fedha za kutosha ili kuondoa tatizo hili la mipaka na kukamilisha kwa wakati muafaka?

WAZIRI WA ULINZI NA JESHI LA KUJENGA TAIFA: Mheshimiwa Spika, swali la kwanza ambalo sikulielewa vizuri, anasema *beacons* zimewekwa mwaka 1962, ambacho sikukielewa ni tatizo ni nini, kwa sababu *beacons* kama zimewekwa, haitakiwi kuwe na tatizo, kila mtu anatakiwa ajue mpaka wake.

Kwa hiyo, kama kuna *beacons* zimewekwa basi upande wa Jeshi unajulikana na upande wa wananchi unajulikana. Kwa hiyo, napenda Mheshimiwa Msabaha anipe maelezo zaidi ili niweze kujua tatizo ni nini hasa.

Eneo la pili ni kuhusu mipaka, kama nilivyosema katika jibu langu la msingi ni kwamba Serikali imeshaanza mchakato wa kurudishia *beacons* katika mipaka yetu na fedha zilitengwa isipokuwa hazijakidhi mipaka yote ya nchi yetu na maeneo mengine ya Jeshi.

Kwa maana hiyo ni kwamba kila bajeti ya Serikali itakapokuwa inakuja, tutahakikisha kuna fedha kwa ajili ya kurudishia *beacons* katika mipaka ambapo *beacons* zile zimeondolewa au hazijawahi kuwekwa.

SPIKA: Ahsante. Mheshimiwa Masoud!

MHE. MASOUD ABDALLA SALIM: Mheshimiwa Spika, nashukuru kwa kunipa nafasi ya kuuliza swali moja dogo la nyongeza.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Pamoja na tatizo la raia au wananchi kuvamia maeneo ya Jeshi, lakini taarifa ya ahadi za Serikali za mwaka 2007, Serikali iliahidi kwenye kitabu chake kwenye ukurasa wa 365 kwamba itaweza kuyapima, kutathmini na kutoa fidia maeneo ya Jeshi ambayo wameyachukua kwa wananchi na mlitaja maeneo mengi mfano, Bulombora JKT, Mlale JKT, Maramba JKT, Tunduru TPDF na maeneo mengine. Lakini sasa ni miaka saba na wananchi hawajui wapi pa kuanzia, kwa sababu muda umekuwa ni mrefu na baadhi ya wananchi wengine mliochukua maeneo yao wameshakufa. Tuambieni huu wimbo wa kusema hamna fedha ni mpaka lini tatizo hili litapatiwa ufumbuzi? Naomba majibu ya kweli!

SPIKA: Haya, unataka kuwa CDF!

WAZIRI WA ULINZI NA JESHI LA KUJENGA TAIFA: Mheshimiwa Spika, tumesema na tutaendelea kusema kwamba sio rahisi kuweza kupata fedha zote kwa wakati mmoja. Lakini katika bajeti iliyopita niliyataja maeneo ambayo tumeyaweka kwenye bajeti ya kulipa fidia na kupima maeneo hayo.

Ukweli wa mambo ni kwamba baadhi ya fedha zimetoka mpaka sasa na kuna fedha ambazo bado hatujazipokea; na zile zilizotoka, tayari tumeshaanza kulipa fidia na maeneo yameanza kupimwa, bahati mbaya tu ni kwamba sasa hivi sina orodha hiyo. Lakini nataka nimuahidi Mheshimiwa Mbunge kwamba nitampatia orodha ya maeneo ambayo yameshaanza kulipiwa fidia na maeneo ambayo yamefanyiwa upimaji.

Mheshimiwa Spika, ni kweli kwamba hatujayamaliza kwa sababu ya ufinyu wa bajeti, lakini kila mwaka tutaendelea kuweka fedha katika bajeti ya Wizara ya Ulinzi na Jeshi la Kujenga Taifa ili kuendelea kulipa watu ambao wanadai fidia kutoka kwa Jeshi la Wananchi.

SPIKA: Tunaendelea na Wizara ya Maendeleo ya Jamii, Jinsia na Watoto, Mheshimiwa Amina Abdallah Amour atauliza swali hilo. Kwa niaba yake, Mheshimiwa Riziki Omar!

Na. 109

Tatizo la Kupotea kwa Watoto Jiji Dar es Salaam

MHE. RIZIKI OMAR JUMA (K.n.y. MHE. AMINA ABDALLAH AMOUR) aliuliza:-

Tatizo la kupotea kwa watoto katika maeneo ya Jiji la Dar es Salaam limekuwa kubwa sana katika mwaka 2014;

(a) Je, kwa nini tatizo hilo limeongezeka hivi sasa?

(b) Kwa kuwa taarifa za kupotea kwa watoto hao hutolewa kwenye vyombo vya habari, je, ni kwa nini taarifa za upatikanaji wa watoto hao hazitolewi na vyombo vya habari?

(c) Je, Serikali ina mikakati gani ya kuondoa tatizo hilo?

NAIBU WAZIRI WA MAENDELEO YA JAMII, JINSIA NA WATOTO alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri wa Maendeleo ya Jamii, Jinsia na Watoto, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Amina Abdallah Amour, Mbunge wa Viti Maalum lenye sehemu (a), (b), na (c) kama ifuatavyo:-

Nakala ya Mtandao (Online Document)

(a) Mheshimiwa Spika, ni kweli kuwa vyombo vya habari vimekuwa vikiripoti taarifa za kupotea kwa watoto Jijini Dar es Salaam na maeneo mengine nchini. Sababu za watoto hao kupotea ni nyingi zikiwemo za kijamii, kiuchumi na kihalifu kama vile watoto kuibiwa kutokana na wazazi/walezi kutokuwa waangalifu na watoto wao, baadhi ya wanandoa kunyang'anyana watoto, ndoa zisizo imara zinazosababisha uvunjifu wa amani na watoto kuamua kutoroka ili kutafuta maeneo salama au watoto wanaolelewa na wazee (mabibi/mababu) ambao uwezo wa kuwalinda ni mdogo.

(b) Mheshimiwa Spika, ni kweli kuwa taarifa za kupatikana kwa watoto waliopotea haziripotiwi mara nyingi kwenye vyombo vya habari. Hii inatokana na mwamko mdogo wa watoa taarifa kutotoa mrejesho baada ya mtoto kupatikana.

(c) Mheshimiwa Spika, suala la ulinzi wa mtoto ni suala mtambuka ambalo jukumu la kwanza kabisa linapaswa kuanzia kwa mzazi mwenyewe, jamii inayomzunguka mtoto, Serikali ya Mtaa husika na Serikali kiujumla kwa kutumia vyombo vya Ulinzi na Usalama. Hivyo, Serikali kupitia Wizara yangu na kwa kushirikiana na wadau wengine wa mtoto imeunda Kamati ya Kitaifa ya ulinzi wa mtoto na inaendelea kuratibu uundaji wa timu za ulinzi wa mtoto katika ngazi za Wilaya na Kata.

MHE. RIZIKI OMAR JUMA: Mheshimiwa Spika, namshukuru sana Mheshimiwa Waziri kwa majibu yake. Lakini naomba niseme kwamba majibu yake yananipa mashaka kidogo na kwa maana hiyo naomba nimuulize maswali mawili ya nyogeza.

Mheshimiwa Spika, suala la ulezi, kunyang'anyana watoto, kutengana kwa ndoa ni masuala ambayo yapo tangu enzi na enzi, lakini suala hili lilikuwa halipo. Suala hili limejitokeza karibuni; na Serikali haijatao majibu sahihi kuhusiana na tatizo hili namna linavyoendelea kukua siku hadi siku.

Ni lini Serikali itakuwa makini kuhakikisha inamlinda mtoto hasa kwa mujibu wa sheria ambayo tumeipitisha hapa Bungeni? Inaonekana watoto wanapotea hovy hovy na ni watoto ambao wana wazazi wao wanalindwa vizuri, wanalelewa vizuri, lakini mtoto anapotea tu katika mazingira ya kutatanisha, Serikali ichukue hatua za haraka. Ni lini Serikali itafanya hivyo?

Mheshimiwa Spika, la pili, kama tatizo hili linaendelea kukua siku hadi siku mpaka sasa imefikia hatua ya kwamba watoto ambao wana ulemavu wa ngozi nao wanachukuliwa hovy hovy na kukatwa viungo vyao na kupotea katika mazingira ya kutatanisha. Je, hilo nalo ni suala la wazazi na kutengana kwa ndoa? Tunaomba Serikali ichukue hatua za haraka isimamie masuala ya kumlinda mtoto na watuambie ni lini Serikali itafanya wajibu wake ipasavyo ili kuhakikisha mtoto analindwa? Ahsante!

NAIBU WAZIRI WA MAENDELEO YA JAMII, JINSIA NA WATOTO: Mheshimiwa Spika, naomba nijibu swali la nyongeza la Mheshimiwa Riziki, kwanza kumpongeza na kutambua kwamba na yeye ni mdau muhimu sana wa watoto kwa jinsi ambavyo amekuwa akitetea haki za watoto.

Mheshimiwa Spika, Serikali imefanya jitihada mbalimbali kuhusiana na suala zima la ulinzi wa mtoto. Tuna Sera ya Mtoto inayohusu maendeleo Toleo la mwaka 2008. Lakini sambamba na hilo, masuala haya ya kupotea kwa watoto yalikuwepo tangu siku nyingi kama alivyosema ni kweli. Huko nyuma masuala haya yalikuwa hayaripotiwi kwa sababu vyombo vya habari vyenyewe vilikuwa vichache. Lakini kadri siku zinavyoenda, uelewa unaongezeka, masuala haya yanaripotiwa, ndiyo maana inaonekana kama takwimu ni nyingi. Lakini kadri siku

Nakala ya Mtandao (Online Document)

zinavyozidi kwenda masuala ya ukatili wa watoto, kuibwa kwa watoto yanazidi kudhibitiwa na uelewa katika jamii umeongezeka, yanaripotiwa na kinga mbalimbali zimekuwapo.

Mheshimiwa Spika, kuhusiana na watoto wetu muhimu sana wenye ulemavu wa albino, Serikali imekuwa ikihakikisha kwamba matukio haya yote yanafunguliwa kesi mbalimbali. Ipo kesi ya mtoto Yohana Bahati ambayo ilitokea Chato, kesi namba 6 ya mwaka 2015, kuna kesi ya mtoto Nasra ambayo pia ilifunguliwa kinyume na *section 196* ya *Penal Code* na zipo kesi nyingine mbalimbali.

Mheshimiwa Spika, namna yoyote ya kuiba watoto ni makosa ya jinai, lazima yaripotiwe kwanza katika Vituo vya Polisi na baadaye Mahakamani na jitihada mbalimbali zimekuwa zikifanyika. Kwa hiyo, Serikali inahakikisha kwamba suala la ulinzi wa mtoto ni suala muhimu katika jamii yetu.

MHE. EUGEN E. MWAIPOSA: Mheshimiwa Spika, nashukuru kwa kupata nafasi ya kuuliza swali moja la nyongeza.

Mheshimiwa Spika, kwa sababu kama alivyosema Mheshimiwa Naibu Waziri, suala la ulinzi wa watoto ni suala mtambuka, lakini katika uhalisia kabisa suala la ulinzi wa mtoto linaanzia kwa wazazi na katika hali halisi tumeona kabisa kwamba wapo watoto chini ya miaka mitano wanakuwa wanazagaa barabarani na hasa saa za jioni na hata katika Jiji la Dar es Salaam unakuta watoto wapo pembezoni mwa barabara wakiwa wanazagaa wakiombaomba.

Mimi naiomba sasa Serikali itoe tamko hapa kwa wazazi wanaowaacha watoto wadogo ambao wanahitaji ulinzi wa wazazi wakiwa wanazagaaazagaa hasa saa za jioni bila ulinzi wowote wa wazazi au ndugu.

NAIBU WAZIRI WA MAENDELEO YA JAMII, JINSIA NA WATOTO: Mheshimiwa Spika, kwa kweli nimpongeze sana Mheshimiwa Mwaiposa kwa kuzingatia suala zima la watoto, na niseme tu kwamba tamko la kuhusu ulinzi wa watoto limeshatolewa kwenye sera.

Mheshimiwa Spika, tuna Sera ya Maendeleo ya Mtoto ya mwaka 2008 ambayo inaeleza kwamba watoto wanapaswa kulindwa, kutobaguliwa na kuendelezwa.

Kama alivyosema, umri wa miaka mitano watoto hawa wanapaswa kuwa shule, Serikali imehakikisha hakuna ada shuleni. Kwa hiyo, sisi jamii na wazazi lazima tujjulize, kwa nini hawako shule wakati ada haipo na elimu ni *free*.

Mheshimiwa Spika, kwa hiyo, ni jukumu letu sote kuhakikisha kwamba watoto wenye umri wa kwenda shule tunapowaona barabarani, tujitahidi kuhakikisha kwamba wanakwenda shuleni tukishirikiana na Serikali za Mitaa, Watendaji wetu na jamii kwa ujumla kama wadau muhimu. Kwa hiyo, tamko hilo alilosema limetolewa kwenye sera. Ahsante sana.

Na.110

**Stahili za majeruhi/ndugu wa marehemu
inapotokea ajali**

MHE. PAULINE P. GEKUL aliuliza:-

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Kwa mujibu wa sheria zilizopo ni nini stahili za majeruhi au ndugu wa marehemu toka kampuni husika au chombo cha usafiri kilichosababisha ajali au kampuni ya bima husika?

NAIBU WAZIRI MAMBO YA NDANI YA NCHI alijibu:-

Kwa niaba ya Waziri wa Mambo ya Ndani ya Nchi, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Pauline Gekul, Mbunge wa Viti Maalumu kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, Sheria ya Bima ya Magari, Sura ya 169 kama ilivyorejewa mwaka 2002 inaelekeza wazi kuwa ni kosa kisheria kwa mtu yeyote kuendesha, kusababisha au kuruhusu chombo cha moto kuendeshwa barabarani bila ya kuwa na bima stahiki, wajibu wa Jeshi la Polisi baada ya ajali ni kufanya upelelezi kuhakikisha kwamba nyaraka za bima ya gari husika zinapatikana toka kwa mmiliki wa gari, kuzichunguza, kujiridhisha uhalali wake na kumfikisha Mahakamani mhusika.

Mheshimiwa Spika, majeruhi au muathirika wa ajali anayo haki ya kulipwa fidia kutoka katika kampuni ya bima ambayo mmiliki wa chombo ameingia nayo mkataba. Ili fidia hiyo ilipwe, ni lazima bima husika iwe hai. Stahili ya majeruhi ni malipo ya fidia kwa njia ya fedha na hufanywa kwa kuzingatia mambo yafuatayo:-

Moja, kiwango cha athari alizozipata majeruhi, kipato chake kwa mwezi au kwa mwaka, umri wa muathirika na idadi ya wategemezi hadi kifo au kujeruhiwa kwake. Aidha, stahili ya ndugu za marehemu ni sawa na stahili za majeruhi isipokuwa vigezo vyake ni hali ya utegemezi kwa marehemu na haki za kisheria za wategemezi.

Mheshimiwa Spika, iwapo chombo kilichohusika katika ajali hakina bima au kina bima isiyokuwa halali, Jeshi la Polisi lina wajibu wa kumfikisha Mahakamani mmiliki wa chombo hicho kwa kosa la kuruhusu chombo kutembea barabarani bila ya kuwa na bima.

MHE. PAULINE P. GEKUL: Mheshimiwa Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi niulize maswali mawili ya nyongeza.

Kwanza, kwa kuwa fidia hizi au viwango hivi na *criteria* za kulipa bima, mfano, kiwango cha athari alizopata, kipato chake, umri wa muathirika na wategemezi, abiria wengi hawafahamu. Je, Serikali inachukua jitihada zipi kuwaelimisha abiria wengi ili kuweza kufahamu viwango hivi na haki zao?

Mheshimiwa Spika, swali la pili, kwa kuwa katika jibu la msingi la Waziri ameonesha kwamba chombo kama hakina bima kinashitakiwa tu na Polisi, mmiliki anafikishwa Mahakamani na Serikali au Jeshi la Polisi.

Swali ni je, Serikali haioni kwamba ni vizuri mmiliki huyu pia alipe fidia kwa wale majeruhi ambao wamesababishiwa ajali na chombo chake badala ya yeye kufikishwa tu Mahakamani?

NAIBU WAZIRI MAMBO YA NDANI YA NCHI: Mheshimiwa Spika, kwanza ni kweli kwamba watu wengi baada ya kupata ajali wanashughulika na kujitibu na hawafikirii tena masuala ya kwamba kunaweza kutokea fidia.

Mheshimiwa Spika, jitihada za elimu ni lazima zifanywe na Serikali kupitia vyombo vyake, moja ni Jeshi la Polisi upande wa Usalama Barabarani ambalo huhusika na kutoa maelezo, kutoa elimu katika maeneo mbalimbali ili wananchi na abiria wajue haki zao.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Spika, lakini pia upande wa bima hasa na upande wa SUMATRA wanahusika pia kutoa elimu na wanatoa elimu ili abiria waelewe kuwa baada ya kutokea ajali mbali ya kujiuguza kuna nini cha ziada.

Mheshimiwa Spika, swali la pili ni kwamba baada ya Jeshi la Polisi kumpeleka mhusika au mmiliki wa gari Mahakamani kinachoshughulikiwa kwanza ni kosa la jinai ambalo ni kukosa bima lakini baada ha yapo pia kunafunguliwa madai ambapo pia ni lazima wahusika au waathirika wahusike ili kufungua kesi ya madai kwa ajili ya fidia zao kama ilivyo kwenye sheria.

MHE. JITU V. SONI: Mheshimiwa Spika, ahsante sana.

Naomba kumuuliza Mheshimiwa Waziri kwamba je, kutokana na wananchi wengi kutokujua hiyo Sheria ya Bima na haki zao za kupata hiyo stahiki ya fidia na tatizo lile la ukaguzi la kiwango cha kikomo kwenye bima, unakuta mwenye gari la abiria ana bima, lakini kiwango chake ni kidogo, kwa hiyo, ikitokea ajali na majeruhi wakawa wengi na wengine wakapoteza maisha, kile kiwango cha fidia unakuta hakikidhi na kampuni za bima zinakuwa na kikomo.

Je, ni lini sasa tutakuwa na ukaguzi maalum kwamba vyombo vyote vya usafirishaji viwe na viwango stahiki vya bima ili ajali hizi zote zinapotokea basi watu wote wapate fidia stahiki na utakuta ajali zote hizi zitapungua? Ni lini tutakuwa na ukaguzi na uwazi ili watu wapate stahiki zao?

NAIBU WAZIRI MAMBO YA NDANI YA NCHI: Mheshimiwa Spika, ni kweli kwamba sheria inaruhusu ukiwa na *third party* ambayo ni bima ya chini inaweza ikatosha ikawa ni ruhusa yako kutembea barabarani.

Hata hivyo, *third party* kama gari linachukua abiria wengi, fidia inaweza isitoshe. Sheria inaelekeza kwamba kama fidia ambayo itatokana na Sheria ya Bima iliyopo haitoshi, basi mmiliki wa chombo atashitakiwa na atatakiwa pia alipie *balance* ambayo itabaki au *difference* kutokana na kima ambacho bima inalipa na mahitaji ya fidia kwa ajili hiyo.

SPIKA: Ahsante. Naomba tuendelee na Wizara ya Afya na Ustawi wa Jamii. Mheshimiwa Susan Lyimo atauliza swali hilo. Kwa niaba yake, Mheshimiwa Dokta Mbassa!

Na. 111

Matibabu Bure kwa Wagonjwa wa Kisukari

MHE. DKT. ANTONY G. MBASSA (K.n.y. SUSAN A. J. LYIMO) aliuliza:-

Tatizo la kisukari hapa nchini limeendelea kuwa kubwa sana huku tiba yake ikiwa ni gharama kubwa sana.

Je, Serikali ina mpango wowote wa kuwasaidia wagonjwa kwa kutoa matibabu bure?

NAIBU WAZIRI WA AFYA NA USTAWI WA JAMII alijibu:-

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri wa Afya na Ustawi wa Jamii, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Susan Anselm Jerome Lyimo ambalo limeulizwa na Mheshimiwa Dokta Mbassa kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, kwa kutambua kuwa gharama za kutibu ugonjwa wa kisukari ni kubwa kuanzia, mwaka 1993 Serikali iliweka ugonjwa wa kisukari kwenye magonjwa ya kupata msamaha.

Mheshimiwa Spika, kwa mantiki hiyo, wagonjwa wote wa kisukari wanasamehewa kuchangia gharama za matibabu ya ugonjwa huu pamoja na bajeti ndogo Serikali kwa kushirikiana na wadau wa maendeleo inahakikisha kuwa dawa muhimu zinakuwa katika vituo vyetu vya kutoa huduma.

Pia Serikali kwa kushirikiana na Chama cha Wataalam wa Ugonjwa Kisukari Nchini kupitia Mpango wa Taifa wa Kisukari (*National Diabetic Programme*) imeanzisha kliniki 169 za kisukari katika Hospitali zote za Wilaya, Hospitali za Mikoa, Hospitali za Rufaa za Kanda na Hospitali ya Taifa ya Muhimbili.

Jumla ya madaktari na wauguzi wapatao 1925 wamepatiwa mafunzo maalum ya kutoa huduma kwa wagonjwa wa kisukari kwa lengo la kuwapatia wagonjwa wote wa kisukari huduma bora na bure za matibabu kama ilvyoainishwa kwenye Sera ya Taifa ya Afya ya mwaka 2007.

Zipo changamoto mbalimbali zinazowakabili wagonjwa wa kisukari kama kutopatikana kwa baadhi ya dawa katika vituo vya afya vya umma hali ambayo huwafanya wagonjwa kulazimika kupata dawa sehemu nyingine kama vile kununua katika maduka binafsi.

Mheshimiwa Spika, katika kukabiliana na changamoto hiyo, Wizara imeelekeza wasimamizi wa vituo vya umma vya kutoa huduma nchini kwamba sehemu ya fedha ambayo ni 67% zinazopatikana kwa mapato ya uchangiaji wa matibabu (*cost sharing*) zitumike kununulia dawa kutoka Bohari Kuu ya Dawa (*MSD*).

MHE. DKT. ANTONY G. MBASSA: Mheshimiwa Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi ya kuuliza maswali mawili ya nyongeza.

Swali la kwanza, kwa kuwa magonjwa haya kisukari na shinikizo la damu sio ya kuambukiza, ni magonjwa ambayo yameibuka sana katika jamii yetu; Wizara ya Afya ina mkakati gani wa dhati wa kutoa elimu hususani huu unywaji wa pombe wa kupindukia na ulaji usiofaa ili kupunguza athari ya tatizo hili katika jamii?

Swali la pili, ni kweli kabisa kupitia *cost sharing* hospitali zetu na vituo vyetu vya huduma vimekuwa vikienda kununua dawa *MSD*, lakini dawa hizo za kisukari hazipatikani ikiwa ni pamoja na vitendanishi; na leo asubuhi nimeongea na Mganga Mkuu wa Hospitali ya *DDH* pale Biharamulo, wana kliniki siku ya Alhamisi, nao hakuna dawa wala vitendanishi.

Je, Mheshimiwa Naibu Waziri, unaiagiza nini *MSD* kuhakikisha kuwa dawa hizi zinapatikana au Wizara kuwa na wazo mbadala la kutafuta mbia wa *MSD* atakayehakikisha dawa hizi na vitendanishi hivi vinapatikana ili watu wapate huduma iliyo bora na iliyokusudiwa na Serikali? Ahsante.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

NAIBU WAZIRI WA AFYA NA USTAWI WA JAMII: Mheshimiwa Spika, naomba kujibu maswali mawili ya nyongeza ya Mheshimiwa Dokta Mbassa kwa niaba ya Mheshimiwa Susan Lyimo, kama ifuatavyo:-

SPIKA: Hapana, tunasema hivi maswali haya ni ya Dokta Mbassa, siyo ya Mheshimiwa Lyimo, haya.

NAIBU WAZIRI WA AFYA NA USTAWI WA JAMII: Mheshimiwa Spika, nashukuru, maswali haya mawili ya Mheshimiwa Mbassa, Mbunge wa Biharamulo kama ifuatavyo:-

(a) Kuhusu magonjwa ambayo sio ya kuambukiza; ni kweli tatizo hili limeanza kuwa kubwa sana katika nchi yetu na hata nchi zingine zinazoendelea duniani. Serikali katika Sera ya Afya ya Mwaka 2007 imeliweka bayana na lipo kwenye Sera ya Afya ambayo pia tutaendeleza kwenye Sera tunayoitunga mwaka huu kwenda mwakani.

(b) Elimu hii inatolewa katika maeneo mbalimbali zikiwemio kliniki hizi ambazo tunafanya katika vituo vya kutoa huduma takribani dakika 20 hadi nusu saa, elimu ya afya huwa inatolewa, na majarida na kupitia katika Chama cha Madaktari Wanaoshughulika na Ugonjwa wa Kisukari, elimu hii inatolewa na vijarida viko sehemu mbalimbali za kutoa huduma.

Sehemu ya pili, kwamba suala la fedha hii ambayo ni ya uchangiaji (*cost sharing*) ni vipi haiwezi kupatikana fedha ya kutosha kwa ajili ya kununulia dawa za kisukari pamoja na vitendanishi? Katika Bohari ya Dawa, pale ambapo dawa hizi hazipo, sheria inaruhusu kununua katika maduka ya dawa binafsi pamoja na dawa muhimu pale ambapo inalazimu.

Mheshimiwa Spika, lakini katika sehemu ambayo aliongezea kwamba ni kwa nini kusiwe na mbadala; sehemu hii sera imeelekeza vizuri kwamba huduma hii kuitoa kwa wadau wengine binafsi (*PPP*), hili linawezekana.

Mheshimiwa Spika, mwaka jana tumetembelea Mkoa wa Mtwara na Kamati ya Huduma za Jamii, kuna wenzetu *Action Media* ambao vilevile wanauza dawa na hata maeneo mengine kama hakuna *service fee* kama ilivyo *MSD*, dawa zile zinakuwa ni bei ya chini kuliko *MSD*.

Mheshimiwa Spika, kwa hiyo, natoa maelekezo kwa nchi nzima, Waganga Wakuu wa Mikoa, Waganga Wakuu wa Wilaya, Makatibu Tawala wa Mikoa na Wakurugenzi Watendaji wa Halmashauri, suala hili walisimamie kikamilifu. Fedha hizi za uchangiaji, tumeelekeza 67% zinunue dawa, 15% zinunue vitendanishi, vifaa na vifaa muhimu. Kwa hiyo, asilimia inayobaki inaweza kufanya kazi nyingine ya vifaa vya usafi na hata posho pale ambapo inalazimu.

SPIKA: Tunaendelea na Wizara ya Kilimo Chakula na Ushirika, Mheshimiwa Juma Abdallah Njwayo atauliza swali.

Na. 112

Uanzishaji wa Kilimo cha Umwagiliaji Mto Ruvuma

MHE. JUMA A. NJWAYO aliuliza:-

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mto Ruvuma unaopita katika baadhi ya vijiji vya Wilaya ya Newala, Tandahimba na Mtwara Vijijini hutoa maji ambayo yakitumika vizuri yatasaidia kuboresha kilimo na hivyo kuwa na chakula cha uhakika.

Je, Serikali ina mpango gani wa kuanzisha na kuendeleza kilimo cha umwagiliaji kwenye maeneo yanayopitiwa na mto huo?

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, CHAKULA NA USHIRIKA alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri wa Kilimo, Chakula na Ushirika napenda kujibu swali la Mheshimiwa Juma Abdallah Njwayo, Mbunge wa Tandahimba kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, mipango ya Serikali kuendeleza kilimo cha umwagiliaji nchini likiwemo eneo la Mto Ruvuma ili kufikia lengo la kuwa na 25% ya uzalishaji wa mazao ya chakula yanayotokana na kilimo cha umwagiliaji. Hata hivyo kutokana na changamoto za upatikanaji wa fedha, mipango hiyo imekuwa ikitokelezwa kwa awamu katika maeneo mbalimbali nchini.

Mheshimiwa Spika, katika kuhakikisha maji ya Mto Ruvuma yanatumika ipasavyo kwa ajili ya kilimo cha umwagiliaji, Serikali kupitia Utekelezaji wa Programu ya Maendeleo ya Sekta ya Kilimo (ASDP) imekuwa ikitenga fedha kwa awamu katika kutekeleza mipango ya kutumia maji ya Bonde la Mto Ruvuma kwa ajili ya kilimo cha umwagiliaji.

Mheshimiwa Spika, *scheme* zilizotengewa fedha katika Wilaya ya Tandahimba ni pamoja na *scheme* ya Lipalwe hekta 450, shilingi milioni 250 mwaka 2010/2011 na shilingi milioni 300 mwaka 2011/2012 na *scheme* na Ng'apa hekta 250 shilingi milioni 200 mwaka 2011/2012 na shilingi milioni 101 mwaka 2013/2014 kwa ajili ya kuchimba mifereji ya kutoa maji ya mafuriko kwenye eneo hilo ambapo ukarabati wa mfereji mkuu pamoja na kuchimba na kujenga mifereji ya kati hii mitatu umefanyika na wakulima zaidi ya 3056 wamenufaika katika *schemes* hizo.

Mheshimiwa Spika, miradi iliyotengewa katika Wilaya ya Newala ni Lipeleng'ende hekta 160, shilingi milioni 36 mwaka 2009/2010 na shilingi milioni 220 kwa mwaka 2011/2012. *Scheme* ya Chikwedu – Chipamanda shilingi 220 mwaka 2011/2012 na shilingi milioni 406 mwaka 2013/13 kwa ajili ya kuendeleza miundombinu ya umwagiliaji ambapo mfereji mkuu wa urefu wa mita 4,200 umechimbwa pamoja na kusakafia mita 1500 na kuchimba mfereji wa matoleo ya maji wenye urefu wa mita 1200.

Aidha kazi zinazoendelea kwa sasa ni ujenzi barabara za mashambani zenye urefu wa kilomita tano kwa kiwango cha changarawe na ujenzi wa mifereji ya umwagiliaji kwa urefu wa mita 2950, kujenga vigawa maji 34, vivusha maji viwili pamoja na kuchimba mifereji ya matoleo.

Mheshimiwa Spika, katika kuhakikisha miradi ya maendeleo katika Bonde la Mto Ruvuma inatekelezwa, Serikali inaendelea na mikakati ya kutafuta fedha zaidi kwa ajili ya utekelezaji.

Aidha, Halmashauri za Wilaya zinashauriwa kutenga fedha kupitia Mpango wa Maendeleo ya Kilimo Wilayani (DADPs) na kutumia fursa zingine zilizopo kama vile kuandaa maandiko na kuwasilisha ya kuwasilisha kwa *Food Aid Counterpart Fund* kwa ajili ya kupata fedha za kuweka miundombinu ya kudhibiti mafuriko ya umwagiliaji katika Bonde la Mto Ruvuma ili eneo kubwa liweze kutumika kwa umwagiliaji ili kuwanufaisha wananchi.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

MHE. JUMA A. NJWAYO: Mheshimiwa Spika, ahsante. Pamoja na majibu ya Mheshimiwa Naibu Waziri, naomba nimuulize maswali mawili madogo kama ifuatavyo:-

La kwanza, katika eneo hili la Lipalwe kwa kweli ni *potential* sana, maana kwanza eneo lenyewe ni kubwa na wananchi wanaozunguka maeneo hayo ni wengi, lakini pesa zinazopelekwa ni kidogo mno kiasi ambacho *impact* haiwezi kuonekana sawasawa huku tukitilia maanani kwamba chakula ni uhai.

Kwa nini sasa Serikali isiwe na mpango mahususi kwa ajili ya eneo hili na maeneo mengine nchini Tanzania ambako kuna *arable land* ya kutosha na ambako suala hili la umwagiliaji linaweza kuwa la manufaa kwa maendeleo ya Watanzania?

Pili, mwaka wa fedha wa 2000/2001 kulikuwa na mradi ambao ume-*phase out* ambao unaitwa NAIP ulitoka shilingi milioni 18 kwenye eneo la mradi la umwagiliaji lindaloitwa Chiumo. Eneo hili linazungukwa na Kata sita na watu ni wengi, lakini fedha hizo zilipotolewa zilikuwa ni kwa ajili ya kuanzisha miundombinu ya umwagiliaji kwenye sehemu hiyo.

Mheshimiwa Spika, kilichotokea baada ya hapo ni kwamba hakuna pesa zimetolewa na kwamba jitihada za Halmashauri kuandika miradi kwenye *DADPs*, kuandika miradi kwenye *Food Aid Counterpart Fund* haijapata fedha.

Mheshimiwa Spika, Serikali sasa kwa maana ya Wizara ya Kilimo, inaisadiaje Halmashauri ya Wilaya ya Tandahimba ili iweze kupata fedha za kutosha kwenye eneo hili ili Watanzania wale walioko kule waweze kunufaika na kilimo hiki cha umwagiliaji kupitia eneo hili la Chiumo? Ahsante.

SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri, naomba ujibu kwa kifupi muda umekwisha.

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, CHAKULA NA USHIRIKA: Mheshimiwa Spika, nakubaliana na Mheshimiwa Mbunge kwamba maeneo mengi nchini pamoja na maeneo yote aliyoyataja kwamba ni maeneo muhimu na *potential* sana kwa uzalishaji.

Mheshimiwa Spika, tatizo kubwa tulilondalo ni changamoto ya kibajeti na hili Mheshimiwa Mbunge analijua. Wote tunakaa hapa Bungeni tunapitisha fedha kidogo kwa miradi ya umwagiliaji ambayo kimsingi tunayo mingi sana.

Sasa mipango mahususi tunayo mingi sana hasa katika eneo hili la umwagiliaji. Sasa kama nilivyosema tatizo ni upatikanaji wa fedha.

Mheshimiwa Spika, swali la pili, hili eneo la Chiumo ambalo anasema lilipewa shilingi milioni 18 na baada ya hapo hawajapewa fedha tena, naomba niendeele kumuomba Mheshimiwa Mbunge, walete tena maandiko kwa sababu kuna Wabunge ambao mimi nina uhakika ambao wameandika miradi, wakaomba fedha *Food Aid Counterpart Fund* na ambao wamepata fedha hata kwa mwaka huu, zaidi ya shilingi bilioni moja na kitu zimetolewa.

Mheshimiwa Spika, kwa hiyo nimuombe aandike, aniletee hata mimi mwenyewe Wizarani, halafu ikiwezekana mwaka unaokuja na kama Mungu akijalia akiendelea kuwepo,

Nakala ya Mtandao (Online Document)

nina hakika tunaweza tukaomba na fedha zikapatikana ili eneo hili la Chiumo liweze kuendelezwa zaidi.

Kwa hiyo, ninamwomba aandike aniletee hata mimi mwenyewe Wizarani, ikiwezekana mwaka unaokuja na kama Mungu akijalia akiendelea kuwepo, nina hakika tunaweza tukaomba na pesa zikapatikana ili eneo la Chiumo liendelezwe zaidi.

Na. 113

Wananchi wa Nzega Kukopeshwa Zana za Kilimo

MHE. DKT. HAMISI A. KIGWANGALLA aliuliza:-

Wananchi wa Wilaya ya Nzega wamehamasika sana na kilimo cha mazao ya pamba na alizeti ili kujikwamua na umaskini wa kipato:-

(a) Je, ni lini Serikali itamuunga mkono Mbunge wa Nzega kwa kuwakopesha wananchi hao matrekta, *power tillers* na zana nyingine za kilimo pamoja na mitaji ya kuendeleza Miradi yao ya Kilimo kupitia SACCOS zao kwa dhamana ya Shirika la Nzega Development Corporation lililoanzishwa na Mbunge?

(b) Je, kwa nini Serikali inachelewesha mbegu za mazao mbalimbali kama vile mtama ambao hustahimili ukame pamoja na kutoa ruzuku ya mbolea kwa mazao hayo?

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, CHAKULA NA USHIRIKA alijibu:-

Mheshimiwa Spika, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Dkt. Hamisi Andrea Kigwangalla, Mbunge wa Jimbo la Nzega, lenye sehemu (a) na (b), kwa pamoja kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, Serikali inamuunga mkono Mheshimiwa Mbunge kwa kutekeleza mikakati mbalimbali ya kuongeza matumizi ya pembejeo na zana bora za kilimo kwa lengo la kuongeza tija na uzalishaji wa mazao ya kilimo nchini. Mikakati hiyo ni pamoja na kuwawezesha wakulima kupata matrekta makubwa na madogo yaani *power tillers* kupitia uchangiaji wa asilimia 20 katika Mipango ya Maendeleo ya Kilimo (DADPs), mikopo yenye masharti nafuu kupitia Mfuko wa Taifa wa Pembejeo na mikopo kutoka Benki ya Taifa ya Rasilmali (TIB) na kupitia Vyama vya Ushirika SACCOS.

Katika kuwezesha upatikanaji wa pembejeo na zana bora kwa wakulima nchini wakiwemo wakulima wa Nzega, jumla ya matrekta 35 na matrekta madogo (*power tillers*) 18, yamekopeshwa kwa wakulima Mkoani Tabora. Aidha, jumla ya vocha za mbolea na mbegu za mahindi 269,139 zenye thamani ya shilingi 7,177,040,000 zilitolewa kwa wakulima wa Mkoa wa Tabora kwa mwaka 2012/2013 na 2013/2014.

Mheshimiwa Spika, upatikanaji wa pembejeo kwa wakati kwa wakulima umekuwa ukikabiliwa na changamoto mbalimbali ikiwemo upatikanaji wa fedha kwa wakati na mfumo wa usambazaji wa pembejeo ambao baadhi ya makampuni huchelewa kufikisha pembejeo kwa wakulima kwa kusubiri hadi mvua zinyeshe. Aidha, kutokana na mabadiliko ya tabianchi, Serikali imeendelea kuhamasisha upandaji wa mazao yanayostahili ukame kama mtama, ambapo jumla ya tani 365 za mbegu za mtama zilitolewa kwa wakulima wa Mkoa wa Tabora kuanzia mwaka 2008/2009 hadi mwaka 2013/2014 na Wilaya ya Nzega ilipatiwa tani 106 za mtama na tani 64.8 za alizeti kwa mwaka 2011/2012 na mwaka 2012/2013.

MHE. DKT. HAMISI A. KIGWANGALLA: Mheshimiwa Spika, ahsante.

(i) Matrekta yaliyopelekwa Tabora nzima yanapata 35 tu na *power tillers* ni 18 tu. Napenda kujua yaliyofika Nzega yalikuwa ni mangapi na je, yanakidhi mahitaji ya Wananzega ambao wamepeleka maombi kwa wingi kwa uhamasishaji wangu?

(ii) Pamoja na jitihada nilizozifanya kupitia Mradi wa Kufufua Kilimo cha Zao la Pamba na Alizeti Nzega kupitia makampuni mbalimbali niliyoyaalika Jimboni kwangu, tumeweza kuzalisha pamba mpaka kufikia tani 8,000 katika miaka mitano ya mradi huo;

Kwa kuwa pia Mheshimiwa Wasira ambaye ni Waziri kwenye Wizara hii na mimi tunafanana mambo mawili; kwanza, ikiwa sote ni wajamaa na washirika; lakini la pili, tukiwa sote tumeanza safari ya kuelekea Magogoni. Ananieleza mimi na Watanzania nini kuhusu kama atafika safari hiyo salama nini itakuwa mkakati wake kwenye kuhakikisha bei ya pamba inakuwa *stable* kwenye Kanda yetu ya Ziwa na Tanzania kwa ujumla; na kama asipofika mimi nikamtangulia, je, atakuwa tayari kunisaidia kutekeleza mkakati wa kuhamasisha ushirika kama ambavyo anamsaidia Rais Kikwete leo? (*Kicheko/Makofi*)

SPIKA: Haya Mheshimiwa Wasira ujibu sasa. Ameona umbea wenu unawafaa wenyewe. (*Kicheko*)

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, CHAKULA NA USHIRIKA: Mheshimiwa Spika, ninaomba baada ya kipindi hiki au kwa wakati mwingine ambao Dokta ataona unafaa, basi nimwone ili nimpe idadi ya matrekta ambayo yamefika kule kwake Nzega.

Mheshimiwa Spika, swali la pili la kuhakikisha bei ya pamba inakuwa *stable*, ninaomba niseme kwamba, tunapopanga bei ya pamba, hapangi Waziri peke yake; tunakutana wadau wote wakiwemo wakulima wa pamba na nina hakika hata Dkt. Kigwangalla tumeshakutana naye kwenye vikao vya kupanga bei ya pamba. Kwa hiyo, bei ya pamba tunaipanga pia kwa kuangalia bei ya pamba katika soko. Kwa hiyo, pale bei ya pamba inapokuwa nzuri kwenye soko, kwa vyovyote vile wakulima watapata bei nzuri, lakini bei hii inapoanguka wakulima wanaweza wasipate bei nzuri sana.

Mheshimiwa Spika, tunao mkakati wa kutosha na tunataka tuje na Mfuko wa Kufidia Bei za Pamba ambao tutauita *Stabilization Fund* ambao kama wakulima wakipata hasara na kwa sababu ambazo zinaeleweka, basi Mfuko huu utakuwa tayari kufidia.

Kwa hiyo, wakulima hawa hata kama watapata hasara kwa sababu ambazo ni *genuine*, bado wanaweza kufidiwa na wanaweza kuendelea na kilimo chao bila matatizo yoyote yale. Ahsante sana.

SPIKA: Ahsante, tuendeleo na Wizara ya Ujenzi. Mheshimiwa ile habari ya Magogoni! (*Kicheko*)

WAZIRI WA KILIMO, CHAKULA NA USHIRIKA: Mheshimiwa Spika, kwanza, ninamshukuru sana Naibu Waziri kwa majibu mazuri sana. Ninataka kutoa maelezo ya nyongeza hasa kuhusiana na bei ya pamba.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Bei ya pamba inategemea uzalishaji wa pamba duniani, pamba inapokuwa kidogo bei zinapanda, ikiwa nyingi bei inashuka. Kwa hiyo, Serikali ya Tanzania haina mamlaka ya kusimamia bei ya zao hili kama ambavyo haina mamlaka ya kusimamia mazao yote nchini. Kitu kimoja ambacho tunaweza kusema ni kwamba katika siku zijazo na CCM ikiendelea kuongoza, basi tutahakikisha ya kwamba viwanda vya nguo vinaongezeka ili badala ya kuuza marobota nchi za nje, tuwe tunauza nguo.

Mheshimiwa Spika, huo ndiyo utakuwa msimamo wa Serikali ya CCM itakapochaguliwa bila kujali kama aliyechaguliwa ni Kigwangalla au ni Stephen Wasira. *(Kicheko/Makofi)*

SPIKA: Haya, tunaendelea na Wizara ya Ujenzi, sisi yetu masikio tu. Mheshimiwa Mkiwa Adam Kimwanga, swali linalofuata.

Na. 114

Kukarabati Barabara za Lami Zilizoharibika

MHE. MKIWA A. KIMWANGA aliuliza:-

Baadhi ya barabara za lami hapa nchini zimeharibika sana kwa mfano barabara kutoka Mlandizi hadi Daraja la Mto Ruvu na maeneo mengine kama hayo; je, Serikali ina mpango gani wa haraka wa kukarabati barabara hizo?

NAIBU WAZIRI WA UJENZI alijibu:-

Mheshimiwa Spika, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Mkiwa Adam Kimwanga, Mbunge wa Viti Maalum, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, ujenzi wa barabara za lami ili ziweze kudumu, Serikali ilianzisha Mfuko wa Barabara kwa ajili ya kuzifanyia matengenezo ili ziweze kukidhi *design life*. Muda wa kuishi (*design life*) kwa barabara ya lami ni miaka 20. Barabara ya Mlandizi - Daraja la Ruvu mpaka Chalinze, ilijengwa katika miaka ya 1972 -1975. Hali ya barabara hii siyo nzuri katika maeneo mengi kutokana na uchakavu baada ya muda wake (*design life*) kumalizika. Kwa sasa barabara hii ina zaidi ya miaka 40 tangu ijengwe.

Mheshimiwa Spika, katika Mpango wa Haraka, Wizara ya Ujenzi katika mwaka wa fedha 2014/2015, imetenga shilingi bilioni 60.25 kwa ajili ya kufanya ukarabati wa barabara za lami zenye urefu wa kilomita 248.42 katika sehemu zilizoharibika kwenye mtandao wa barabara nchini. Katika fedha hizo, barabara ya Mlandizi – Chalinze imetengewa shilingi bilioni 6.7 kwa ajili wa ukarabati wa kilomita 12.4 ikiwemo sehemu ya Mlandizi hadi Daraja la Ruvu.

MHE. MKIWA A. KIMWANGA: Mheshimiwa Spika, ahsante. Napenda kumuuliza Naibu Waziri maswali madogo ya nyongeza.

Amesema muda wa barabara kuishi ni miaka 20, lakini barabara ya kutoka Morogoro kuja Dodoma haina hata miaka 15, tatizo la Mlandizi linafanana kabisa na barabara hii ya kutoka Morogoro kuja Dodoma:-

(i) Je, hatuoni kwamba mizigo mizito ambayo tunaipitisha kwa malori katika barabara hizi ndiyo inasababisha uchakavu wa barabara hizi; na nini adhabu ya wale wanaozidisha mizigo kwa sababu hutozwa faini na wakaendelea kukanyaga barabara na mizigo mizito bila kuishusha?

Nakala ya Mtandao (Online Document)

(ii) Hivi karibuni tulishuhudia Waziri wa Ujenzi akisema mjenzi aliyejenga barabara ya Mlima Sekenke atairudia barabara hiyo kwa fedha zake binafsi kwa sababu imeharibika sana. Baada ya kurudia barabara hiyo hata mwaka haujaisha imeshaanza kuchimbuka tena. Ni nini ujenzi mbadala; hatuoni kwamba tunastahiki ujenzi mbadala uliojenga Mlima Kitonga uje kwenye Mlima Sekenke kwa sasa? (Makofi)

SPIKA: Mheshimiwa Waziri au Naibu Waziri, nafasi haitolewi mara ya pili? Mheshimiwa Naibu Waziri.

NAIBU WAZIRI WA UJENZI: Mheshimiwa Spika, kwanza kabisa kama anavyosema, uharibifu wa barabara una sababu nyingi ikiwemo hiyo ya uzidishaji wa mizigo. Sasa hatua ambazo tunachukua na ndiyo maana tumeweka mizani kupima ili ku-control na ku-regulate magari yanayopita yasizidisha uzito ambao umeruhusiwa. Barabara hiyo unayoizungumzia ya kutoka Dar es Salaam mpaka Morogoro, magari yanatakiwa yasizidi tani 56, uzito wa gari zima tani 56, lakini huwa tunapima axles zake.

Mheshimiwa Spika, sasa adhabu gani tunachukua, kufuatana na sheria ambayo tumeiweka, ipo sheria ya adhabu kwa mtu anayezidisha uzito, hiyo ndiyo tunaifuata. Kwa hiyo, mtu akizidisha uzito anatozwa faini kulingana na sheria ambayo ipo.

Kuhusu swali la pili kwamba sehemu ya Sekenke Mkandarasi ilibidi arudie kwa gharama zake. Fedha ambazo tunazitoa sasa hivi ambazo Mameneja wanazo ni kuhakikisha wanafanya kazi ya *routine maintenance*. Kwa hiyo, suala hili haliwi kwa Mkandarasi tena, yeye akishamaliza anakabidhi na kama ni barabara mpya, huwa kuna muda maalum ambapo tunaweka uangalizi kama wa mwaka mmoja. Baada ya hapo ndiyo maana tumeweka hizi fedha kama nilivyojibu kwenye swali la msingi, fedha ya *Road Fund* kazi yake ni kufanya matengenezo ya muda maalum na matengenezo ya kawaida ili barabara ile iweze kukidhi *designed life* ambayo inakuwa imewekwa kwenye usanifu.

SPIKA: Tunaendelea na Wizara ya Nishati na Madini, Mheshimiwa Said Juma Nkumba, atauliza swali lake!

Na. 115

Hitaji la Umeme Mpombwe, Ipole na Kipanga

MHE. SAID J. NKUMBA aliuliza:-

Wananchi wa Kata za Mpombwe, Ipole, Mole na Kipanga wanahitaji umeme kwa ajili ya kuchochea maendeleo yao:-

Je, Serikali ina mipango gani ya kupeleka umeme katika Kata hizo?

NAIBU WAZIRI WA NISHATI NA MADINI (MHE. CHARLES J. P. MWIJAGE) alijibu:-

Mheshimiwa Spika, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Said Juma Nkumba, Mbunge wa Sikonge, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, utekelezaji wa Mradi wa REA Awamu ya Pili, unaotekelezwa na Mkandarasi *Chico Limited* kwa Mkoa mzima wa Tabora umekamilika kwa asilimia 30. Mradi huu unahusisha ujenzi wa njia ya umeme msongo wa kilovolti 33, umbali wa kilomita 1411; ujenzi wa

Nakala ya Mtandao (Online Document)

njia ya umeme msongo wa volti 400 umbali wa kilomita 504; kufunga transfoma 244; na kuunganisha wateja wa awali wapatao 14,138. Jumla ya gharama za kutekeleza Mradi huu ni shilingi bilioni 39,005. Mkataba unamtaka mkandarasi akamilishe Mradi ifikapo Septemba, 2015. Hata hivyo, Wizara inawasiliana na REA na Mkandarasi ili mradi ukamilike tarehe 30 Juni, 2015 kama ilivyo miradi mingi ya aina hiyo.

Mheshimiwa Spika, katika Kata ya Mpombwe, Ipole na Mole, tayari kazi ya kukata miti itakapopita njia ya umeme pamoja na kuchimba mashimo ya nguzo imeanza. Utekelezaji wa Mradi katika vijiji husika ulianza tarehe 1 Machi, 2015. Kuchelewa kuanza kwa mradi kumetokana na uchelewaji wa kupatikana vifaa hasa nguzo.

SPIKA: Mheshimiwa Said Nkumba, swali la nyongeza!

MHE. JUMA S. NKUMBA: Mheshimiwa Spika, baada ya majibu hayo, naomba niulize maswali mawili madogo ya nyongeza.

(i) Kwa kuwa Mradi wa REA unahusisha vilevile Vijiji vya Kiombo na Kilumbi vilivyopo Wilaya ya Sikonge na Vijiji vya Kalangali na Mwamagembe ambavyo vipo Wilaya ya Manyoni jirani zangu; na kwa kuwa mwendelezo wa Mradi huu umekuwa wa kusuasua sana; Serikali inaweka msisitizo gani wa kumaliza Mradi huu kwa haraka?

(ii) Miradi mingi sana ya maji imekuwa na tatizo kubwa la kutumia majenereta makubwa ambayo wananchi hawana uwezo wa kutimiza matakwa ya kuendesha miradi hiyo. Kwa nini REA sasa pamoja na kazi nzuri inayofanya isishirikiane na Wizara ya Maji kuhakikisha miradi hii sasa inawekewa umeme huu utakaokuwa na gharama nafuu katika kuwasaidia wananchi waweze kuendesha miradi hii kwa urahisi zaidi?

NAIBU WAZIRI WA NISHATI NA MADINI (MHE. CHARLES J. P. MWIJAGE): Mheshimiwa Spika, Vijiji vya Kalangali ambavyo viko Manyoni Magharibi, Kiombo, Kiombi viko Sikonge na Manyoni, vinatekelezwa na CHICO kwa upande wa Tabora na SPENKONI kwa upande wa Singida. Hawa ni miongoni mwa wakandarasi ambao tuna matatizo nao; nimeshawaita hapa Dodoma na nimewaagiza REA na TANESCO kwamba wawatafutie *sub-contractors* ambao watawasimamia, tufanye kazi nao kwa karibu kusudi waweze kutoka 30 percent ya *performance*, waweze kuharakisha na tuweze kumaliza tarehe 30 Juni, kama tulivyoahidi tutawasimamia.

Tatizo tulilionalo na hili niwaambie Waheshimiwa Wabunge na Watanzania wote, wapo wenzetu Watanzania waliopewa *sub-contract* za kusaidia hawa wakandarasi wageni, wamepewa *advance* na wamekimbia nazo. Nimemwagiza *Director General* wa TANESCO, wale wote waliokimbia na *advance* za makandarasi wa kigeni waitwe na ikiwezekana *registration* zao zifutwe wanatutia aibu.

Mheshimiwa Spika, nikiri kwamba wako vijana wa Kitanzania kama NAMIS na GAME wamefanya kazi vizuri sana na wapo kwenye *performance* nzuri sana.

Mheshimiwa Mwenyekiti, swali lake la pili kuhusu vyanzo vya maji kutumia umeme badala ya jenereta. Nazishauri Halmashauri, Wizara ya Maji tuko wote tutashauriana, nimeshaanza kuelekeza kote nilikopita, sehemu za Muleba nimewaambia watu wa Katoke waachane na jenereta, Umurunazi waachane na jenereta watumie umeme. Sisi tupo tayari pamoja na makanisa, shule na hospitali, vyanzo vya maji lazima vipatiwe umeme. Tunawalenga

Nakala ya Mtandao (Online Document)

akina mama, lazima akina mama wafungue koki nyumbani siyo kubeba masufuria kwenda mtoni huko.

SPIKA: Na hasa wakivaa ma-wig yao inakuwa *problem*. (Kicheko)
Mheshimiwa Abdul Jabiri Marombwa, swali linalofuata!

Na. 116

Kupeleka Umeme Nyamisati

MHE. ABDUL J. MAROMBWA aliuliza:-

Mji wa Nyamisati unaongezeka kwa haraka kwa kuwepo taasisi nyingi za Serikali kama vile Sekondari, Kituo cha Afya, Kiwanda cha Kuhifadhia Samaki na Bandari kubwa:-

Je, Serikali ina mpango gani wa kupeleka umeme kwenye Mji huo?

NAIBU WAZIRI WA NISHATI NA MADINI (MHE. CHARLES J. P. MWIJAGE) alijibu:-

Mheshimiwa Spika, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Abdul Jabiri Marombwa, Mbunge wa Kibiti, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, kutokana na kukua kwa kasi kwa shughuli za kiuchumi na kijamii katika Mji wa Nyamisati, Serikali kupitia Wakala wa Nishati Vijijini (REA), imepeleka Mradi wa Umeme katika maeneo ya Vijiji vya Imbendu, Mlanzi, Hanga, Mahege, Nyanjati na Nyamisati.

Mheshimiwa Spika, mradi huo unahusisha ujenzi wa njia ya umeme ya msongo wa kilovolti 33, umbali wa kilomita 40, ujenzi wa njia ya umeme wa msongo wa volti 400, umbali wa kilomita 20, ufungaji wa transfoma au mashine umba kama zinavyoitwa tisa na kuunganishia umeme wateja wa awali wapatao 500. Mradi unatekelezwa na Mkandarasi *Inter-city Builders Ltd.* na unagharimu shilingi bilioni 2.9.

Mheshimiwa Spika, utekelezaji wa mradi ulianza tarehe 1 Februari, 2013 na kukamilika Februari, 2014 kwa wigo wa kazi ulioidhinishwa kwenye mkataba. Idadi ya wateja waliunganishiwa umeme mpaka sasa ni 292, ikiwemo Shule ya Sekondari ya Nyamisati na WAMA Nakayama, Bandari ya Nyamisati, Zahanati na sehemu za kuhifadhia samaki.

Mheshimiwa Spika, kulijitokeza ongezeko la kazi lililohusisha ujenzi wa njia ya umeme wa msongo wa kilovoti 33 umbali wa kilomita 2.87, ujenzi wa njia ya umeme ya msongo wa volti 400 umbali wa kilomita tatu na ufungaji wa transfoma au mashine umba tatu. Kazi hizi za nyongeza pia zimekamilika mwezi Disemba, 2014. Kazi inayoendelea sasa ni uunganishaji wa wateja na inafanyika kutegemea jinsi wateja wanavyojitokeza.

Mheshimiwa Spika, katika hili napenda niwaeleze jitihada za Serikali, Waheshimiwa Wabunge na wananchi, tuziunge mkono. Kuna wananchi tumefikisha umeme kwao hawajitokezi haraka kuunganishiwa umeme, naomba mjitokeze, bei ni shilingi 33,000 tu.

SPIKA: Mheshimiwa Marombwa swali la nyongeza, muwe mnaangalia na saa.

MHE. ABDUL J. MAROMBWA: Mheshimiwa Spika, nashukuru kwa majibu ya Serikali. Nikiri kwamba kazi hiyo kweli imekamilika.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Ukiondoa Mradi huu wa REA wa kupeleka umeme Nyamisati, miradi mingine yote ya REA katika Wilaya ya Rufiji mpaka sasa hivi mwendo wake ni wa goigoi sana.

(i) Je, Serikali ina mkakati gani kuhakikisha kuwa mkandarasi anayesambaza umeme katika Wilaya ya Rufiji anakamilisha kazi yake kama ilivyo katika mkataba?

(ii) Maeneo yote ya *Delta* ambako kuna Kata tano za Kiongoroni, Mbuchi, Maparoni, Salale pamoja na Msala, zote hizo hazina umeme. Je, Serikali ina mkakati gani wa kuwapatia umeme wananchi wale zaidi ya 40,000 waliokuwa katika maeneo ya *Delta* ambako kuna shule za sekondari, kuna zahanati, kuna vituo vya afya? Serikali ina mkakati gani na wao waweze kupata umeme huu wa REA? (Makofi)

NAIBU WAZIRI WA NISHATI NA MADINI (MHE. CHARLES J. P. MWIJAGE): Mheshimiwa Spika, naomba nijibu swali la Mheshimiwa Marombwa, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Mwenyekiti, mkandarasi anayehusika na eneo la Mkoa wa Pwani anaitwa *MBH Ltd*. Utendaji wake siyo mzuri na ni miongoni mwa Makandarasi ambao *sub-contractors* wao hawakuelewana. Nawaomba wananchi wakiwemo wa Kibaha, kutokana na vitendo vya *sub-contractors* kutokuwafurahisha wananchi, wale watu waliopewa kazi za *casual labourers* wamezuia wakandarasi wasiende *site*.

Nawaomba wananchi wa Kibaha mumruhusu huyu *MBH* aende *site* na mimi nitakuja kuhakikisha *sub-contractors* wanaokuja wanasimamiwa vizuri. Kimsingi, Mhandisi Mkuu wa REA, Bwana Msofe, yuko hapa kusudi aende na huyu *MBH* wahakikishe kazi ya Kibaha inakwenda kwa kasi. Kimsingi, tunamhimiza aweke *sub-contractors* na watakuwa *vetted*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, swali la pili, tatizo la *Delta* linafanana kama la Visiwa vya Ziwa Victoria hasa Wilaya ya Muleba, Jimbo la Muleba Kaskazini. Tumewatuma wataalamu waende kufanya *survey*, tutapeleka *solar mini-grid* (*solar* ndogo). Kuna wataalam kutoka Marekani wameshafika Wizarani, wana bei nzuri za kuweka *mini-grid*, wataelekezwa katika sehemu hizo za *Delta* na *Delta* ni mojawapo. Ninavyozungumza, Kamishna Msaidizi wa *Renewable Energy*, watume wataalam wako waanzie *Delta* kabla hawajaenda kwenye Jimbo langu la Muleba Kaskazini. (Makofi)

SPIKA: Kwa hiyo, ni Mkoa wa Pwani tuelewane.

Waheshimiwa Wabunge, muda wa maswali umekwisha na tumeupitiliza. Naomba niwatambue wageni ambao majina yao yamenifikia.

Tunao wageni wa Mheshimiwa Juma Nkamia, Naibu Waziri wa Habari, Vijana na Utamaduni na Michezo, ambao ni Ndugu Bangu Hassan Majala - Katibu UVCCM Kata ya Chemba; yuko Ndugu Kassim Juma Ndee - Mwenyekiti wa Kijiji cha Omndiri Chemba; yuko Ndugu Nuru Ali Isema na Ndugu Twaha Ikapu; wasimame hawa walipo! Ahsanteni sana, karibuni sana. (Makofi)

Kuna wageni wa Mheshimiwa Mwigulu Mchemba, Naibu Waziri wa Fedha, ambao ni Ndugu Abbas Majule, Ndugu Joseph John Mnemba na Ndugu Emmanuel Richard Shani; wasimame walipo kama wameingia! Ahsanteni na karibuni sana. (Makofi)

Kuna wageni wa Mheshimiwa Josephine Chagula, ambao ni Ndugu Mwingisi Maimuna - Mwenyekiti UWT Mkoa wa Geita, Ndugu Habiba Ismail - Katibu wa UWT Mkoa wa Geita na

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Ndugu Amina Kanyogote - Mjumbe wa Baraza la UWT; wasimame walipo kama wapo! Nadhani hawapo. *(Makofi)*

Wageni wa Mheshimiwa Hasnain Murji, ambao ni wanafunzi 50 kutoka Chuo cha Utumishi wa Umma Mtwara, wakiongozwa na walimu wawili na Katibu wa CCM Vijana Mtwara na Mwenyekiti wa Shirikisho la Vyuo Vikuu Mtwara; hawa wote wasimame walipo! Ahsanteni sana. Mmekuja *long way* kufika huku, karibuni sana. *(Makofi)*

Tuna wageni wa Mheshimiwa Kaika Saning'o Telele, Naibu Waziri wa Maendeleo ya Mifugo na Uvuvi, ambao ni Ndugu Abraham Sakei - Mwenyekiti wa CCM Wilaya ya Ngorongoro na Diwani wa Kata ya Pinyinyi, Wilaya ya Ngorongoro; kuna Ndugu Metui Ole-Shaudo - Diwani Kata ya Olba na Mwenyekiti wa Baraza la Wafugaji katika Mamlaka ya Hifadhi ya Ngorongoro, Wilaya ya Ngorongoro; yupo pia Ndugu Philipo Gweyami - Diwani wa Kata ya Digodigo Wilaya ya Ngorongoro, hawa ni Waheshimiwa Madiwani. Waheshimiwa Madiwani msimame mlipo! Ahsante sana, karibuni sana. *(Makofi)*

Tuna wageni wa Mheshimiwa Victor Mwambalaswa, ambao ni Ndugu James Maganja, Ndugu Adili Obadia, Ndugu Goodluck Mchewele na Ndugu Faraja Mwantepele; hawa nao wasimame walipo! Ahsante, nadhani wengine wamekosa nafasi. Waliokuwepo wasimame!

Tuna wageni sita wa Mheshimiwa Profesa Peter Msolla kutoka Kata ya Mahenge, Wilayani Kilolo, wakiongozwa na Ndugu Adam Kitwange. Hawa wageni nao wasimame walipo! Aah, ahsante, *quite a number of them!* Karibuni sana. *(Makofi)*

Tuna mgeni wa Mheshimiwa Kapteni Mstaafu John Chiligati, ambaye ni Ndugu Angela Milembe - Katibu wa UWT Mkoa wa Singida; asimame alipo! Ahsante sana. *(Makofi)*

Tuna wageni wa Mheshimiwa Dkt. Shukuru Kawambwa, Waziri wa Elimu na Mafunzo ya Ufundi, ambao ni walimu 120, wapo katika mafunzo ya kuwajengea uwezo katika masomo ya Sayansi na Hisabati kwa njia ya TEHAMA. Hawa walimu 120 wasimame walipo! Tunawashukuru sana. Tunawatakia heri katika kazi hiyo. *(Makofi)*

Tuna wageni saba wa Mheshimiwa Grace Khwaya, Mbunge Mteule, ambao ni familia yake ikiongozwa na Ndugu Peter Ishebabi, mkwe wake. Naomba wasimame wageni wa Mheshimiwa; ahsante sana na karibuni sana. *(Makofi)*

Tuna wageni wa Mheshimiwa Innocent Sebba, ambao ni familia yake na timu ya waombaji wenzake, wakiongozwa na Ndugu Sebba Lusigaziki, baba yake mzazi. Hawa pia naomba wasimame walipo! Ahaa, ahsante sana na karibuni sana. Tunaomba muendeleo kuiombea nchi yetu katika hali hii tunayokwenda nayo. *(Makofi)*

Tuna wageni tisa wa Mheshimiwa Deo Sanga, ambao ni wafanyabiashara kutoka Njombe na Makambako, wakiongozwa na Ndugu Sifaeli Msigala. Hawa nao wasimame Nyalukolo! Ahsante sana, karibuni sana. *(Makofi)*

Tuna wageni waliopo kwa ajili ya mafunzo Bungeni; hawa ni wanafunzi 118 kutoka Chuo cha Utumishi wa Umma Tawi la Dar es Salaam. Wanafunzi wetu hawa wasimame walipo! Okay, ahsante sana, tunawatakia mambo mazuri. *(Makofi)*

Tuna Ndugu Kemilembe Buberwa na Ndugu Philipina Msaki; hawa wako wapi? Wasimame walipo! Aah, wako sehemu ile pale juu.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Tuna Ndugu Aneth Lubida kutoka Dodoma na yeye asimame! Huyu hapa Aneth Lubida, ahsante.

Wageni wengine ambao hatujawataja tunawakaribisha pia.

Matangazo ya kazi, Mwenyekiti wa Kamati ya Bunge Kilimo, Mifugo na Maji, Mheshimiwa Profesa Peter Msolla, anaomba niwatangazie Wajumbe wa Kamati yake kwamba leo saa 7.00 mchana watakuwa na Kikao katika Ukumbi Namba 227.

Mwenyekiti wa Kamati ya Bunge ya Miundombinu, Mheshimiwa Peter Serukamba, anaomba niwatangazie Wajumbe wa Kamati yake kwamba leo saa 7.00 watakuwa na mkutano katika Ukumbi Namba 136, Hazina Ndogo.

Mwenyekiti wa Kamati ya Bunge ya TAMISEMI, Mheshimiwa Dkt. Hamisi Kigwangalla, anaomba niwatangazie Wajumbe wa Kamati yake kwamba leo saa 7.00 watakuwa na Kikao chao Ukumbi wa Msekwa C. Leo ni Ijumaa ninyi mmekazana saa 7.00, saa 7.00, leo ni Ijumaa ni kipindi cha sala, sasa naona wote mnasema saa 7.00 leo ni Ijumaa.

Kaimu Mwenyekiti wa Kamati ya Bunge ya Katiba, Sheria na Utawala, Mheshimiwa Nyambari Nyangwine, anaomba niwatangazie Wajumbe wa Kamati yake kwamba leo saa 7.00 mchana watakuwa na Kikao chao Ukumbi Namba 231.

Wakati huo huo na mimi natangaza kwamba baada ya kipindi cha maswali kutakuwa na semina kuhusu Miswada ya *Cyber Crime* na *Electronic Transaction Act* kwenye Ukumbi wa Msekwa. Ni muhimu kuifahamu hiyo Miswada, kwa sababu ina umuhimu wake wa pekee katika Dunia tunayoishi na hasa tukizingatia kwamba tumemaliza Muswada mwingine wa Malipo tulioumaliza wiki iliyopita.

Baada ya kusema hivyo, Katibu hatua inayofuata!

MISWADA YA SHERIA YA SERIKALI

(Kusomwa Mara ya Kwanza)

Muswada wa Sheria ya Miamala ya Kielektroniki wa Mwaka 2015 (*The Electronic Transaction Bill, 2015*)

*(Muswada uliotajwa hapo juu ulisomwa Bungeni
kwa Mara ya Kwanza)*

SPIKA: Naomba mkae, tunaendelea na *Order Paper*. Mheshimiwa Jafo!

MWONGOZO WA SPIKA

MHE. SELEMANI S. JAFO: Mheshimiwa Spika, ahsante.

Mheshimiwa Spika, naomba Mwongozo wako kwa mujibu wa Kanuni Namba 68(7).

Mheshimiwa Spika, kwa mwaka huu sehemu mbalimbali tumeona kuna matukio mbalimbali ambayo yanaathiri uchumi wa nchi yetu. Mpaka jana ukifuatilia vyombo vya habari na maeneo mengine, kuna maduka yamefungwa kutokana na suala zima la kodi na kuna kutokuelewana kwa kiwango kikubwa. Leo hii mpaka kuna wafanyabiashara wengine

Nakala ya Mtandao (Online Document)

wametoka Mikoa ya Nyanda za Kusini wamekuja hapa kwa ajili ya kuonana na viongozi wao kujua nini mustakabali wa hili. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, sambamba na hilo tumeona matukio haya mpaka jana Mwanza hali ilikuwa ni tete sana kiasi kwamba kuna akina mama wengine wafanyabiashara wana watoto mgongoni na wanafunzi wengine wanaenda katika mitihani, maduka yamefungwa wanashindwa kupata huduma. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, sasa ninajua Ofisi ya Waziri Mkuu leo ina mchakato wa kuweza kuonana na wafanyabiashara hao, lakini ninaamini Mwenyekiti wa Kamati ya Bajeti, suala hili na yeye analiangalia kwa jicho la karibu zaidi.

Mheshimiwa Spika, ninaomba Mwongozo wako, uielekeze Serikali ikiwezekana baada ya kukutana na wafanyabiashara, walete na taarifa rasmi hapa Bungeni ili tujue jinsi gani tunamaliza tatizo hili kwa ajili ya kuokoa uchumi wa nchi yetu.

Mheshimiwa Spika, naomba Mwongozo wako. Ahsante. *(Makofi)*

SPIKA: Ngoja kwanza, ule Muswada umesomwa mmoja tu mara ya kwanza, someni na mwingine wa pili.

Muswada wa Sheria ya Makosa ya Mtandao wa Mwaka 2015 (The Cybercrime Bill, 2015)

(Kusomwa Mara ya Kwanza)

*(Muswada uliotajwa hapo juu ulisomwa Bungeni
kwa Mara ya Kwanza)*

SPIKA: Haya, sasa Mheshimiwa Wenje ndiyo namwita kwanza!

MWONGOZO WA SPIKA

MHE. EZEKIA D. WENJE: Mheshimiwa Spika, nashukuru sana.

Mheshimiwa Spika, nami naomba Mwongozo wako kwa mujibu wa Kanuni ya 68(7), Kanuni inayosema kitu kilichotokea mapema Bungeni, ingawa hiyo *limit* ya mapema Bungeni haisemi mpaka lini.

Mheshimiwa Spika, mwaka jana Serikali ilitoa *commitment* ndani ya Bunge kuhusu fedha za wizi wa rada kwamba hizo fedha zilazorudi zingetumika kununulia madawati na vitabu na ilitolewa mpaka mchanganuo wa Mikoa ambayo madawati hayo yangepelekwa. Moja ya Mikoa hiyo ulikuwa Mkoa wa Mwanza. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Bunge linaenda kuvunjwa sijui mwezi Juni au Julai mwanzoni hapo, hatujawahi kuona madawati walipeleka wapi. Huko Mwanza mimi sijawahi kuona hata dawati moja! Sasa tuna wajibu kama Wabunge kuikumbusha Serikali itekeleze *commitment* hii tuone haya madawati. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kupitia Kiti chako, naomba uitake Serikali watuletee ripoti kamili ya haya madawati yako wapi.

SPIKA: Mheshimiwa Mkosamali! Nawaita kadiri nilivyowaona.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

MHE. FELIX F. MKOSAMALI: Mheshimiwa Spika, nashukuru. Nami naomba Mwongozo kuhusu jambo lililotokea asubuhi la kuapisha Wabunge Wapya, zikiwa zimebaki siku kama 60 hivi.

Mheshimiwa Spika, naomba Mwongozo wako kuhusu haya madaraka ya Rais yaliyopitiliza ya kuteua watu walipwe mafao na vitu vingine kama Wabunge waliokaa miaka mitano. Ukiangalia, naomba kama itawezekana, Sheria ziletwe hapa Bungeni kwa sababu kuna Majimbo ambayo hayana Wabunge na hawawezi kuchagua kwa mujibu wa Sheria zetu.

Mheshimiwa Spika, Mwongozo ninaoomba ni kwamba kwa sababu haya madaraka yamepitiliza sana, utusaidie hawa wananchi wa Nyasa na Kigoma kule kwa kaka yangu Zitto ambaye amejuzulu, basi na wao wafanye uchaguzi wa Wabunge. Uiagize Serikali ilete mabadiliko ya Sheria zetu za Uchaguzi ili na wao wapate uwakilishi kwa sababu bado hata Rais anaingiza watu zikiwa zimebaki siku chache. Mimi sina ugomvi na hawa walioteuliwa, lakini ni maajabu watu kuchaguliwa siku ... *(Kicheko/Makofi)*

SPIKA: Aaah!

MHE. FELIX F. MKOSAMALI: Mheshimiwa Spika, naomba Mwongozo.

SPIKA: Mheshimiwa Mnyika!

MHE. JOHN J. MNYIKA: Mheshimiwa Spika, nakushukuru. Naomba Mwongozo wako, ili utakapotoa maelekezo katika suala la mgogoro wa wafanyabiashara ambao umesababisha mgomo na kufunga maduka, uzingatie kwamba sababu iliyosababisha hali hii inayoendelea hivi sasa tunavyozungumza, pamoja na kuwa kuna message za simu za mkononi zinazosambazwa kwamba sababu ni nyongeza ya kodi ya asilimia 100, hiyo ni...

SPIKA: Mheshimiwa Mnyika, mbona unazijua sana Kanuni? Suala lililoulizwa na mwingine palepale huwezi kulirudia! *(Makofi)*

MHE. JOHN J. MNYIKA: Mheshimiwa Spika, ni suala tofauti.

SPIKA: Ameuliza Mheshimiwa Jafo!

MHE. JOHN J. MNYIKA: Mheshimiwa Spika, ni suala tofauti!

SPIKA: Ameuliza! Unajua sana Kanuni, haiwezekani ukauliza tena suala alilouliza Mheshimiwa Jafo! Naomba sasa ukae. *(Makofi)*

MHE. JOHN J. MNYIKA: Mheshimiwa Spika, ni suala tofauti.

SPIKA: Hapana, hakuna tofauti, tafadhali! Tafadhali, tuna masikio na tuna akili!

MHE. JOHN J. MNYIKA: Mheshimiwa Spika, chanzo kikubwa Mwenyekiti wa wafanyabiashara ameondolewa dhamana jana amerudishwa rumande.

SPIKA: Naomba ukae! Kwanza nimesimama, lakini nasema Kanuni zetu zinakataa *repetition*. Kwa hiyo, tunaendelea.

Kwanza kabisa ngoja niwaambieni, hivi siku za mwisho zinamalizika kumbe hata kuuliza Miongozo hamjui! Hakuna aliyeniuliza Mwongozo, mnaniagiza! Mimi sitaki kuagizwa hapa. Kanuni ya Mwongozo inasema, jambo lililotokea anataka ufafanuzi. Hapa Mwongozo ni mmoja

tu, hili la Mheshimiwa Mkosamali anayetaka kupata ufafanuzi. Wengine wananiagiza mimi niwaambie Mawaziri, wamesikia wenyewe! Haya! (Kicheko/Makofi)

La ufafanuzi, naomba Mwanasheria Mkuu aseme. Naomba tutumie muda mfupi kwa sababu ni suala la Kikatiba.

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Spika, nakushukuru kwa kunipa fursa hii nitoe ufafanuzi wa jambo hili la Kikatiba kuhusiana na Mwongozo ulioombwa na Mheshimiwa Mkosamali. Naomba uniruhusu kwa sababu siku za hivi karibuni kwenye Bunge hili imejengeka tabia ya baadhi ya Wabunge kutotaka wengine nao wawe Wabunge. Niisome Ibara yote inayoonesha kwanza Aina za Wabunge na hii ni Ibara ya 66.

“Bila kuathiri masharti mengine ya Ibara hii kutakuwa na aina zifuatazo za Wabunge, yaani Wabunge waliochaguliwa kuwakilisha Majimbo ya Uchaguzi; Wabunge Wanawake wa idadi isiyopungua asilimia 30 ya Wabunge wote waliotajwa katika Aya za (a), (c), (d), (e) na (f), wenye sifa zilizotajwa katika Ibara ya 67 wataochaguliwa na Vyama vya Siasa kwa mujibu wa Ibara ya 78 na kwa kuzingatia masharti ya uwiano wa kura; Wabunge watano waliochaguliwa na Baraza la Wawakilishi kutoka miongoni mwa Wajumbe wake na angalau Wabunge wawili kati yao wakiwa Wanawake; Mwanasheria Mkuu; Wabunge wasiozidi kumi walioteuliwa na Rais kutoka miongoni mwa watu wenye sifa zilizotajwa katika Aya ya (a) na (c) za Ibara ya 67 na angalau Wabunge watano kati yao wakiwa Wanawake. Mwisho, Spika, iwapo hatakuwa amechaguliwa kutoka miongoni mwa Wabunge.” Hawa ndiyo aina za Wabunge tulionao.

Mheshimiwa Spika, Wabunge ambao wameapishwa asubuhi hii na Bunge lako Tukufu na ambao wameteuliwa na Mheshimiwa Rais wa Jamhuri ya Muungano hivi karibuni, wanatokana na Kundi (e); Wabunge wasiozidi kumi walioteuliwa na Rais kutoka miongoni mwa watu wenye sifa zilizotajwa katika Aya ya (a) na (c) za Ibara ya 67.

Mheshimiwa Spika, sifa zao kwa maana ya sharti hili, moja, wanapaswa wawe raia wa Jamhuri ya Muungano waliotimiza umri wa miaka 21 na ambao wanajua kusoma na kuandika katika Kiswahili au Kiingereza. Halafu katika kipindi cha miaka mitano kabla ya terehe ya uchaguzi, hawakuwahi kutiwa hatiani katika Mahakama yoyote kwa kosa lolote la kukwepa kulipa kodi yoyote ya Serikali. (Makofi)

Sasa katika kutekeleza majukumu yake ya uteuzi wa Wabunge wa aina hii, Mheshimiwa Rais hakuwekewa ukomo. Ukomo uliowekwa ni ukomo kwa ajili ya Wabunge wa Uchaguzi wa Majimbo. Hii ni Ibara ya 76(3) ndiyo inayosema, bila kujali masharti ya Ibara hii yaliyotangulia, ifahamike kwamba ikiwa tarehe ya kuvunjwa Bunge imetangazwa na hata hiyo tarehe ya kuvunja Bunge haijatangazwa; au inafahamika kutokana na matukio yaliyoelezwa katika Ibara ndogo ya (3) na Ibara ya 90, basi uchaguzi wa namna hiyo hautafanywa katika kipindi chochote cha miezi 12 ya nyuma ikihesabiwa tangu tarehe hiyo. Hata Ibara yenyewe inasema uchaguzi haihusu uteuzi. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, naomba kutumia nafasi hii kuwashauri Wabunge wenzangu kwamba tujenge tabia ya kuisoma Katiba. Hata *marginal note* ya Ibara hii ya 76 inasema uchaguzi katika Majimbo ya Uchaguzi, haisemi uteuzi unaofanywa na Mheshimiwa Rais! Kwa hiyo, hili ni hitaji la Kikatiba na hii haipo hata kwenye *National Elections Act!* Huyapati haya, unayakuta kwenye Katiba na unaweza kuyabadilisha tu kama Katiba imebadilika. Nitumie nafasi hii kuwaomba Waheshimiwa Wabunge wanapopata fursa ya kutunga Katiba Mpya wawe wanaitumia. Watumie fursa yao vizuri ili kurekebisha masharti ambayo hawakubaliani nayo. Huo ndiyo ushauri wangu. (Kicheko)

Nakala ya Mtandao (Online Document)

SPIKA: Umenisaidia, jambo liko wazi ila nia ilikuwa siyo nzuri bila ya shaka. Nia haikuwa nzuri, lakini sisi tunapenda kuwapongeza waliochaguliwa. *(Kicheko)*

Nimeshawaambieni wakati ule, hata Maandiko Matakatifu yanasema, alikwenda kuwachukua wajakazi dakika ya 11, saa 11.00 kabisa na wale waliokuwa wametangulia nao wakasema tunalipwa sawasawa. Kwamba, wanalipwa sawasawa siyo kweli. Kiinua mgongo kinakwenda kwa siku mtu alizofanya kazi, siyo zaidi ya hapo. Mshahara wa kila mwezi ni kila mtu kama inavyostahili.

Waheshimiwa Wabunge, kama nilivyosema, asubuhi hii mkitoka hapa mnakaribishwa kwenye Ukumbi wa Msekwa, tukapate elimu kidogo kuhusu Miswada iliyosomwa Mara ya Kwanza sasa hivi. Miswada hii inakwenda kwenye Kamati ya Miundombinu na kama kuna watu wanapenda kwenda kusikiliza wanapojadili Miswada hii kule kwenye Kamati ya Miundombinu pia wanakaribishwa.

Kwa hiyo, nasitisha shughuli za Bunge mpaka saa 11.00 jioni.

(Saa 5.02 asubuhi Bunge lilisitishwa hadi Saa 11.00 jioni)

(Saa 11.00 Jioni Bunge lilirudia)

MISWADA WA SHERIA YA SERIKALI

Muswada wa Sheria ya Bajeti wa Mwaka 2014 [The Budget Bill 2014]

(Kusomwa Mara ya Pili)

SPIKA: Mheshimiwa Mtoa Hoja.

WAZIRI WA FEDHA: Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja kwamba Muswada wa Sheria ya Bajeti wa Mwaka 2014 *(The Budget Act, 2014)* pamoja na marekebisho yake sasa Usomwe kwa Mara ya Pili.

Mheshimiwa Spika, awali ya yote, napenda kutoa shukrani zangu za dhati kwa Kamati ya Bunge ya Bajeti chini ya Mwenyekiti wake Mheshimiwa Dkt. Festus Limbu, Mbunge wa Magu, kwa kuujadili kwa kina Muswada huu na kutoa ushauri wakati Kamati hiyo ilipokutana mjini Dar es Salaam na Dodoma mwezi Machi, 2015. Vilevile nawashukuru wadau na washauri mbalimbali ambao kwa nyakati tofauti wametoa ushauri na mapendekezo yao kwa lengo la kuboresha Muswada huu. Aidha, namshukuru Mwanasheria Mkuu wa Serikali na wataalam wake kwa ushirikiano wao mkubwa wakati wa maandalizi na kuwasilisha Muswada huu mbele ya Kamati ya Bunge ya Bajeti. Napenda kulihakikishia Bunge lako Tukufu kwamba tumezingatia kwa kiwango kikubwa michango ya Kamati ya Bunge ya Bajeti na iliyotolewa na wadau mbalimbali.

Mheshimiwa Spika, lengo la Muswada huu ni kuweka mfumo wa kisheria utakaosimamia mchakato wa bajeti ya Serikali kuanzia uandaaji, uidhinishaji, utekelezaji, usimamizi, tathmini na utoaji taarifa.

Mheshimiwa Spika, Muswada wa Sheria ya Bajeti unakusudia kuweka mfumo bora wa kiotendaji kati ya mihimili miwili yaani Serikali na Bunge kwa kufanya yafuatayo:-

Nakala ya Mtandao (Online Document)

(i) Kutambua majukumu ya kibajeti ya vyombo mbalimbali vinavyohusika katika mchakato wa bajeti kwa mihimili hii miwili ikiwemo Kamati ya Bunge ya Bajeti hususan jukumu lake la usimamizi na udhibiti wa bajeti ya Serikali, taasisi na idara mbalimbali za Serikali;

(ii) Kuwepo kwa nidhamu ya bajeti kwa kuweka misingi ya kuzingatia mipango, mapato na matumizi;

(iii) Kuwepo kwa bajeti inayoaminika yenye kuzingatia utekelezaji kama ilivyo idhinishwa na Bunge pamoja na kuweka masharti ya kufanya uhamisho wa fedha; na

(iv) Muswada huu unakusudia kujumuisha bajeti za Wakala na Taasisi za Serikali katika Vitabu vya Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Serikali ili kubainisha kwa uwazi bajeti za Wakala na Taasisi za Serikali.

Mheshimiwa Spika, hivi sasa hakuna sheria mahsusi inayosimamia mfumo mzima wa bajeti ya Serikali. Taratibu kuhusu masuala ya bajeti zimebainishwa katika sheria mbalimbali ikiwemo Sheria ya Fedha za Umma, Sura 348, Sheria ya Fedha za Serikali za Mitaa, Sura 290 na Sheria ya Kuidhinisha Matumizi ya Serikali kwa kila mwaka wa fedha. Kutokana na kutokuwepo kwa sheria mahsusi inayosimamia masuala ya bajeti, kumejitokeza upungufu katika sheria mbalimbali zinazosimamia bajeti ya Serikali kama ifuatavyo:-

(i) Sheria ya Fedha za Umma, Sura 348. Sheria hii inayotoa miongozo ya masuala ya usimamizi wa fedha za Serikali haijabainisha utaratibu mzuri wa kuchambua bajeti za Wakala na Taasisi za Serikali, udhibiti na uwasilishaji wa bakaa katika Mfuko Mkuu wa Hazina na kutokuwepo kwa udhibiti wa kutosha kwenye mfumo wa kukusanya na kubakiza mapato ya maduhuli yaani *retention* ya Serikali.

Aidha, Sheria ya Fedha za Umma imejielekeza zaidi katika taratibu kuhusu matumizi ya fedha za Serikali ikilinganishwa na mipango na mapato pamoja na kutobainisha utaratibu wa kufanya mapitio ya Mifuko mbalimbali inayoanzishwa kwa mujibu wa sheria.

(ii) Sheria ya Kuidhinisha Matumizi ya Serikali kwa kila mwaka wa fedha. Sheria hii ambayo huweka utaratibu wa matumizi ya fedha za Serikali ina upungufu katika kusimamia uhamishaji wa fedha za Serikali kwa kuwa haijaainisha utaratibu kuhusu viwango vya uhamisho wa fedha.

Mheshimiwa Spika, madhumuni ya Muswada. Madhumuni ya Muswada huu kama nilivyoeleza hapo awali ni kuweka kisheria mfumo bora wa kiutendaji kati ya Serikali, Bunge na vyombo mbalimbali vinavyohusika katika mchakato wa bajeti ya Serikali kwa kuzingatia mipango, mapato na matumizi ya Serikali.

Mheshimiwa Spika, matokeo ya kutungwa kwa Sheria ya Bajeti ni pamoja na:-

(i) Kuwepo kwa mfumo bora zaidi wa kiutendaji na usimamizi kati ya Serikali, Bunge, taasisi za elimu na utafiti na taasisi za usimamizi wa sekta zinazohusika katika mchakato wa bajeti;

(ii) Kutambua majukumu ya Kamati ya Bunge inayohusika na masuala ya Bajeti pamoja na majukumu ya Ofisi ya Bajeti ya Bunge;

Nakala ya Mtandao (Online Document)

(iii) Kuwepo kwa nidhamu ya bajeti kwa kuweka misingi ya kuzingatia mipango, mapato na matumizi;

(iv) Kuwepo kwa bajeti inayoaminika kwa kusimamia utekelezaji kama ilivyo dhinishwa na Bunge na kuweka utaratibu maalum wa kufanya mabadiliko katika bajeti;

(v) Kuwepo kwa bajeti ya Serikali kwa mapana zaidi kwa kujumuisha bajeti za Wakala na Taasisi katika vitabu vya bajeti ikiwepo Juzuu Namba 1 na 2; na

(vi) Kukua kwa uchumi wa Taifa kutokana na kuzingatia misingi ya uandaaji wa bajeti, matumizi, usimamizi pamoja na ufuatiliaji wa utekelezaji wa bajeti.

Mheshimiwa Spika, mambo muhimu katika Muswada ni kama yafuatayo:-

(i) Kubainisha majukumu kati ya Serikali na Bunge ya kiutendaji na usimamizi katika mfumo wa uandaaji na utekelezaji wa bajeti;

(ii) Kuweka misingi ya bajeti katika maeneo makuu matatu ambayo ni mipango, mapato na matumizi ya Serikali;

(iii) Kurasimisha kisheria mzunguko wa bajeti;

(iv) Kutambua kisheria majukumu ya kibajeti ya Kamati ya Bunge ya masuala ya Bajeti na Ofisi ya Bunge ya Bajeti;

(v) Kuitambua kisheria Kamati ya Kitaifa ya Uandaaji Mwongozo wa Mpango na Bajeti;

(vi) Kuhuisha masuala ya kibajeti yaliyopo katika sheria mbalimbali za fedha ndani ya sheria hii;

(vii) Kuishirikisha sekta binafsi katika utekelezaji wa miradi ya maendeleo; na

(viii) Kubainisha hatua za kuchukua kwa atakayekiuka matakwa ya Sheria hii.

Mheshimiwa Spika, Muswada huu umegawanyika katika sehemu tisa (9). Sehemu ya Kwanza yenye Ibara ya 1 – 3, inabainisha masharti ya utangulizi yanayojumuisha jina la sheria, kipindi cha kuanza kutumika kwa sheria ambapo sheria hii itanza kutumika kuanzia tarehe 1 Julai, 2015, matumizi ya sheria ambapo sheria hii itatumika Tanzania Bara na tafsiri ya maneno mbalimbali yaliyotumika ndani ya sheria ikiwemo tafsiri ya Mfuko wa Dharura, Kamati ya Bunge ya Bajeti pamoja na Ofisi ya Bajeti.

Mheshimiwa Spika, Sehemu ya Pili yenye Ibara 4 – 7, inabainisha masuala ya muundo wa mfumo wa uchumi jumla na kibajeti. Aidha, sehemu hii inabainisha misingi ya sera za bajeti, malengo ya sera za bajeti, matarajio ya uchumi jumla na bajeti na Mwongozo wa Mpango wa Bajeti kwa kuzingatia Mpango wa Maendeleo.

Mheshimiwa Spika, Sehemu ya Tatu yenye Ibara ya 8 – 17, inabainisha mamlaka zitakazohusika katika utekelezaji wa mfumo wa bajeti ya Serikali kati ya Bunge, Kamati ya Bunge ya Bajeti, taasisi na idara mbalimbali za Serikali ambapo mamlaka na majukumu yao yamebainishwa yakiwemo mamlaka ya Bunge, Kamati ya Bunge ya Bajeti, Waziri

Nakala ya Mtandao (Online Document)

anayeshughulikia masuala ya mipango, Katibu Mkuu Hazina na Mlipaji Mkuu wa Serikali, Tume ya Mipango, Kamishna wa Bajeti, Kamati ya Kitaifa ya Uandaaji Mwongozo wa Bajeti, Kamishna wa Uchambuzi wa Sera, Msajili wa Hazina na Maafisa Masuuli.

Mheshimiwa Spika, Sehemu ya Nne yenye Ibara ya 18 – 42, inabainisha masuala ya uandaaji wa bajeti ya Serikali ambapo hatua za uandaaji wa bajeti zimeainishwa ikiwemo Miongozo ya uandaaji wa bajeti ya Serikali, uwasilishwaji wa makadirio ya bajeti na nyaraka husika, makadirio ya bajeti ya Bunge, makadirio ya bajeti ya Mahakama, uwasilishwaji wa nyaraka nyinginezo za bajeti kwa Bunge, Bunge kuidhinisha bajeti ya Serikali, jukumu la Kamati ya Bunge ya Bajeti kujadili Makadirio na Makisio ya Bajeti ya Serikali na kutoa mapendekezo ya Kamati Bungeni na nyaraka zinazopaswa kuwasilishwa Bungeni kuhusiana na bajeti ya Serikali kwa mwaka wa fedha husika.

Pia inabainisha mamlaka ya Waziri wa Fedha kuwasilisha Bungeni ili kuidhinisha matumizi ya Serikali kwa kila mwaka wa fedha, jukumu la Kamati ya Bunge ya Bajeti kuwasilisha Bungeni mapendekezo ya Kamati kuhusu bajeti ya Serikali, mamlaka ya Rais kuidhinisha Matumizi ya Serikali kabla ya kuanza kutumika kwa Sheria ya Kuidhinisha Matumizi ya Serikali kwa kila mwaka, kipindi cha matumizi ya fedha za bajeti zilizo idhinishwa na Bunge na Mheshimiwa Rais kwa mwaka wa fedha na uwasilishwaji wa mambo muhimu ya sera za kibajeti na mapato ya Serikali.

Mheshimiwa Spika, vilevile sehemu hii inabainisha mamlaka ya Bunge ya kuidhinisha bajeti ya mwaka wa Serikali, mipango kazi ya Serikali, Sheria ya Matumizi ya Serikali pamoja na Sheria ya Fedha kwa kila mwaka wa fedha, mamlaka ya Bunge kusitisha kibali cha matumizi kwa ajili ya fungu la Serikali, uwezo wa Serikali kukiuka malengo ya kibajeti wakati wa dharura, kuweka utaratibu wa vyanzo na matumizi ya Mfuko wa Dharura, mamlaka ya Waziri wa Fedha kusimamia Mfuko wa Dharura, taarifa za matumizi ya Mfuko wa Dharura na mapato yatokanayo na Mfuko wa Dharura.

Mheshimiwa Spika, sehemu hii pia inabainisha masuala ya uhamishaji wa fedha zilizotengwa katika bajeti ya Serikali, mapato ya ziada na mawasilisho ya nyongeza ya bajeti na jukumu la Mhasibu Mkuu wa Serikali kuandaa taarifa ya fedha ambazo hazijatumiwa kwa mwaka wa fedha husika na kuiwasilisha kwa Waziri wa Fedha ili aweze kuiwasilisha Bungeni kwa lengo la kupata idhini ya matumizi ya fedha hizo katika mwaka mwingine wa fedha.

Mheshimiwa Spika, Sehemu ya Tano yenye Ibara ya 43 – 55, inabainisha masuala ya utekelezaji, ufuatiliaji, tathmini na utoaji taarifa za bajeti ikiwemo mamlaka ya kufanya matumizi, idhini ya kufanya matumizi kutoka kwa Mlipaji Mkuu wa Serikali, idhini ya kufanya malipo kutoka kwa Mdhambi na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali, matumizi kutoka Mfuko Mkuu wa Serikali, kibali cha matumizi kutoka kwa Mhasibu Mkuu wa Serikali, miadi ya kifedha ya mwaka, miadi ya kifedha ya miaka kadhaa, jukumu la Waziri wa Fedha kuhakikisha kwamba Mfuko wa Bunge na Mfuko wa Mahakama inapata fedha zake kabla ya mwisho wa kila robo mwaka, utaratibu wa kuzuia miadi ya kifedha, mikataba ya miradi ya maendeleo, taarifa ndani ya mwaka wa fedha, taarifa za utekelezaji wa bajeti za robo mwaka na taarifa ya mwaka.

Mheshimiwa Spika, Sehemu ya Sita yenye Ibara ya 56 na 57, inahusu usimamizi wa mapato ambapo inabainisha misingi ya usimamizi wa mapato kwa ujumla na mamlaka ya Waziri wa Fedha kuweka utaratibu wa kupokea maoni na mapendekezo kuhusu makadirio ya bajeti kwa mwaka ujao wa fedha kutoka kwa Bunge. Aidha, majukumu ya Katibu Mkuu kuhusu ukusunyaji na usimamizi wa mapato yamebainishwa.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Spika, Sehemu ya Saba yenye Ibara ya 58 – 60, inaweka utaratibu wa kusimamia fedha za bajeti kwa vyombo vya umma ikiwemo Serikali za Mitaa, taasisi za Serikali zilizopo nje ya mfumo wa bajeti na taasisi za umma zinazosimamiwa na Msajili wa Hazina. Aidha, sehemu hii inaweka jukumu kwa Waziri wa Fedha kuwasilisha Bungeni taarifa za misamaha ya kodi itakayotolewa na Serikali kwa kila mwaka wa fedha.

Mheshimiwa Spika, Sehemu ya Nane yenye Ibara ya 61 – 68, inahusu masuala ya kiumjama ikiwemo mamlaka ya Waziri wa Fedha kuandaa Kanuni za Sheria ya Bajeti ili kurahisisha utekelezaji wake kama inavyofanyika kwa sheria nyingine, mamlaka ya Bunge kuongeza muda wa kuwasilisha taarifa za kibajeti Bungeni, mamlaka ya Bunge na Waziri kuwajibisha mamlaka iliyoshindwa kutekeleza majukumu ya kibajeti, Sheria ya Bajeti itakuwa na nguvu dhidi ya sheria nyingine ya kusimamia masuala yote ya kibajeti na kipindi cha mpito kabla ya kuanza kutumika kwa Sheria ya Bajeti.

Mheshimiwa Spika, Sehemu ya Tisa na ya mwisho inayohusu Ibara ya 69 - 72. Sehemu hii imezingatia ushauri uliotolewa na Kamati ya Bunge ya Bajeti kuhusu marekebisho ya sheria zifuatazo:-

Mheshimiwa Spika, Sheria ya Utawala ya Bunge, Sura 115 kwa kuongeza kifungu kipya kinachoanzisha Ofisi ya Bunge ya Bajeti ambayo itakuwa ikitoa ushauri kwa Kamati ya Bunge ya Bajeti katika maandalizi na utekelezaji wa bajeti ya Serikali. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, sehemu hii inabainisha utaratibu wa kupitisha bajeti ya Bunge na Mahakama ambapo bajeti hizi zitajadiliwa katika kikao cha mashauriano baina ya Waziri wa Fedha na Waziri anayeshughulikia masuala ya Mipango na Kamati ya Bunge ya Bajeti na baadaye kuwasilishwa Bungeni na Waziri wa Fedha. Fedha zitakazokasimiwa katika bajeti ya Bunge zitahifadhiwa kwenye Mfuko wa Bunge na fedha zitakazokasimiwa kwenye bajeti ya Mahakama zitahifadhiwa kwenye Mfuko wa Mahakama. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Sheria ya Ukaguzi wa Umma, Sura ya 418 vilevile inafanyiwa marekebisho kwa kuhamisha jukumu la uchambuzi wa bajeti ya Ofisi ya Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kutoka kwenye Kamati ya Bunge ya Hesabu za Serikali na kukabidhi jukumu hili kwa Kamati ya Bunge ya Bajeti. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, hitimisho. Baada ya maelezo haya, naomba Bunge lako Tukufu liujadili Muswada huu na hatimaye likubali kuupitisha kuwa sheria.

Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja.

WAZIRI WA AFYA NA USTAWI WA JAMII: Mheshimiwa Spika, naafiki.

(Hoja ilitolewa iamuliwe)

SPIKA: Muswada huu umeungwa mkono, sasa namwita Mwenyekiti wa Kamati iliyoshughulikia Muswada huu, Mheshimiwa Dkt. Limbu. *(Makofi)*

TAARIFA YA KAMATI YA BAJETI KUHUSU MUSWADA WA SHERIA YA BAJETI YA MWAKA 2014 (THE BUDGET ACT, 2014) KAMA ILIVYOSOMWA BUNGENI

MHE. DKT. FESTUS B. LIMBU – MWENYEKITI WA KAMATI YA BAJETI: Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 86(5) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la 2013, napenda kutoa maoni na ushauri wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Bajeti kuhusu Muswada wa Sheria ya Bajeti ya Mwaka 2014 (*The Budget Act, 2014*).

Mheshimiwa Spika, Muswada huu unapendekeza kutungwa kwa Sheria ya Bajeti kwa lengo la kuweka mfumo bora wa kisheria utakaosimamia mchakato mzima wa bajeti ya Serikali kuanzia uandaaji, uidhinishaji, utekelezaji, ufuatiliaji, tathmini na utoaji taarifa kuhusu masuala ya bajeti ya Serikali.

Mheshimiwa Spika, uwepo wa Sheria ya Bajeti unatoa fursa kwa Serikali kuondoa utata, kukuza uwazi, kuongeza uaminifu, kuongeza uwajibikaji, kujitathmini na kutoa majibu ya haraka kwa masuala yanayohusu bajeti na hivyo kuhakikisha sekta zote zinatengewa fedha na kupatiwa fedha kama ilivyoidhinishwa na Bunge.

Mheshimiwa Spika, madhumuni ya Muswada. Itakumbukwa kwamba kuanzia mwezi Juni, 2014, kwa maelekezo yako, Bunge lilianza mchakato wa kuhakikisha kuwa Sheria ya Bajeti inaletwa Bungeni ili kuwezesha Bunge na vyombo vingine vinavyohusika katika mchakato wa bajeti kupata nafasi bora zaidi ya kusimamia utendaji wa Serikali kuhusu nidhamu ya matumizi ya fedha za umma kama zinavyoidhinishwa na Bunge lako Tukufu.

Mheshimiwa Spika, Muswada wa Sheria ya Bajeti unaweka misingi ya kuzingatia katika kuandaa mipango ya maendeleo, kukusanya mapato na kusimamia matumizi ya Serikali. Aidha, sheria inaweka makatazo ikiwa ni pamoja na kuweka utaratibu maalum wa kufanya uhamisho wa fedha kutoka fungu moja kwenda lingine. Aidha, Bajeti za Wakala na Taasisi za Serikali katika Vitabu vya Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Serikali zitasimamiwa kikamilifu ili kuonyesha uwazi wa bajeti zao na namna zinavyochangia katika kukuza Uchumi wa Taifa.

Mheshimiwa Spika, Muswada wa Sheria ya Bajeti ya mwaka 2014 sasa unatambua uwepo wa Kamati ya Bunge itakayosimamia Bajeti ya Serikali na majukumu yake pamoja na uanzishwaji wa Ofisi ya Bunge ya Bajeti na majukumu yake.

Mheshimiwa Spika, uanzishwaji wa Ofisi ya Bajeti ya Bunge utatoa fursa kwa Bunge lako Tukufu pamoja na Kamati zake kuelewa kwa ufasaha bajeti ya Serikali pamoja na kupata huduma za kitaalamu za masuala ya bajeti na taarifa za uchumi na hivyo kuongeza uelewa na kuishauri Serikali ipasavyo.

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Muswada. Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Bajeti kwa nyakati tofauti imefanya vikao na wadau mbalimbali wanaoguswa na mapendekezo ya Serikali yaliyomo katika Muswada huu na kujadili maeneo husika ipasavyo pamoja na kupata maoni yao kwa njia ya maandishi. Kamati inapenda kuwashukuru wadau wote waliowasilisha maoni yao kwa Kamati kwa madhumini ya kuboresha Muswada huu. Aidha, Kamati ilifanya majadiliano ya kina na Waziri wa Fedha na Watendaji wa Wizara na Ofisi ya Mwanasheria Mkuu kuhusu maudhui ya Muswada huu.

Mheshimiwa Spika, taarifa hii ya Kamati ni matokeo ya mashauriano hayo na ninaomba taarifa yote ya Kamati iingizwe katika *Hansard* kwa ajili ya kumbukumbu.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Spika, maoni na ushauri wa Kamati kuhusu Muswada wa Sheria ya Bajeti ya mwaka 2014. Sehemu ya Pili ya Muswada inaweka misingi ya mfumo wa uchumi jumla na masuala ya usimamizi wa fedha hasa katika upande wa sera ya kukopa na bajeti. Mfumo huu unasaidia kuhakikisha kuwa madeni inayoingia Serikali yanahimilika kwa kuzingatia kiwango maalum cha ukomo wa kukopa. Vilevile mfumo huu husaidia kupunguza athari za kibajeti hasa kwa upande wa dhamana za mikopo, wajibu wa pensheni na madeni yasiyolipwa.

Mheshimiwa Spika, Sehemu hii ya Pili pia inabainisha misingi ya uwajibikaji kifedha, kama ilivyobainishwa katika kifungu cha 4(1) cha Muswada huu. Aidha, imeainisha malengo na Sera za Fedha namna zitakavyozingatiwa katika mpango na mwongozo wa bajeti. Kamati imeona kuwa hii ni hatua njema katika kuweka msingi bora wa usimamizi wa bajeti ya Serikali.

Mheshimiwa Spika, Sehemu ya Tatu, inabainisha mamlaka zitakazohusika katika usimamizi wa mfumo wa bajeti ya Serikali ambapo mamlaka na majukumu yao yamebainishwa yakiwemo ya Bunge, Kamati ya Bunge ya Bajeti, Waziri wa Fedha, Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais (Tume ya Mipango), Katibu Mkuu - Hazina, Kamishna wa Bajeti, Kamati ya Kitaifa ya Uandaaji Mwongozo wa Bajeti, Kamishna wa Uchambuzi wa Sera, Msajili wa Hazina na Maafisa Masuuli.

Mheshimiwa Spika, Kifungu cha 9(1) cha Muswada kimetambua nafasi ya Kamati ya Bunge ya Bajeti pamoja na Ofisi ya Bunge ya Bajeti kama kiungo kati ya Serikali na Mbunge katika mchakato mzima wa bajeti. Hatua hii itaongeza ushiriki wa Bunge katika hatua zake zote muhimu na hivyo kuongeza nafasi ya Bunge katika kuisimamia Serikali. Hii ni hatua nzuri sana katika utendaji wa Bunge letu.

Mheshimiwa Spika, katika nchi nyingi duniani hivi sasa, wigo wa Bunge kusimamia mchakato mzima wa bajeti umepanuliwa. Ofisi ya Bunge ya Bajeti katika Mabunge mbalimbali imekuwa chombo muhimu sana katika kusaidia Bunge kupata uelewa mpana wa masuala ya kibajeti na hivyo kuweza kuisimamia na kuishauri Serikali ipasavyo.

Mheshimiwa Spika, Kifungu cha 67 cha Muswada huu kinalenga kufanya mabadiliko ya Sheria ya Utawala wa Bunge, Sura ya 115 ambapo itatambua rasmi kuanzishwa kwa Ofisi ya Bunge ya Bajeti, ofisi hii itakuwa ni chombo ndani ya Ofisi ya Bunge ambacho kitakuwa na wataalam waliobobea katika masuala ya kibajeti. Wataalam hawa watakuwa wakifanya uchambuzi wa kina wa masuala yote ya kibajeti na kuwashauri Waheshimiwa Wabunge ipasavyo kama inavyopendekezwa katika Muswada. Pamoja na kwamba ofisi hii itakuwa inafanya kazi kwa karibu na Kamati ya Bajeti, Kamati zote za Bunge zitakuwa na fursa ya kuitumia katika shughuli zao.

Mheshimiwa Spika, utaratibu huu wa kuanzishwa kwa Ofisi ya Bunge ya Bajeti, umekuwa ukitumiwa na Mabunge mbalimbali duniani kama nilivyosema hapo awali, ambayo yana mtazamo wa kuleta maendeleo ya kiuchumi kwa nchi zao kwa kuhakikisha utekelezaji wa mipango mbalimbali iliyopangwa na Serikali inakamilishwa.

Mheshimiwa Spika, mabadiliko haya ya Mabunge duniani yanatokana na kukua kwa demokrasia na mabadiliko ya Kikatiba ambayo yanaweka uwazi na uwajibika zaidi kwa Serikali katika masuala ya kibajeti. Baadhi ya mifano mizuri ya Ofisi ya Bunge ya Bajeti tunaweza kuiona katika Mabunge ya Kenya, Uganda, Nigeria, Ghana, Liberia, Morocco, Italia, Wales, Australia, Marekani, Phillipins, Jamhuri ya Watu wa Korea na Afrika ya Kusini.

Mheshimiwa Spika, uzoefu kutoka katika nchi ambazo zimeanzisha Ofisi za Bunge za Bajeti, unaonyesha kwamba uanzishwaji wa Ofisi ya Bajeti umewasaidia Wabunge kuongeza uwezo wao wa kutafsiri, kufanya mapitio na kufanya maamuzi sahihi yahusuyo bajeti. Mfano ni

Nakala ya Mtandao (Online Document)

nchi ya Kenya, Uganda na Nigeria. Hivyo, Kamati inaamini hatua hii italisaidia sana Bunge lako katika kushughulikia bajeti ya Serikali.

Mheshimiwa Spika, uanzishwaji wa ofisi hii kwenye Bunge si jambo jipya. Zaidi ya nchi 30 duniani zimeweza kuwa na Ofisi za Bajeti za Bunge baadhi yake ni hizo nilizozitaja. Kama siyo ofisi basi ni taasisi au idara zilizo chini ya Bunge ambazo zimekuwa zikisaidia Bunge kusimamia utekelezaji wa bajeti ya Serikali kulingana na mifumo na mazingira ya nchi husika.

Mheshimiwa Spika, Sehemu ya Nne ya Muswada katika Kifungu cha 18(1), inabainisha hatua mbalimbali za uandaaji wa bajeti. Kifungu cha 19, kinaeleza kuhusu uwasilishwaji Bunge wa Mpango wa Taifa wa Maendeleo ambao utafanywa na Waziri husika. Pia Kifungu cha 20, kinaeleza kuhusu uanzishwaji, uwasilishwaji wa Mwongozo wa Mpago wa Bajeti utakaofanywa na Waziri husika. Kamati haina pingamizi na matakwa ya sehemu hii.

Mheshimiwa Spika, Muswada katika Kifungu cha 20(4), umetambua nafasi ya Kamati ya Bajeti ya kuchambua na kuwasilisha Bungeni maoni na mapendekezo kuhusu Mwongozo na Mpango wa Bajeti ya Serikali. Hii ni hatua njema kwa Bunge kushirikishwa katika hatua muhimu ya maandalizi ya bajeti.

Mheshimiwa Spika, kwa kutambua kuwa Bunge na Mahakama ni mihimili inayojitegemea na kwamba upatikanaji wa fedha kwa shughuli za mihimili hii umekuwa wa kusuasua, Kamati imeridhika na kuwepo kwa kifungu kinachoweka utaratibu maalum utakaoweza mihimili hii kupata fedha za kutosha kutekeleza majukumu yake. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, Kamati pia imekubaliana na Serikali kufanya mabadiliko katika Kifungu cha 22(3) ili kubadili tarehe ambazo Waziri anayehusika na fedha atawasilisha Bungeni makadirio ya bajeti ili kuendana na kalenda ya mzunguko mpya wa bajeti kama inavyoelekezwa na Kanuni za Bunge, Toleo la mwaka 2013.

Mheshimiwa Spika, Kifungu cha 28, kinaweka sharti kwamba fedha zote za Serikali ambazo zitakuwa hazijatumika hadi kufikia mwisho wa mwaka wa fedha zitarudishwa katika Mfuko Mkuu wa Serikali. Kamati ya Bajeti imekuwa ikihoji mara kwa mara kiasi halisi kinachorudishwa ili kujua kiasi cha fedha ambacho Serikali inaanza nacho katika mwaka unaofuata wa fedha. Baada ya mashauriano na Serikali, tumekubaliana kwamba kifungu hiki kiboreshwe kwa kuweka sharti la Serikali kutoa taarifa ya fedha zote zinazorudishwa Hazina baada ya mwaka wa fedha kuisha. Taarifa hiyo itawasilishwa Bungeni na Waziri wa Fedha kila mwisho wa mwaka wa fedha. Kamati inapongeza sana Serikali kwa kuona umuhimu wa kuweka uwazi kwa suala hili.

Mheshimiwa Spika, sehemu hii pia imeweka masharti yanayopaswa kuzingatiwa na Maafisa Masuuli wakati wa uhaulishaji yaani *reallocation* wa fedha za bajeti. Katika taarifa zake mbalimbali, Kamati ya Bajeti imekuwa ikishauri mara kwa mara kuheshimiwa kwa fedha zilizotengwa kwa matumizi maalum yaani *ring fenced*. Kamati imefarijika kwamba kupitia Muswada huu na kufuatia mashauriano na Serikal, fedha zilizotengwa kwa matumizi maalum zitakuwa salama na kutumika kwa matumizi yaliyokusudiwa. Kifungu cha 40 cha Muswada kimeboreshwa ili kukidhi suala hili.

Mheshimiwa Spika, katika Sehemu ya Tano ya Muswada, Kamati imependekeza kuweka kwa kifungu kipya cha 43 ambacho kinaweka udhibiti wa matumizi ya Serikali. Madhumuni ya kifungu hiki ni kuondoa tatizo la matumizi ya nje ya bajeti ambalo limekuwa changamoto kubwa katika bajeti zetu.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Kamati inapendekeza kuwa Afisa Masuuli apange shughuli zake kulingana na mtiririko wa mgao wa fedha na kwamba aepuke matumizi ambayo yako nje ya bajeti. Katazo hili likizingatiwa, Serikali itaepuka kuwa na madeni makubwa ambayo mara nyingi yamekuwa yakithiri bajeti ya miaka inayofuata kama yasipolipwa katika mwaka husika.

Mheshimiwa Spika, sambamba na pendekezo hili, Kamati pia imefurahi kuwepo kwa Kifungu cha 50 katika sehemu hii ambacho kinaweka utaratibu wa kutoa taarifa za matumizi ya kila fungu ikiwa ni pamoja na miadi yaani *commitments* ya kipindi husika kwa kila robo mwaka. Taarifa husika inayojumuisha mafungu yote itatakiwa kuwasilishwa Bungeni siku thelathini baada ya kuisha robo ya mwaka husika. Kifungu hicho kitasaidia kuweka uwazi wa matumizi ya Serikali na kwa namna hiyo kulisaidia Bunge katika kazi yake ya kuisimamia Serikali.

Mheshimiwa Spika, Sehemu ya Sita inaweka masharti na taratibu mbalimbali katika ukusanyaji mapato yanayowekwa chini ya Sheria ya Fedha za Umma ili kutambua fedha ambazo zimekusanywa kwa ajili ya matumizi maalum yaliyoidhinishwa kisheria. Sehemu hii imependekeza kumpa mamlaka Waziri wa Fedha kusamehe kodi, ada ama tozo za Kitaifa kwa kufuata masharti yaliyowekwa kisheria. Waziri pia atatakiwa kutoa taarifa Bungeni kila robo mwaka ya misamaha aliyotoa ili kuweka uwazi. Madhumuni ya pendekezo hili ni kuwezesha Waziri kufanya maamuzi husika pale itakapohitajika kwa madhumuni ya tija na maslahi ya Taifa.

Mheshimiwa Spika, Sehemu ya Saba inampa mamlaka Waziri kuwa msimamizi wa bajeti ya Serikali za Mitaa na pia bajeti inayopendekezwa kuwasilishwa kwa Waziri mwenye dhamana ya Serikali za Mitaa kwa kuzingatia muda maalum. Kamati inapongeza kuanzishwa kwa utaratibu bora wa usimamizi wa asasi zinazofanya kazi nje ya mfumo wa bajeti ikiwa ni pamoja na mifuko maalum ya mamlaka ya Serikali za Mitaa kuhitaji idhini ya Waziri wa Fedha wanapotaka kukopa.

Mheshimiwa Spika, Sehemu ya Nane inaweka masharti mbalimbali kuhusu utungwaji wa kanuni zitakazosaidia utekelezaji bora wa sheria hii. Kifungu 58 cha Muswada huu kinalipa Bunge mamlaka ya kuongeza muda wa kuwasilishwa taarifa na nyaraka zinazotakiwa kuwasilishwa Bungeni kwa mujibu wa sheria hii.

Mheshimiwa Spika, aidha, kifungu cha 59, kinaeleza kuhusu uwajibishaji wa mamlaka iliyoshindwa kutekeleza matakwa ya sheria na kifungu cha 60 kinampa Waziri mamlaka ya kuchukua hatua dhidi ya Wizara, idara na wakala za Serikali na taasisi za umma zitakaposhindwa kufuata taratibu za kifedha au kuwa na matatizo ya kifedha.

Mheshimiwa Spika, kifungu cha 61, kinaeleza kuhusu hatua zitakazochukuliwa dhidi ya maafisa wa umma kwamba hawatachukuliwa hatua za kiutawala au za makosa ya jinai kwa kutenda ama kuacha kutenda kwa nia njema wakati wa utekelezaji au alipotakiwa kutekeleza wajibu aliopewa au wakati wa utekelezaji wake wa majukumu aliyopewa kwa mujibu wa sheria hii na nafasi yake ya kazi.

Kamati inaamini kuwa kuwepo kwa kifungu hiki hakulengi kumkinga Afisa atakayekiuka masharti ya utendaji wake na badala yake taratibu husika zitachukuliwa kwa mujibu wa sheria za nchi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, katika Sehemu ya Tisa, Kamati inapongeza Serikali kwa kufanya mabadiliko katika Sheria ya Utawala wa Bunge, Sura ya 115 na Sheria ya Ukaguzi wa Umma, Sura ya 418 na Sheria ya Utawala wa Mahakama, Sura ya 287.

Mheshimiwa Spika, Mabadiliko yanayopendekezwa katika Sheria ya Ukaguzi wa Umma, Sura ya 418 katika kifungu cha 48 yanaondoa utaratibu wa sasa wa kupitisha bajeti ya Ofisi ya

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Taifa ya Ukaguzi kushughulikiwa na Kamati ya Bunge ya Hesabu za Serikali badala yake inapendekezwa kupitia kufungu cha 68 cha Muswada huu kuwa jukumu hili sasa litekelezwe na Kamati ya Bajeti. Hii ni kwa sababu utaratibu husika uliwekwa wakati hakukuwa na Kamati ya Bajeti.

Mheshimiwa Spika, mabadiliko yanayofanywa kwenye Sheria ya Utawala wa Bunge, Sura ya 115 na Sheria ya Utawala wa Mahakama, Sura ya 237, yanalenga kuzipata fursa taasisi hizi ama mihimili kuandaa bajeti zake zenyewe na bajeti hizo kuridhiwa na Kamisheni zao kabla ya kuwasilishwa rasmi Bungeni. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, hitimisho, napenda kuchukua fursa hii kukushukuru kwa mara nyingine kwa kunipa fursa hii ili niweze kuwasilisha taarifa hii mbele ya Bunge lako Tukufu. Napenda nimshukuru sana Waziri wa Fedha, Mheshimiwa Saada Mkuya, Naibu Mawaziri, Mheshimiwa Adam Malima na Mheshimiwa Mwigulu Mchemba, kwa ushirikiano wao waliotoa kwa Kamati.

Aidha, napenda kuwashukuru watendaji wote wa Wizara ya Fedha na Ofisi ya Mwanasheria Mkuu kwa maoni na ushauri wao uliwezesha Kamati kuchambua Muswada huu hadi hatua hii. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, napenda kuwashukuru Wajumbe wa Kamati hii kwa umahiri wao katika kuchambua hoja hizo na kuweza kufanya maamuzi sahihi. Naomba niwatambue Wajumbe hao kama ifuatavyo:-

Nijitambue mimi mwenyewe, Dkt. Festus Limbu, Mwenyekiti wa Kamati na Mheshimiwa Kidawa Saleh, Makamu Mwenyekiti. *(Makofi)*

Wajumbe wengine ni Mheshimiwa Mtemi Andrew John Chenge, Mheshimiwa Amina Amour, Mheshimiwa Dkt. Cyril Chami, Mheshimiwa Mansoor Hiran, Mheshimiwa Josephat Kandege, Mheshimiwa Christine Lissu, Mheshimiwa Godfrey Mgimwa, Mheshimiwa James Mbatia - Waziri Kivuli wa Fedha, Mheshimiwa Assumpter Mshama, Mheshimiwa Hamad Rashid, Mheshimiwa Balazi Khamis Kagasheki, Mheshimiwa Joseph Selasini, Mheshimiwa Saleh Pamba, Mheshimiwa Dkt. Goodluck Ole-Medeye, Mheshimiwa Beatrice Shellukindo, Mheshimiwa Rita Mlaki, Mheshimiwa John Cheyo na Mheshimiwa Peter Serukamba. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, pia napenda kuchukua fursa hii kumshukuru Katibu wa Bunge, Dkt. Thomas Kashiilah na watumishi wote wa Ofisi ya Bunge kwa kuiwezesha Kamati kutekeleza majukumu yake vizuri.

Aidha, napenda kuishukuru Sekretarieti ya Kamati inayoongozwa na Ndugu Elisa Mbise na Makatibu wa Kamati Ndugu Michael Kadebe, Ndugu Lina Kitosi, Ndugu Michael Chikokoto na Ndugu Elihaika Mtui, kwa kuihudumia vyema Kamati hadi kukamilika kwa taarifa hii. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, naomba kuwasilisha na naunga mkono Muswada huu. *(Makofi)*

TAARIFA YA KAMATI YA BAJETI KUHUSU MUSWADA WA SHERIA YA BAJETI YA MWAKA 2014 (THE BUDGET ACT, 2014) KAMA ILIVYOWASILISHWA MEZANI

1.0 UTANGULIZI

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 86 (5) ya Kanuni za kudumu za Bunge Toleo la 2013, napenda kutoa maoni na ushauri wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Bajeti kuhusu Muswada wa Sheria ya Bajeti ya Mwaka 2014 (The Budget Act, 2014).

Mheshimiwa Spika, Muswada huu unapendekeza kutungwa kwa Sheria ya Bajeti kwa lengo la kuweka mfumo bora wa kisheria utakaosimamia mchakato mzima wa Bajeti ya Serikali kuanzia uandaaji, uidhinishaji, utekelezaji, ufuatiliaji, tathmini na utoaji taarifa kuhusu masuala ya Bajeti ya Serikali.

Mheshimiwa Spika, uwepo wa Sheria ya Bajeti unatoa fursa kwa Serikali kuondoa utata (complexity), kukuza uwazi (transparency), kuongeza uaminifu (credibility), kuongeza uwajibikaji (accountability), kujitathmini (evaluate) na kutoa majibu ya haraka (rapid response) kwa masuala yanayohusu bajeti na hivyo kuhakikisha sekta zote zinatengewa na kupatiwa fedha (allocate and disbursed) kama ilivyoidhinishwa na Bunge.

2.0. MADHUMUNI YA MUSWADA

Mheshimiwa Spika, itakumbukwa kwamba **kuanzia mwezi Juni, 2014**, kwa maelekezo yako, Bunge lilianza mchakato wa kuhakikisha kuwa Sheria ya Bajeti inaletwa Bungeni ili kuwezesha Bunge na vyombo vingine vinavyohusika katika mchakato wa Bajeti kupata nafasi bora zaidi ya kusimamia utendaji wa Serikali kuhusu nidhamu ya matumizi ya fedha za umma kama zinavyoidhinishwa na Bunge lako tukufu. Muswada wa Sheria ya Bajeti unaweka misingi ya kuzingatia katika kuandaa mipango ya maendeleo, kukusanya mapato na kusimamia matumizi ya Serikali. Aidha, sheria inaweka makatazo ikiwa nipamoja na kuweka utaratibu maalumu wa kufanya uhamisho wa fedha kutoka fungu moja kwenda jingine.

Aidha, Bajeti za Wakala na Taasisi za Serikali katika vitabu vya makadirio ya Mapato na Matumizi ya Serikali zitasimamiwa kikamilifu ili kuonyesha uwazi wa bajeti zao na namna zinavyochangia katika kukuza Uchumi wa Taifa.

Mheshimiwa Spika, Muswada wa Sheria ya Bajeti ya Mwaka 2014 sasa unatambua uwepo wa Kamati ya Bunge itakayosimamia Bajeti ya Serikali na majukumu yake pamoja na uanzishwaji wa Ofisi ya Bunge ya Bajeti (Parliamentary Budget Office) na majukumu yake.

Mheshimiwa Spika, uanzishwaji wa Ofisi ya Bajeti ya Bunge utatoa fursa kwa Bunge lako tukufu pamoja na Kamati zake kuielewa kwa ufasaha Bajeti ya Serikali pamoja na kupata huduma za kitaalamu za masuala ya bajeti na taarifa za uchumi na hivyo kuongeza uelewa na kuishauri Serikali ipasavyo.

3.0 UCHAMBUZI WA MUSWADA

Mheshimiwa Spika, Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Bajeti, kwa nyakati tofauti imefanya vikao na Wadau mbalimbali wanaoguswa na mapendekezo ya Serikali yaliyomo katika Muswada huu na kujadili maeneo husika ipasavyo pamoja na kupata maoni yao kwa njia ya maandishi. Kamati inapenda kuwashukuru wadau wote waliowasilisha maoni yao kwa kamati kwa madhumini ya kuboresha muswada huu. Aidha, Kamati ilifanya majadiliano ya kina na Waziri wa Fedha na Watendaji wa Wizara na Ofisi ya Mwanasheria Mkuu kuhusu maudhui ya Muswada huu.

Mheshimiwa Spika, taarifa hii ya Kamati ni matokeo ya mashauriano hayo na ninaomba taarifa yote ya Kamati iingizwe kwenye *Hansard* kwa ajili ya kumbukumbu.

4.0 MAONI NA USHAURI WA KAMATI KUHUSU MUSWADA YA MWAKA 2014.

WA SHERIA YA BAJETI

4.1 SEHEMU YA PILI

Mheshimiwa Spika, sehemu ya pili ya Muswada, inaweka misingi ya mfumo wa uchumi jumla na masuala ya usimamizi wa fedha hasa katika upande wa sera ya kukopa na bajeti. Mfumo huu unasaidia kuhakikisha kuwa madeni inayoingia Serikali yanahimilika kwa kuzingatia

kiwango maalumu cha ukomo wa kukopa. Vilevile, mfumo huu husaidia kupunguza athari za kibajeti hasa kwa upande wa dhamana za mikopo, wajibu wa pensheni na madeni yasiyolipwa.

Mheshimiwa Spika, sehemu hii pia imebainisha misingi ya uwajibikaji kifedha kama inavyobainishwa katika kifungu cha 4(1) cha Muswada huu. Aidha, imeanisha malengo ya sera za fedha namna zitakavyozingatiwa katika Mpango na mwongozo wa Bajeti. Kamati imeona kuwa hii ni hatua njema katika kuweka msingi bora wa usimamizi wa Bajeti ya Serikali

4.2 SEHEMU YA TATU

Mheshimiwa Spika, sehemu ya tatu ya Muswadainabainisha mamlaka zitakazohusika katika usimamizi wa mfumo wa bajeti ya Serikali ambapo mamlaka na majukumu yao yamebainishwa yakiwemo ya Bunge, Kamati ya Bunge ya Bajeti, Waziri wa Fedha, Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais-Tume ya Mipango, Katibu Mkuu Hazina, Kamishna wa Bajeti, Kamati ya Kitaifa ya Uandaaji Mwongozo wa Bajeti, Kamishna wa Uchambuzi wa Sera, Msajili wa Hazina na Maasifa Masuuli.

Mheshimiwa Spika, Kifungu cha 9(1) cha Muswada kimetambua nafasi ya Kamati ya Bunge ya Bajeti pamoja na Ofisi ya Bunge ya Bajeti kama kiungo kati ya Serikali na Bunge katika mchakato mzima wa Bajeti. Hatua hii itaongeza ushiriki wa Bunge katika hatua zote muhimu za Bajeti na hivyo kuongeza nafasi ya Bunge katika kusimamia Bajeti ya Serikali. Hii ni hatua nzuri sana katika utendaji wa Bunge letu. Katikanchi nyingiduniani hivi sasa, wigo wa Bunge kusimamia mchakato mzima wa Bajeti umepanuliwa. Ofisi ya Bunge ya Bajeti katika mabunge mbalimbali imekuwa chombo muhimu sana katika kusaidia Bunge kupata uelewa mpana wa masuala ya kibajeti na hivyo kuweza kuisimamia na kuishauri Serikali ipasavyo.

Mheshimiwa Spika, Kifungu 67 cha Muswada huu kinalenga kufanya mabadiliko ya Sheria ya Utawala ya Bunge Sura ya 115 ambapo itatambua rasmi kuanzishwa kwa Ofisi ya Bunge ya Bajeti. Ofisi hii itakuwa ni chombo, ndani ya Ofisi ya Bunge ambacho kitakuwa na wataalam waliobobea katika masuala ya kibajeti. Wataalam hawa, watakuwa wakifanya uchambuzi wa kina wa masuala yote ya kibajeti na kuwashauri waheshimiwa wabunge ipasavyo, kama inavyoelekezwa kwenye Muswada. Pamoja na kwamba Ofisi hii itakuwa inafanya kazi kwa karibu na Kamati ya Bajeti, Kamati zote za Bunge zitakuwa na fursa ya kutumia huduma za Ofisi hii katika shughuli zao.

Mheshimiwa Spika, utaratibu huu wa kuanzishwa kwa Ofisi ya Bunge ya Bajeti umekuwa ukitumiwa na mabunge mbalimbali duniani ambayo yana mtazamo wa kuleta maendeleo ya kiuchumi kwa nchi zao kwa kuhakikisha utekelezaji wa mipango mbalimbali iliyopangwa na Serikali inakamilishwa. Mabadiliko haya ya mabunge duniani yanatokana na kukua kwa demokrasia na mabadiliko ya kikatiba ambayo yanaweka uwazi na uwajibikaji zaidi kwa Serikali katika masuala ya kibajeti. Baadhi ya mifano mizuri ya Ofisi ya Bunge ya Bajeti tunaweza kuiona katika Bunge la Kenya (PBO), Uganda (PBO), Nigeria (PBO), Ghana (PBO), Liberia (PBO), Morocco (PBO), Italy (PBO), Wales (PBO), Australia (PBO), Marekani (Congressional Budget Office), Philippines (Congressional Planning and Budget Department), Jamhuri ya watu wa Korea (National Assembly Budget Office-NABO) na Afrika ya Kusini.

Mheshimiwa Spika, uzoefu kutoka katika nchi ambazo zimeanzisha Ofisi ya Bunge ya Bajeti unaonesha kwamba uanzishwaji wa Ofisi ya Bajeti umewasaidia wabunge kuongeza uwezo wao wa kutafsiri, kufanya mapitio (review) na kufanya maamuzi sahihi yahasuyo Bajeti. Mfano ni nchi ya Kenya, Uganda na Nigeria. Hivyo, Kamati inaamini hatua hii italisaidia sana Bunge lako katika kushughulikia bajeti ya Serikali.

Mheshimiwa Spika, hivyo uanzishwaji wa Ofisi kama hii kwenye Bunge, sio jambo jipya. Zaidi ya nchi 30 Duniani zimeweza kuwa na Ofisi ya bajeti ya Bunge, Taasisi au Idara zilizochini ya Bunge ambazo zimekuwa zikisaidia Bunge kusimamia utekelezaji wa Bajeti ya Serikali kulingana na mifumo na mazingira ya nchi husika.

4.3 SEHEMU YA NNE

Mheshimiwa Spika, sehemu ya nne ya muswada katika Kifungu cha 18(1) kinabainisha hatua mbalimbali za uandaaji wa bajeti, kifungu cha 19 kinaeleza kuhusu uwasilishwaji bungeni wa Mpango wa Taifa wa Maendeleo ambao utafanywa na Waziri husika. Pia kifungu cha 20 kinaeleza kuhusu uwasilishaji wa Mwongozo wa Mpango na Bajeti utakaofanywa na Waziri husika. Kamati haina pingamizi na matakwa ya sehemu hii.

Mheshimiwa Spika, Muswada katika Kifungu cha 20(4) kimetambua nafasi ya Kamati ya Bajeti ya kuchambua na kuwasilisha Bungeni maoni na Mapendekezo kuhusu Mwongozo na Mpango wa bajeti ya Serikali. Hii ni hatua njema kwa Bunge kushirikishwa katika hatua muhimu ya maandalizi ya bajeti.

Kwa kutambua kuwa Bunge na Mahakama ni Mihimili inayojitegemea, na kwamba upatikanaji wa fedha kwa shughuli za mihimili hii umekuwa wa kusuasua, Kamati imeridhika na kuwepo kwa Kifungu cha 22(4) kinachoweka utaratibu maalum utakaowezesha mihimili hii kupata fedha za kutosha kutekeleza majukumu yake.

Mheshimiwa Spika, Kamati pia imekubaliana na Serikali kufanya mabadiliko katika kifungu cha 22 (3) ili kubadili tarehe ambazo Waziri anayehusika na Fedha kuwasilisha bungeni makadirio ya bajeti ili kuendana na Kalenda ya Mzunguko mpya wa bajeti kama inavyoelekezwa na Kanuni za Bunge, Toleo la 2013.

Mheshimiwa Spika, kifungu cha 28 kinawekasharti kwamba fedha zote za serikali ambazo zitakuwa hazijatumika hadi kufikia mwisho wa mwaka wa fedha zitarudishwa katika mfuko Mkuu wa Serikali. Kamati ya Bajeti imekuwa ikihoji mara kwa mara kiasi halisi kinachorudishwa ili kupata kujua kiasi cha fedha ambacho serikali inaanza nacho katika mwaka unaofuata wa fedha. Baada ya Mashauriano na Serikali, tumekubaliana kwamba kifungu hiki kiboreshwe kwa kuweka sharti la Serikali kutoa taarifa ya fedha zote zilizorudishwa hazina baada ya mwaka wa fedha kuisha. Taarifa hiyo itawasilishwa Bungeni na Waziri wa Fedha kila mwisho wa mwaka wa fedha. Kamati inapongeza Serikali kwa kuona umuhimu wa kuweka uwazi wa fedha zinazorudishwa.

Mheshimiwa Spika, sehemu hii pia imeweka masharti yanayopaswa kuzingatiwa na Afisa masuuli wakati wa uhaulishaji (reallocation) wa fedha za bajeti. Katika taarifa zake mbalimbali, Kamati ya bajeti imekuwa ikishauri mara kwa mara kuheshimiwa kwa fedha zilizotengwa kwa matumizi maalum (ring fenced). Kamati imefarijika kwamba, kupitia muswada huu, na kufuatia mashauriano na Serikali, fedha zilizotengwa kwa matumizi maalum zitakuwa salama na kutumika kwa matumizi yaliyokusudiwa. Kifungu za 40 cha Muswada kimeboreshwa ili kukidhi suala hili.

4.4 SEHEMU YA TANO

Mheshimiwa Spika, katikasehemu ya tano ya Muswada, Kamati imependekeza kuwekwa kwa kifungu kipyaa cha 43 ambacho kinaweka udhibiti wa matumizi ya Serikali. Madhumuni ya kifungu hiki ni kuondoa tatizo la matumizi nje ya bajeti, ambalo limekuwa changamoto kubwa katika bajeti zetu. Kamati inapendekeza kuwa, afisa masuuli apange shughuli zake kulingana na mtiririko wa mgao wa fedha, na kwamba aepuke matumizi ambayo yako nje ya bajeti. Katazo hili likizingatiwa, Serikali itaepuka kuwa na madeni makubwa ambayo

mara nyingi yamekuwa yakiathiri bajeti za miaka inayofuata kama yasipolipwa katika mwaka husika.

Mheshimiwa Spika, sambamba na pendekezo hilo, Kamati pia imefurahi kuwepo kwa kifungu cha 50 katika sehemu hii ambacho kinaweka utaratibu wa kutoa taarifa za matumizi ya kila fungu ikiwa ni pamoja na miadi (commitments) ya kipindi husika kwa kila robo mwaka. Taarifa husika inayojumuisha mafungu yote itatakiwa kuwasilishwa Bungeni **siku thelathini baada ya kuisha robo mwaka husika.**

Mheshimiwa Spika, kifungu hicho kitasaidia kuweka uwazi wa matumizi ya Serikali na kwa namna hiyo kulisaidia Bunge katika kazi yake ya kuisimamia Serikali.

4.5 SEHEMU YA SITA

Mheshimiwa Spika, sehemu ya sitainaweka masharti na taratibu mbalimbali katika ukusanyaji mapato, zinazowekwa chini ya Sheria ya Fedha za Umma ili kutambua fedha ambazo zimekusanywa kwa ajili ya matumizi maalum yaliyoainishwa kisheria.

Mheshimiwa Spika, Sehemu hii imependekezwa kumpa mamlaka Waziri wa Fedha kusamehe kodi, ada ama tozo za kitaifa kwa kufuata masharti yaliyopo kisheria. Waziri pia atatakiwa kutoa taarifa Bungeni kila robo mwaka ya misamaha aliyotoa ili kuweka uwazi. Madhumuni ya pendekezo hili ni kuwezesha waziri kufanya maamuzi husika pale itakapohitajika kwa madhumuni yenye maslahi ya kitaifa.

4.6 SEHEMU YA SABA

Mheshimiwa Spika, sehemu ya saba inampa mamlaka Waziri kuwa msimamizi wa bajeti za Serikali za Mitaa na pia bajeti inayopendekezwa kuwasilishwa kwa Waziri mwenye dhamana ya Serikali za Mitaa kwa kuzingatia muda maalum.

Kamati inapongeza kuanzishwa kwa utaratibu bora wa usimamizi wa asasi zinazofanya kazi nje ya mfumo wa bajeti ikiwa ni pamoja na mifuko maalum ya Mamlaka ya Serikali za Mitaa kuhitaji idhini ya Waziri wa Fedha wanapotaka kukopa.

4.7 SEHEMU YA NANE

Mheshimiwa Spika, sehemu ya nane inaweka masharti mbalimbali kuhusu utungwaji wa Kanuni zitakasaidia utekelezaji bora wa sheria hii. Kifungu 58 cha muswada huu kinaipa Bunge mamlaka ya kuongeza muda wa kuwasilisha taarifa za nyaraka zinazotakiwa kuwasilishwa Bungeni kwa mujibu wa Sheria hii.

Mheshimiwa Spika, aidha kifungu cha 59 kinaeleza kuhusu uwajibishaji wa Mamlaka iliyoshindwa kutekeleza matakwa ya Sheria na kifungu cha 60 kinampa Waziri mamlaka ya kuchukua hatua dhidi ya Wizara, Idara na Wakala za Serikali na Taasisi za umma zitakaposhindwa kufuata taratibu za kifedha au kuwa na matatizo ya kifedha.

Mheshimiwa Spika, kifungu cha 61 kinaeleza kuhusu hatua zitakazo chukuliwa dhidi ya maafisa wa umma, kwamba hawatachukuliwa hatua za kiutawala au za makosa ya jinai kwa kutenda au kuacha kutenda kwa nia njema wakati wa utekelezaji au alipotakiwa kutekeleza wajibu aliopewa au wakati wa utekelezaji wake wa majukumu aliyopewa kwa mujibu wa Sheria hii na nafasi yake ya kazi. Kamati inaamini kuwa kuwepo kwa kifungu hakulengi kumkinga afisa atakaye kiuka masharti ya utendaji wake, na badala yake taratibu husika zitachukuliwa kwa mujibu wa sheria za nchi.

4.8 SEHEMU YA TISA

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Spika, katika sehemu ya tisa, Kamati inapongeza Serikali kwa kufanya mabadiliko katika **Sheria Utawala wa Bunge Sura ya 115, Sheria ya Ukaguzi wa Umma Sura ya 418 na Sheria ya Utawala wa Mahakama Sura ya 237.**

Mheshimiwa Spika, mabadiliko yanayopendekezwa katika **Sheria ya Ukaguzi wa Umma Sura ya 418** katika kifungu cha 44 yanaondoa utaratibu wa sasa wa kupitisha Bajeti ya Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi kushughulikiwa na Kamati ya Bunge ya Hesabu za Serikali. Badala yake, inapendekezwa kupitia kifungu cha 68 cha Mswada huu kuwa jukumu hili sasa litatekelezwa na Kamati ya Bajeti. Hii ni kwa sababu utaratibu husika uliwekwa wakati hakukuwa na Kamati ya Bajeti.

Mheshimiwa Spika, mabadiliko yanayofanywa kwenye **Sheria ya Utawala wa Bunge Sura ya 115 na Sheria ya Utawala wa Mahakama Sura ya 237** yanalenga kuzipa fursa Taasisi hizi kuandaa bajeti zake zenyewe na bajeti hizo kuridhiwa na Kamisheni zao kabla ya kuwasilishwa rasmi Bungeni.

5.0 HITIMISHO

Mheshimiwa Spika, napenda kuchukua fursa hii kukushuruku kwa mara nyingine kwa kunipa fursa hii ili niweze kuwasilisha taarifa hii mbele ya Bunge lako Tukufu. Napenda nimshukuru Waziri wa Fedha, Mhe. Saada Mkuya, Mb Naibu Mawaziri wake Mhe. Adam Malima, Mb na Mhe. Mwigulu Nchemba, Mb kwa ushirikiano wao waliutoa kwa Kamati. Aidha, napenda kuwashukuru Watendaji wote wa Wizara ya Fedha na Ofisi ya Mwanasheria Mkuu kwa maoni na ushauri wao ulioiwezesha Kamati kuchambua Muswada hadi hatua hii.

Mheshimiwa Spika, napenda kuwashukuru Wajumbe wa Kamati hii kwa umahiri wao katika kuchambua hoja hizo na kuweza kufanya maamuzi sahihi. Naomba niwatambue Wajumbe hao kama ifuatavyo.

1.	Mhe. Dkt Festus Limbu, Mb	-	Mwenyekiti
2.	Mhe. Kidawa Saleh, Mb	-	M/Mwenyekiti
3.	Mhe. Andrew J. Chenge, Mb	-	Mjumbe
4.	Mhe. Amina Amour, Mb	-	Mjumbe
5.	Mhe. Dkt. Cyril Chami, Mb	-	"
6.	Mhe. Mansoor Hiran, Mb	-	"
7.	Mhe. Josephat Kandege, Mb	-	"
8.	Mhe. Christina M. Lissu, Mb	-	"
9.	Mhe. Godfrey Mgimwa, Mb	-	"
10.	Mhe James Mbatia, Mb	-	"
11.	Mhe Assumpter Mshama, Mb	-	"
12.	Mhe. Hamad Rashid, Mb	-	"
13.	Mhe. Balozi Khamis Kagasheki	-	"
14.	Mhe. Joseph Selasini, Mb	-	"
15.	Mhe. Saleh Pamba, Mb	-	"
16.	Mhe.Dkt. Gudluck Ole Mideye	-	"
17.	Mhe Beatrice Shelukindo, Mb	-	"
18.	Mhe Ritha Mlaki, Mb	-	"
19.	Mhe John Cheyo, Mb	-	"
20.	Mhe Peter Serukamba, Mb	-	"

Mheshimiwa Spika, napenda pia kuchukua fursa hii kumshukuru Katibu wa Bunge Dr. Thomas Kashililah na watumishi wote wa Ofisi ya Bunge kwa kuiwezesha Kamati kutekeleza majukumu yake vizuri. Aidha, napenda kuishukuru Sekretarieti ya Kamati inayoongozwa na

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Ndugu Elisa D. Mbise na Makatibu wa Kamati Ndugu Michael Kadebe, Ndugu Lina Kitosi, Ndugu Michael Chikokoto, na Elihaika Mtui kwa kuhudumia vema Kamati hadi kukamilika kwa taarifa hii.

Mheshimiwa Spika, naomba kuwasilisha na naunga mkono Muswada huu.

Dkt. Festus Limbu, Mb
MWENYEKITI
KAMATI YA BUNGE YA BAJETI
Machi, 2015

SPIKA: Ahsante. Nimeruhusu majina yatajwe kwa sababu ni kitu cha kwanza katika miaka hamsini kutoka Uhuru. Kwa hiyo, nataka waingie kwenye *Guinness Book*. (Makofi)

Sasa ni zamu ya Msemaji Kambi ya Upinzani, naye ni Mjumbe wa Kamati ya Bajeti lakini ni Waziri Kivuli, karibu. (Makofi)

Waheshimiwa Wabunge, napata vi-note kutoka kwa Wabunge wengi kwamba hizi taarifa wanazosoma hawana, ni kweli. Unajua hiki kitu kimesumbua sana mpaka dakika hii ya mwisho kulikuwa na majadiliano yaani hakikuwa rahisi. Kwa hiyo, mpaka tunaingia hapa kama Mwenyekiti tumefanya kumkimbiza na Kiongozi wa Kambi ya Upinzani hivyo hivyo yaani bado wanachapa, zinakuja karatasi chache chache, hizo wanazosoma walikuwa nazo. Kwa hiyo, kutokana na hali halisi, kulikuwa na msuguano mkubwa sana kati ya Serikali na Kamati, hata mimi mwenyewe imebidi niingilie kati. Kwa hiyo, naomba tuvumiliane, nawashukuru hawa wawasilishaji wanasoma kwa kirefu sana, ndiyo vizuri. Mheshimiwa Mbatia endelea. (Makofi)

MHE. JAMES F. MBATIA – MSEMAJI WA KAMBI RASMI YA UPINZANI KWA WIZARAYA FEDHA:
Mheshimiwa Spika, kwa ruksa yako, naomba nianze kwa kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa kunipa nguvu na kibali cha kusimama mbele ya Bunge hili kuwasilisha maoni ya Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni kuhusu Muswada wa Sheria ya Bajeti ya mwaka 2014 kwa mujibu wa Kanuni za Bunge, Kanuni ya 86(6), Toleo la mwaka 2013.

Mheshimiwa Spika, napenda kutoa shukurani zangu za dhati kwa Mheshimiwa Christina Lissu Mughwai - Naibu Waziri Kivuli wa Fedha na viongozi wa Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni kwa ushirikiano walionipatia katika kuandaa maoni haya.

Mheshimiwa Spika, ni jambo lililo dhahiri kwamba kila mara tumeshuhudia matukio ya tuhuma na kashfa mbalimbali zinazowakabili baadhi ya viongozi na watumishi wa umma kuhusu matumizi mabaya ya fedha za umma. Hali hii ni matokeo ya upungufu wa uaminifu na uadilifu miongoni mwa viongozi na watumishi wa umma. Matukio haya yamekuwa yakidhalilisha, kufedhehesha na kurudisha nyuma maendeleo ya Taifa letu.

Mheshimiwa Spika, kwa mara nyingine tena Bunge hili linapata fursa ya kutunga sheria itakayosimamia matumizi bora ya rasilimali za Taifa, hii ni historia mpya kwa Taifa letu. Bunge hili halina budi kuwa na utulivu wa ndani wakati wa kutunga sheria hii ili kuhakikisha kuwa rasilimali zote za umma zinatumika ipasavyo kwa manufaa na maslahi ya mama Tanzania. (Makofi)

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Spika, umuhimu wa bajeti si tu kupanga matumizi ya rasilimali zetu, bali ni mchakato mzima kuanzia uandaaji, usimamizi, utumiaji na kufanya tathmini. Bajeti katika hatua zote hizi ni chombo muhimu kwa Serikali katika kutoa huduma kwa jamii na kuwa na uchumi endelevu.

Mheshimiwa Spika, Misingi ya Bajeti. Ni vema bajeti ya Serikali ijumlishe mapato na matumizi yote ya Serikali, ikizingatia taratibu za kuendesha baadhi ya miradi na programu, taratibu na kuidhinisha matumizi na vyanzo vya mapato.

Mheshimiwa Spika, kwa ujumla mapato yote yakusanywe na matumizi yapangwe bila kujali chanzo cha mapato. Ikiwa kuna mahusiano ya karibu kati ya mapato na wanaonufaika na matumizi ya mapato hayo, hoja ya mapato husika kulipia matumizi ya huduma inakubalika.

Mheshimiwa Spika, maamuzi ya Serikali na viongozi ambayo yanahitaji matumizi ya fedha za Serikali katika mwaka wa bajeti au miaka ijayo yawekwe wazi na kuchambuliwa na sheria hii itasaidia sana kusimamia hili.

Mheshimiwa Spika, utayarishaji wa bajeti uzingatie yafuatayo:-

- (1) Kufikia malengo ya uchumi mpana. Ukuaji wa Pato la Taifa, mfumuko wa bei, akiba ya fedha za kigeni, thamani ya sarafu;
- (2) Matumizi yagawiwe kulingana na malengo ya Sera ya Taifa; na
- (3) Kujenga mazingira ya utekelezaji mzuri wa bajeti.

Mheshimiwa Spika, jambo linaloathiri sera, utayarishaji na utekelezaji wa bajeti bora ni uanzishwaji wa sera na utamkaji wa ahadi katika majukwaa ya siasa ambayo hayaendani na vipaumbele vilivyotumika kuandaa bajeti. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, bajeti ni kioo cha sera za Serikali. Ni muhimu kwa bajeti kuwa na mahusiano na sera. Ili kuwa na bajeti nzuri ya nchi ni muhimu kuzingatia yafuatayo:-

- (1) Kuratibu vizuri uanzishaji wa sera;
- (2) Kushirikisha umma katika kuanzisha sera;
- (3) Kuwa na utaratibu mzuri wa kupitia na kutathmini sera na bajeti ya Serikali katika Bunge; na
- (4) Uchambuzi wa kina wa mahitaji ya fedha na rasilimali nyingine za mapendekezo ya bajeti na kuhakikisha kuwa bajeti ndiyo inayoshika hatamu katika mapato na matumizi ya Serikali.

Mheshimiwa Spika, maandalizi ya bajeti yazingatie hali halisi ya uchumi. Ni muhimu kuwa na makadirio sahihi ya mapato na kuyatambua matumizi yote ambayo ni ya lazima.

Mheshimiwa Spika, uandaaji wa bajeti uanze kwa kutambua mapato yatakayopatikana katika kipindi cha bajeti. Wizara na idara zijulishwe mapema viwango vya juu vya matumizi katika maeneo yao. Wizara na Idara zikadirie gharama za matumizi yao kufikia malengo yaliyowekwa huku wakizingatia ukomo wa matumizi.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Spika, madhumuni ya Sheria ya Bajeti ni kuweka wazi utaratibu na kanuni zinazoongoza matumizi yote ya bajeti kati ya Bunge na Serikali. Sheria nzuri ya Bajeti inaainisha mchakato wote wa kuandaa bajeti. Nani anawajibika na shughuli gani ya bajeti. Hatua muhimu za bajeti zinachukuliwa na kutekelezwa wakati gani. Sheria pia inaweza kuainisha utaratibu wa utekelezaji wa bajeti. Swali, je, Muswada huu wa Sheria ya Bajeti umezingatia vigezo vifuatavyo?

- (1) Kukabiliana na kuyatatua matatizo ya bajeti yanayoikabili Serikali na nchi kwa ujumla;
- (2) Kuanzisha misingi mipya ya bajeti kama vile uwazi (*transparency*), uwajibikaji (*accountability*), utangamano wa bajeti (*fiscal stability*) na/au mfumo wa uwajibikaji katika utekelezaji wa bajeti (*budget performance*); na
- (3) Kuimarisha na kufafanua wajibu wa Bunge na Serikali katika masuala yote ya bajeti.

Mheshimiwa Spika, kabla ya kuleta Muswada wa Bajeti Bungeni, Serikali ilipaswa kufanya uchambuzi wa kina wa matatizo na changamoto za mfumo wa bajeti uliopo. Nitataja matatizo yaliyopo kwa uchache:-

- (1) Ukosefu wa nidhamu na uwazi katika masuala ya bajeti;
- (2) Kuwepo na kuongezeka malimbikizo ya malipo;
- (3) Bajeti inayopitishwa na Bunge haifanani kabisa na bajeti inayotekelezwa na Serikali;
- (4) Makadirio ya mapato ni makubwa kuliko mapato halisi;
- (5) Misamaha ya kodi isiyo na tija kwa Taifa;
- (6) Bajeti tegemezi;
- (7) Matumizi ya kawaida ni makubwa kuliko mapato ya Serikali;
- (8) Kuongezeka kwa kasi kubwa kwa Deni la Taifa ambapo sasa limefikia asilimia 60 ya Pato la Taifa; na
- (9) Rushwa na matumizi mabaya ya fedha za umma kama yanavyoainishwa na Mdhambi na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali wa Jamhuri ya Muungano, lakini hakuna hatua madhubuti zinazochukuliwa.

Mheshimiwa Spika, ni muhimu kutambua kuwa sheria peke yake haiwezi kuleta mabadiliko ya msingi. Serikali ina utamaduni wa kutoheshimu na kutekeleza sheria zilizopo. Mfano, ukaguzi wa *Tegeta Escrow Account*, umeonesha makosa mengi ya jinai ikiwemo kughushi nyaraka na kukwepa kodi, lakini wahusika wakuu hawajachukuliwa hatua za kisheria hadi hivi sasa.

Mheshimiwa Spika, Ibara ya 133 ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya mwaka wa 1977, imeweka utaratibu ya kwamba naomba kunukuu Ibara yenyewe:-

Nakala ya Mtandao (Online Document)

“Serikali ya Jamhuri ya Muungano itatunza akaunti maalum itakayoitwa Akaunti ya Fedha ya Pamoja na ambayo itakuwa ni sehemu ya Mfuko Mkuu wa Hazina ya Serikali ya Jamhuri ya Muungano, ambamo kutawekwa fedha yote itakayochangwa na Serikali mbili kwa kiasi kitakachoamuliwa na Tume ya pamoja ya Fedha kwa mujibu wa sheria iliyotungwa na Bunge, kwa madhumuni ya shughuli za Jamhuri ya Muungano wa mambo ya fedha.”

Mheshimiwa Spika, mpaka hivi sasa tangu mwaka 1977 akaunti hiyo haipo kinyume na matakwa ya Katiba. Ni muhimu kuwepo na utashi wa kisiasa wa kutekeleza sheria mpya hii ya Bajeti. Ukweli ni kwamba Serikali haina utashi wa kisiasa ya kuwa adilifu kwani hata sheria na taratibu zilizopo haziheshimiwi. Narudia, ukweli ni kwamba Serikali haina utashi wa kisiasa ya kuwa adilifu kwani hata sheria na taratibu zilizopo haziheshimiwi.

Mheshimiwa Spika, kwa kawaida Katiba ya nchi inaweka msingi wa taratibu wa bajeti. Sura ya Saba ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya mwaka 1977 imeweka utaratibu wa “Masharti Kuhusu Fedha za Jamhuri ya Muungano.” Kwa kuzingatia kuwepo kwa mchakato wa Katiba Mpya, je, sheria hii inatekeleza matakwa ya Katiba inayopendekezwa hata kabla ya kupigiwa kura au kuna sheria nyingine itatungwa baada ya mchakato wa kupatikana kwa Katiba Mpya kukamilika?

Mheshimiwa Spika, maoni ya jumla; mifumo ya Sheria ya Bajeti inatofautiana sana kati ya nchi moja na nchi nyingine. Kwa mfano, katika nchi ambazo ni wanachama wa *Organization for Economic Cooperation and Development*, ukirejea utafiti uliochapishwa mwaka 2004 unaonesha kwamba mifumo ya Sheria ya Bajeti ilikuwa takribani mifumo saba ikiwa katika makundi mawili. Kundi la kwanza ndani yake kuna mifumo sita, ambalo lina Katiba iliyoandikwa na kundi la pili ni lile lisilokuwa na Katiba iliyoandikwa. Uwepo wa mifumo hii tofauti unatupa fursa sisi Watanzania kuchagua mfumo sahihi kwa mazingira ya Kitanzania.

Mheshimiwa Spika, mifano ni mingi lakini naomba nitaje michache; nchi za Australia, Canada na Japan zina mfumo zaidi ya mmoja unaosimamia masuala ya bajeti, wakati nchi ya Finland inao mmoja tu, ingawa nchi ya Finland ina sheria ya Bunge, pia katika Katiba yao kuna Sura inayoweka utaratibu wa usimamizi wa fedha za umma.

Mheshimiwa Spika, mfumo wa nchi ya Marekani ni tofauti kidogo kwani wana sheria tofauti zinasosimamia mfumo wa bajeti. Nchi ya Uingereza hawana Katiba iliyoandikwa, lakini wana sheria zinazosimamia mfumo wa bajeti pamoja na kanuni za kudumu na au maazimio ya Kibunge (*standing orders and or Parliamentary resolutions*).

Mheshimiwa Spika, katika mifumo yote hii ya Katiba iliyoandikwa na isiyoandikwa, pamoja na ile yenye sheria moja ya bajeti au zaidi ya moja au zile ambazo hazina kabisa kama nchi za Denmark na Norway, ushiriki wa Bunge katika kupitisha na kusimamia bajeti ya Serikali ni mkubwa.

Mheshimiwa Spika, mifano mingine ni kwamba:-

- (1) Sheria kuunganisha majukumu kwa ajili ya kubadili kodi pamoja na chombo cha kujadili sera na kuunda chombo kimoja kitakachokuwa na kazi ya kupitia sera na kuishauri Serikali kuhusiana na mambo ya kodi.
- (2) Sheria kuweka wigo wa muda katika hatua za bajeti ikiwemo maandalizi, uwasilishwaji na tathmini.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

- (3) Sheria kuweka bayana maana ya fedha za umma yaani *public money* na jinsi zitakavyokuwa zikipokelewa, zikihifadhiwa na zitakavyotumika. Kwa Mfano; Sheria ya Usimamizi wa Fedha za Umma na Uwajibikaji (*The Law on Public Financial Management and Accountability*) inayosimamia masuala ya bajeti, ya Kosovo iliyoandaliwa na *United Nations Interim Administration Mission in Kosovo* chini ya Kanuni ya 2003/2017 katika vifungu vya 13 inasema upokeaji wa fedha za umma , 14 uwekezaji wa fedha za umma, 15 matumizi ya fedha za umma.
- (4) Sheria ya kuweka masharti yatakayofuatwa na Serikali au chombo cha Serikali katika kukopa, kukopesha, kudhamini na au kutoa nyaraka za madeni.
- (5) Kuongeza katika Sheria vifungu vitakavyohusu utaratibu wa kibajeti kuhusu Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa.

Mheshimiwa Spika, laiti tungekuwa na sheria iliyojumuisha vifungu vinayoainisha maana, uhifadhi na matumizi ya fedha za umma tangu awali, utetezi usiojitosheleza katika umiliki wa fedha kwenye kashfa ya *Tegeta Escrow Account* usingepata nafasi.

Mheshimiwa Spika, kwa mifano, hapo juu ni wazi kwamba nchi yetu hailazimiki kujifunga kwenye mfumo wa aina moja peke yake, bali tunaweza kutengeneza mfumo thabiti, iliyo na ufanisi na inayotekelezeka ambapo ndiyo tunaanza hivi sasa na Mwenyezi Mungu atubariki tuweze tukavuke salama.

Mheshimiwa Spika, Mapitio ya Muswada. Kifungu cha (2) kinatamka naomba kunukuu "Sheria hii itatumika Tanzania Bara tu."

Mheshimiwa Mwenyekiti, swali la kujuliza, bajeti inashughulikia masuala mengine ya Muungano kama vile Ulinzi na Usalama wa Taifa, Mambo ya Nje, Polisi na mambo mengine ya Muungano. Swali je, Tanzania Bara ndiyo Jamhuri ya Muungano wa Tanzania?

Mheshimiwa Spika, kifungu cha 4(2)(a), naomba kunukuu, "Sera ya kukopa ambayo inahakikishia umma kwamba madeni yake yanahimilika." Vigezo vya *principles of prudent financial management* viainishwe waziwazi kwa kutumia takwimu.

Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inapendekeza usimamizi mzuri wa mapato na matumizi ya Serikali unahitaji kuwekewa malengo mahsusi katika sheria ya Bajeti.

Mheshimiwa Spika, mfano, nakisi ya bajeti wakati nchi haiko kwenye vita au hali hatarishi isizidi asilimia tatu mpaka tano ya Pato la Taifa. Deni la Taifa lisizidi asilimia 60 - 70 ya Pato la Taifa. Nchi za Jumuiya ya Ulaya zimejiwekea lengo la nakisi ya bajeti ambayo ni asilimia tatu na Deni la Taifa lisizidi asilimia 60. Kwa sasa Deni la Taifa letu ni takribani asilimia 60 ya Pato la Taifa.

Mheshimiwa Spika, kifungu cha 4(2)(d), naomba kulinukuu kinasema; "Sera ya mishahara inayohimilika, kuvutia, inayoendana na ukubwa wa uchumi na inayohakikisha kuwepo kwa wafanyakazi wenye tija."

Kambi Rasmi ya Upinzani inapendekeza, utekelezaji wa lengo hili unahitaji kuwepo kwa Tume ya Mishahara na Marupurupu ambayo kazi yake ni kupanga mishahara na marupurupu ya kada na viongozi wa ngazi juu.

Mheshimiwa Spika, hatua hii italiwezesha Bunge lifanye kazi yake ya kuisimamia Serikali kwa niaba ya wananchi na ni vyema kuwa na ofisi huru ya bajeti ambayo sheria pendekezwa imeleta, tunapongeza Serikali kwa hatua hii. Mfano, nchi ya Marekani wana ofisi ya bajeti yaani

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Congressional Budget Office. Kazi ya ofisi hii itakuwa kuchambua athari za sera na mapendekezo ya sera kwenye bajeti ya nchi.

Mheshimiwa Spika, kwa mfano, ikiwa Serikali au chama cha siasa kitapendekeza kwamba Sera ya Elimu kwa wote kuanzia shule za msingi hadi vyuo vikuu, itagharamiwa na feha za walipa kodi, basi litakuwa ni jukumu la Ofisi ya Bajeti kufanya uchambuzi wa faida na hasara za sera hiyo kwenye bajeti na kutoa ushauri kwa umma. Aidha, ofisi hii itakuwa inachambua na kukadiria gharama za bajeti ya Miswada inayoletwa Bungeni.

Mheshimiwa Spika, kifungu cha 19; "Waziri anayeshughulikia Tume ya Mipango ataandaa na kuwasilisha Bungeni Mpango wa Maendeleo wa Taifa ambao utakuwa msingi wa uandaaji wa Bajeti ya Taifa."

Swali, je, Mpango wa Maendeleo utaandaliwa kwa misingi ya *principles of prudent financial management*? Mpango wa Maendeleo unaweza kujumuisha miradi inayotekelezwa na sekta binafsi? Shughuli za biashara katika sekta mbalimbali zitatekelezwa na sekta binafsi. *Indicative Planning* itatumika katika kuandaa Mpango wa Maendeleo kuhusiana na sekta binafsi. Katika hali hii utayarishaji wa mpango wa maendeleo siyo sawa na uandaaji wa bajeti ya miaka mitano.

Mheshimiwa Spika, dhana ya *realistic development plans that can be financed by government. The plan should explicitly spell out a realistic Public Investment Programme for five years.* Yaani Mpango wa Uwekezaji wa Serikali wa miaka mitano:-

- (1) Kuchambua athari ya Bajeti ya Maendeleo kwenye Bajeti ya Kawaida;
- (2) Ushiriki wa wadau wote katika kuandaa mipango ya bajeti;
- (3) Miradi ya Maendeleo si budi ikachambuliwa kwa kina kuendana na wakati husika kwa maslahi mapana ya Taifa; na
- (4) Kuweka wazi ushiriki wa Tume ya Mipango na Wizara ya Fedha katika mipango ya maendeleo ya mashirika ya umma.

Mheshimiwa Spika, utaratibu wetu wa bajeti hivi sasa hauko wazi. Mfano hai ni kwenye bajeti ya mwaka 2015 ambao ndiyo mwaka wa bajeti tuliopo sasa. Katika zoezi la uandikishaji upya wapiga kura lilikadiriwa kugharimu zaidi ya shilingi bilioni 297. Matumizi haya hayapo katika kasma ya Tume ya Uchaguzi ya Taifa na hakuna uwazi wa matumizi haya yanatoka kwenye kasma gani iliyopitishwa na Bunge hili kwa mujibu wa sheria.

Mheshimiwa Spika, aidha, Tume ya Uchaguzi ya Taifa ilikadiria kuwa zoezi la kura ya maoni ya Katiba inayopendekezwa, linalotarajiwa kufanyika kwa miujiza tarehe 30 Aprili, 2015 kwa utaratibu uliotangazwa na Serikali, litagharimu zaidi shilingi bilioni 144. Hakuna uwazi kwenye bajeti ya mwaka 2014/2015 kwamba fedha hizi zitatoka kwenye kasma gani?

Mheshimiwa Spika, kifungu cha kwenye Muswada wa awali kabla ya marekebisho kilikuwa kifungu cha 34, lakini sasa ni kifungu cha 35 kwenye Muswada huu mpya. Waziri atasimamia Mfuko wa Dharura. Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inapendekeza Mfuko wa Dharura uwekwe wazi kwamba bajeti yake itakuwa ni kati ya asilimia mbili hadi tatu ya bajeti yote iliyoidhinishwa na Bunge, ni vyema takwimu zikawa wazi.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Spika, kifungu cha 43(b) kwenye Muswada wa sasa, mgawo wa fedha kwenye mafungu utazingatia utekelezaji wa bajeti iliyoidhinishwa na upatikanaji wa fedha. Ukifikiri yakinifu ni kwamba, kifungu hiki kinaendeleza matumizi ya *cash budget*.

Mheshimiwa Spika, utekelezaji wa bajeti unafuata utaratibu wa kugawa fedha iliyopo katika kasma za bajeti na siyo kutekeleza bajeti kama ilivyopitishwa na Bunge. *Cash Budget* inaua maadili ya kutayarisha bajeti kwa uhalisia wa hali ilivyo, kwani bajeti inayotayarishwa na kupitishwa na Bunge haifuatwi.

Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inapendekeza kwamba bajeti iliyopitishwa na Bunge ni lazima iwe inatekelezwa kwa mujibu wa sheria. Fedha itolewe kwa kufuata utaratibu wa kibajeti kama ilivyoidhinishwa kwenye kasma husika.

Mheshimiwa Spika, kifungu cha 57 kwa Muswada wa sasa ni kifungu cha 59, Waziri anaweza kutunga kanuni zinazohitajika kuwezesha utekelezaji wa masharti ya Sheria hii. Jambo hili la utengenezaji wa kanuni, halifanyiki hivyo hata katika nchi ambazo hazina Sheria ya Bunge. Kwa mfano, nchi ya Norway kanuni zinazohusisha masuala ya bajeti lazima ziwe zimepitishwa na Bunge. Narudia, kanuni zinazohusiana na masuala ya bajeti ya nchi lazima ziwe zinapitishwa na Bunge.

Mheshimiwa Spika, kwa kuwa utungwaji wa kanuni umewekwa chini ya Waziri mwenye dhamana na masuala ya fedha, kanuni hizi zinapaswa kumsimamia yeye mwenyewe na watumishi walio chini yake. Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inapendekeza kwamba kanuni zitakazotungwa na/au mabadiliko yake yapitishwe na Bunge lako Tukufu kwa maslahi mapana.

Mheshimiwa Spika, mfumo wetu wa Bunge tumeurithi toka kwa Waingereza. Mamlaka na madaraka ya Bunge katika masuala ya bajeti ni madogo sana. Madaraka ya Bunge ni kutathmini utekelezaji kama ulifuata bajeti iliyopita. Bunge halina mamlaka ya kuandaa bajeti. Bunge halina madaraka ya kuanzisha Muswada wowote utakaohitaji matumizi ya fedha za Serikali.

Mheshimiwa Spika, hali halisi ya Tanzania ni kwamba utayarishaji wa bajeti unategemea kikundi kidogo cha wataalam wa Tanzania katika Wizara ya Fedha na Benki Kuu, wataalam wa Mashirika ya misaada hasa Benki ya Dunia, Shirika la Fedha la Kimataifa (*IMF*) na Mashirika ya Kifedha yanayotoka nchi za Jumuiya ya Ulaya. Barua ya Waziri wa Fedha kwenda *IMF* yaani *Letter of Intent* ndiyo inayoweka sera zitakazofuatwa na Serikali. Barua hii haijadiliwi na kamati za Bunge.

Mheshimiwa Spika, mfumo huu unalinyima Bunge lako hili Tukufu haki ya kushiriki katika kuandaa bajeti. Katiba yetu inampa madaraka makubwa Rais ambaye pia ni sehemu ya Bunge. Uwiano wa madaraka katika Katiba yetu inalinyima Bunge sauti kwa niaba ya wananchi na uwezo wa kusimamia na kutoa mchango mkubwa zaidi wa kuandaa bajeti.

Mheshimiwa Spika, lazima tuwe wakweli, kuwa wakweli kwa dhamira binafsi ni janga kwa jamii.

Mheshimiwa Spika, naomba nitumie nafasi hii adhimu, kukutakia wewe Mheshimiwa Anne Semamba Makinda, Spika; Mheshimiwa Job Ndungai, Naibu Spika; Mheshimiwa Mizengo Kayanza Peter Pinda, Waziri Mkuu; Mheshimiwa Freeman Aikaeli Mbowe, Kiongozi wa Upinzani Bungeni; Waheshimiwa Mawaziri na Wabunge wote; Dkt. Thomas Kashilillah, Katibu wa Bunge; watumishi wote wa Bunge na Watanzania wote salamu za upendo, amani, heri na baraka tele kwa Sikukuu ya Pasaka wiki ijayo.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni, naomba kuwasilisha. (Makofi)

SPIKA: Ahsante sana.

Mnajua tulipokuwa tunafanya utaratibu wa kubadilisha *budget circle* na kuunda Kamati ya Bajeti tulikuwa tumeangalia mifumo mikubwa mitatu ambayo inaendeshwa hapa duniani kuhusu kutunga bajeti.

Mfumo wa kwanza ni ule tuliokuwa tunatumia sisi zamani, Waziri wa Fedha na watu wake wa Mipango wanaandaa bajeti zao. Tunakuja hapa tunasomewa, tunaongea siku tano, tunapiga kura, halafu baadaye tunaendelea kuongea tu, hakuna kubadilisha kitu, huo ndiyo mfumo uliokuwa mwanzo na upo katika nchi nyingine.

Hata hivyo, kuna mfumo wa pili ambao ni mfumo wa Kimarekani, wao wanatunga wenyewe bajeti toka mwanzo mpaka inapelekwa Bungeni, ni wenyewe kabisa. Sasa inayoitwa Bajeti Ofisi ya Marekani ina watu zaidi ya 300. Kwa hiyo, mfumo kama huu kwa nchi kama yetu ni mzito mno. Kwa hiyo, tukachukua mfumo wa katikati ndiyo huu, ambapo pamoja na kwamba Serikali inatunga bajeti lakini leo tulivyokubaliana hapa kwa mujibu wa sheria hii, kutakuwa na Ofisi ya Bajeti ambayo itashiriki toka mwanzo mpaka tunaleta Bungeni na tuna uwezo wa kubadilisha vifungu kwamba hiki kipunguzwe, hiki kipunguzwe. Huu uwezo tumeupata kipindi hiki, hatujawahi kupata miaka 50 iliyopita. (Makofi)

Sasa tumehitimisha huu mfumo wetu kwa kutunga hii sheria. Kwa hiyo, sheria kwetu ni muhimu sana sana kwa sababu tunapoingia katika kutafuta nidhamu ya bajeti ya Serikali uwe na vigezo vya kisheria au siku mtapigizana kelele hapa, mmezidisha hapa, mmezidisha hapa, lakini wapi mnashikwa kisheria. Kwa hiyo, mfumo huu tumeuimarisha kwa kutunga hii sheria na tunaamini kabisa kadri tunavyoendelea, itafika mahali *discipline* ya bajeti itakuwepo tu kwa sababu ni kwa mujibu wa sheria. Kwa hiyo, ndivyo tulivyoona.

Waheshimiwa Wabunge, kama nilivyosema nakala kwa sababu mko wachache zimepatikana kama 70, inawezekana wengine wamekosa. Nikisema niwachieni mpaka kesho mpate, msome, kesho itakuwa siku chache, idadi ya wanaoomba kuchangia mpaka sasa hivi iko kubwa na kesho tutaendelea kidogo. Kwa hiyo, nashawishi kuanzia Waziri wa Fedha, Mwenyekiti wa Kamati, Kiongozi wa Kambi ya Upinzani iliyoshughulikia Muswada huu wote wamesoma kwa kirefu sana hotuba zao, naomba mchangie ama tuahirishe. Mimi niko tayari kuahirisha lakini mjue kesho nitawakata, kesho watakuwa wachache sana.

WABUNGE FULANI: Tutatumia siku nzima, ameleta sasa hivi.

SPIKA: Mheshimiwa Gekul!

MWONGOZO WA SPIKA

MHE. PAULINE P. GEKUL: Mheshimiwa Spika, naomba Mwongozo wako kwa Kanuni ya 68(7) kwa jambo ambalo unalizungumzia sasa hivi.

Mheshimiwa Spika, kwa Kanuni tulizonazo na jinsi ambavyo tumekubaliana pia kwamba Miswada hii itakuja kwa lugha mbili Kiswahili na Kiingereza, lakini copy ya Muswada ambayo inatolewa sasa hivi ipo kwa lugha ya Kiingereza tu, mimi kwangu si tatizo, *its okay*.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Spika, lakini mpaka jioni ya leo saa kumi, copy iliyokuwepo *library* ilikuwa ya zamani ya Oktoba, ambayo haina vifungu vingi sana. Sasa kama sasa hivi tunaletewa copy ambayo ni *latest* na ndiyo tunawekewa mezani na hizi taarifa zimeshasomwa au kila Waziri na Mwenyekiti wameshasoma, sijui kama Wabunge tunaweza tukajua kilichoandikwa kwenye Muswada ambao umetolewa sasa hivi.

Mheshimiwa Spika, nafikiri kwa kuwa Muswada huu ni wa muhimu sana kwa Wabunge na ndiyo kitu ambacho tulikuwa tunalilia kwa muda mrefu, basi itolewe muda wa kusoma kwa sababu ndiyo tunawekewa mezani na hatujawahi kuona hii copy. Kwa hiyo, sidhani kama ni afya tutaanza kujadili wakati vifungu ni tofauti kabisa na Muswada ambao tulikuwa nao.

Mheshimiwa Spika, naomba Mwongozo wako. *(Makofi)*

SPIKA: Mimi sina tatizo Waheshimiwa Wabunge, najua, si niliwaambia mwanzoni kwamba kazi iliyofanywa kati ya Kamati na Serikali ilikuwa kubwa sana. Hiyo nakala uliyoikuta *library* ni sahihi kwa sababu Muswada unaposomwa Mara ya Kwanza, kwanza inaingia kwenye mitandao halafu unapelekwa *library*, lakini Kamati ilipopewa Muswada huu kufanyia kazi, halafu kumbuka hawa nao Kamati nayo ilikuwa imeandaa Muswada wao na Serikali ikaandaa Muswada wao.

Baadaye wakati ulipofika kuchambua Muswada, yale mema yaliyojiri kutoka Muswada wa Serikali na mema kutoka Muswada wa Bunge wameyaweka pamoja, ndiyo maana tuna nakala nyingine. Ni kweli kwamba sisi tulipanga kwamba ikiwapendeza mjadili na isipowapendeza, basi naahirisha kikao mpaka kesho saa tatu, lakini mjue kesho hamtakuwa wengi hivi, mtapungua, maana siku itakuwa ni Jumamosi na Muswada lazima uishe kesho.

Kwa hiyo, Waheshimiwa Wabunge, naahirisha shughuli za Bunge mpaka kesho saa tatu asubuhi.

*(Saa 12.07 Jioni Bunge liliahirishwa hadi Siku ya Jumamosi,
Tarehe 28 Machi, 2015, Saa Tatu Asubuhi)*